

T. C.
STANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SLAV DİLLERİ VE EDEBİYATLARI ANABİLİM DALI
RUS DİLİ VE EDEBİYATI BİLİM DALI

Yüksek Lisans Tezi

M. YU. LERMONTOV'UN ROMAN SANATI

Nihal Erturan

2501411730

Tez Danışmanı:

Doç. Dr. Emine Hanım

istanbul-2010

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MÜDÜRLÜĞÜ

TEZ ONAYI

Enstitümüz **RUS DİLİ VE EDEBİYATI** Anabilim Dalında ders dönemindeki Eğitim-Öğretim Programını başarı ile tamamlayan **2501411730** numaralı **Nihal ERTURAN**'ın hazırladığı "**M.Yu. Lermontov'un Roman Sanatı**" konulu **YÜKSEK LİSANS/ DOKTORA TEZİ** ile ilgili **Tez Savunma Sınavı**, Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği'nin 15.Maddesi uyarınca **25.06.2010 Cuma günü saat 11.30'da** yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin*tezini kabulü*.....'ne* **OYBİRLİĞİ /OYÇOKLUĞUYLA** karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	KANAATI(*)	İMZA
PROF. DR. EMİNE ZEYNEP GÜNAL	<i>kabul</i>	<i>Zeynep Günal</i>
DOÇ. DR. GÖNÜL UZELLİ	<i>Kabul</i>	<i>Allevi</i>
DOÇ. DR. TÜRKAN OLCAY	<i>Kabul</i>	<i>Naç</i>
DOÇ. DR. EMİNE İNANIR	<i>Kabul</i>	<i>Emine</i>
DOÇ. DR. ESİN OZANSOY	<i>Kabul</i>	<i>Esin Ozansoy</i>

Nihal Erturan

M. Yu. Lermontov'un Roman Sanatı

ÖZ

Bu çalı mamızda XIX. yüzyıl Rus edebiyatının önemli yazarlarından biri olan Mihail Yuryeviç Lermontov'un roman sanatı incelenmiştir. Ya adlı ı dönemin toplumsal ko ullarının roman sanatı üzerinde yarattı ı etkiler inceleme yöntemi, romanlarında kullandı ı ögeler ise analiz yöntemi kullanılarak a ırlıklı olarak “Ça ımızın Kahramanı” adlı romanı çözümlenmeye çalı ılmı tır.

Amacımız bir yandan “Ça ımızın Kahramanı”adlı romanının özelliklerini ve getirdi i yenilikleri incelerken, di er yandan yazarın ya adlı ı dönemde düzyazı ve romanın geçirdi i evreleri irdelemek, ayrıca da adı geçen romanı Türk okuyucusuna tanıtmaktır.

Nihal Erturan

M. Y. Lermontov's Novel Art

ABSTRACT

We examined the novel art of Mikhail Yuryevich Lermontov, who was a prominent writer in XIX. Century Russian literature. Mostly his novel, "The Hero of Our Time" has been tried to scrutinize by using analysis technique on the elements he used in his novels and by using examination technique on the impacts of his era's social conditions.

Our aim is while examining the characteristics and the innovations brought by the novel "The Hero of Our Time", concurrently, analysing the phases that the prose and novel got through during the author's era and also introducing Lermontov's novels to the Turkish readers.

ÖNSÖZ

Mihail Yuryeviç Lermontov'un (1814-1841) roman sanatı konulu çalı mamızda, yazarın, XVIII. yüzyıl sonuyla XIX. yüzyıl Rusya'sının toplumsal ko ullarından etkilenen görü lerinin bir sentezi olan, ba ta "Ça ımızın Kahramanı" adlı romanı ile di er tamamlanmamı romanlarında toplumsal ko ulların yarattı ı ortam ve bu ortamın olu masına neden olan insan imgesi incelenmi tir. Rus yazınında ya anan de i imlerin belirtilen yapıtlara olan etkileri çalı manın bir ba ka yönünü olu turmaktadır.

Lermontov'un yapıtlarını verdi i 1830'lu yıllarda, Rusya'da geleneksel edebiyat biçimi olan iirden düzyazıya geçi ya anmı tır. Aynı zamanda önemli airlerden biri olan yazarın, söz konusu dönemde yazdı ı "Ça ımızın Kahramanı" adlı romanında uyguladı ı yenilikler ele alınmı tır. Lermontov'un bu ba yapıtı, Rus edebiyatında gerçekçi - romantik - psikolojik - felsefi diye tanımlanan roman türünün bir öncüsüdür. Yaptı ımız incelemelerin, yazarın roman sanatının tanıtılması açısından önemli olaca ını umuyoruz.

Lermontov'un Türkiye'de en çok bilinen "Ça ımızın Kahramanı" adlı yapıtıyla beraber di er tamamlanmamı romanları olan "Vadim" ve "Prenses Ligovskaya"nın da bu çalı manın içinde yer almasının inceledi imiz konu açısından yararlı olaca ını dü ünmekteyiz.

Öncelikle çalı mamın her a amasında de erli önerileriyle destek verip yol gösteren danı manım Doç. Dr. Emine nanır'a ve beni yönlendiren Gazi Üniversitesi Edebiyat Fakültesi ö retim üyesi Prof. Dr. Zeynep Günel'a, kaynaklar sa lamakta yardımları olan Yrd. Doç. Dr. (Doç) Gönül Uzelli'ye, Doç. Dr. Türkan Olcay'a, Ara . Gör. Korhan Korbek'e, desteklerini benden esirgemeyen ok. Canan Ersoy'a ve bölümdeki tüm arkada larıma te ekkürü bir borç bilirim. Ayrıca manevi destekleriyle her zaman yanımda olan o lum Okan ve e im O gan'a te ekkür ederim.

Ç NDEK LER

ÖZ	iii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ	v
Ç NDEK LER	vi
G R	1
1. ROMAN SANATI KONUSUNDA GENEL B LG LER	
1.1. ROMAN VE TÜRLER N N TAR HSEL GEL M	5
1.2. XVIII. YÜZYILIN SONU LE XIX. YÜZYILIN LK YARISINDA RUS EDEB YATI VE ROMANINA KISA B R BAKI	13
2. M. YU. LERMONTOV'UN Ç NDE YA ADI I TOPLUMSAL VE KÜLTÜREL ORTAM	
2.1. TOPLUMSAL OLAYLARIN YAZARIN ÜZER NDE YARATTI I ETK	23
2.2. M. YU. LERMONTOV'UN YARATICILI INA YÖN VEREN YAZARLAR VE DÜ ÜNCE AKIMLARI	30
3. M. YU. LERMONTOV'UN RUS EDEB YATINDA YER	
3.1. LERMONTOV'UN TAMAMLANMAMI “VAD M” ADLI ROMANI	37
3.2. LERMONTOV'UN TAMAMLANMAMI OTOB YOGRAF K “PRENSES L GOVSKAYA” ADLI ROMANI	40
4. M. YU. LERMONTOV'UN “ÇA IMIZIN KAHRAMANI” ADLI ROMANI	45
4.1. ROMANIN YAPISAL ÖZELL KLER	51
4.2. ROMANIN ÖNSÖZÜ	56
4.3. ROMANIN BÖLÜMLER	59
4.3.1. B R NC BÖLÜM:	59
4.3.1.1. “BELLA”	59
4.3.1.2. “MAKS M MAKS M Ç”	70
4.3.1.3. “PEÇOR N' N HATIRA DEFTER : G R ”	74

4.3.1.4. “TAMAN”	74
4.3.2. K NC BÖLÜM:	
4.3.2.1. “PRENSES MER ”	80
4.3.2.2. “KADERE NANAN ADAM”	91
SONUÇ	95
KAYNAKÇA	102

G R

Rus edebiyatında “isyankar dahi” olarak adlandırılan şair ve yazar Mihail Yuryeviç Lermontov (1814-1841), yapıtlarında Rusya’nın 1830’lu yıllara ilişkin toplumsal yaşamının dü ünceleri, arayış ve amaçlarını yansıtır. Bu yönüyle yazarın adı 19. yüzyılın dönemin tipik bir temsilcisi olduğu u söylenebilir.

1830’lu yıllar, toplumsal düzenin de i ebilece ine olan inancın sarsıldığı, Dekabrist Ayaklanması sonrası a ırı baskıların uygulandığı bir dönem olarak tanınır.

Lermontov, yazarın bu toplumsal gelişmelerin doğurduğu sonuçları, Lermontov, şairlerinin yanısıra önemli yapıtlarından biri sayılan “Ça ımızın Kahramanı” (Geroy Na ego Vremeni) adlı romanında çok yönlü bir bakış açısıyla, gerçekçi, romantik, psikolojik özellikler kullanarak yansıtır.

Yazar, romanın baş kahramanı Peçorin’le, yapıtın adından da anlaşılacağı gibi adeta çağının kuytu köşelerinde imgeleyen bir tip yaratır. İçinde sınırsız yaratma gücü, kültürlü ve yetenekli bir insan olan bu karakter, yazarın bu özelliklerini kullanacağı bir ortam arayışında içine geçer. “Gereksiz insan” (li niy çelovek) tipi olarak adlandırılan bu kahramanın öncüleri Griboyedov’un “Akıldan Bela” (Gore ot uma) adlı oyununda Çatski ve A. S. Puşkin’in, “Evgeni Onegin” (Yevgeniy Onegin) adlı köpek romanındaki Onegin adındaki kahramanlarıdır. Lermontov’un çağdaşı olan N. P. Ogarev da ilk gençliğini anımsarken Dekabrist Ayaklanması (1825) sonrasındaki dönemin dü ünen aydın kuytu köşelerine ilişkin “Gereksiz insanın tirafını” (spoved li nego çeloveka) kaleme alır.

Lermontov’dan sonra A. S. Turgenyev’in “Rudin”, (Rudin), A. F. Pisemski’nin “40’lı Yılların İnsanları” (Lyudi sorokovih godov), A. . Herzen’in “Suçlu Kim?” (Kto vinovat?) adlı romanlarında geliştirildiği görülür.

Türkiye’de daha önce Lermontov’un “Ça ımızın Kahramanı” adlı yapıtı ve diğer tamamlanmamış romanları olan “Vadim” ve “Prens Ligovskaya” üzerine bir

ara tırmanın yapılmamı olması bizim böyle bir konuyu seçmemize neden oldu. Türkiye’de Lermontov’un roman konusunda yaptığı yeniliklerle ilgili kaynak eksikliği bizi a ırlıklı olarak Rus kaynaklarını kullanmaya yönlendirdi. Böylece çalı mamızın sadece Lermontov’un sanatına ilgi duyanlara değil, Rus romanına ilgi duyanlara da yararlı olacağını umuyoruz.

Yapılan çalı ma dört ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde roman sanatı konusunda genel bilgiler üzerinde durulacaktır. Bu bölümde roman ve türlerinin tarihsel gelişimi incelenip Rus edebiyatında Lermontov’un roman sanatıyla bağlantısı irdelenecektir. Roman XVII., XVIII. yüzyıllarda, tarihsel dönemlerin kesiştiği dönemlerde doğar. Yazarlar, yapıtlarında bu dönemlerde ortaya çıkan çatışmaları konu edinmekle romanın önemli bir tür olmasını sağlarlar. XIX. yüzyılda roman türü yine tarihsel verilerle özgür kurguyu birleştirir, ayrıca gelişmeye devam eder. Bu evrimi etkileyen bir öğe olan gerçekçilik, roman türünün gelişmesini sağlar. “Ça ımızın Kahramanı” adlı yapıtın Rus edebiyatında L. N. Tolstoy’un “Savaş ve Barış” adlı destansı romanını yazmasına yol açtığına ilişkin görüşe yer verilecektir. Yine bu bölümde, kısaca dönemin Avrupa’sında romanın gelişimi üzerinde durulacaktır.

İkinci bölümde Lermontov’un içinde yaşadığı toplumsal ve kültürel ortam incelenecektir. Bu ana bölümde XVIII. yüzyılın sonu ile XIX. yüzyılın başında yaşanan toplumsal olayların yazarın üzerinde yarattığı etkiler üzerinde durulacaktır.

II. Ekaterina (1762-1796) döneminde Rusya’da yönetimde ve eğitim alanında devrimsel değişiklik yapmak amacıyla bir Aydınlanma hareketi başlatılır. Yönetim alanında beklenen yeniliğin uygulanmaması halk arasında ayaklanmaya ve Pugaçev Ayaklanmasına (1773-1775) neden olur. I. Aleksandr (1801 - 1825) döneminin en önemli olaylardan bazıları ise Rusya’nın Fransa ile yaptığı Vatan Savaşı (1812) ve aydınlarla askerlerin eski düzene bir tepki olan Dekabrist Ayaklanmasıdır (1825). Bu olaylardan sonra başa geçen I. Nikolay, (1825-1855) sert bir yönetim politikası uygular. Söz konusu tarihsel olayların Lermontov’un fikirleri ve roman sanatı üzerindeki etkisine değinilecektir.

Bu bölümde ayrıca yazarın yaratıcılığını tetikleyen yazarlar ve düşünce akımları incelenecek ve aralarından Bilgeseverler ve Rus Shelingcileri, ayrıca Hegelcileri in Lermontov'un üzerindeki etkisine yer verilecektir. Rusya'da yayımlanan edebiyat dergilerinin ilerlevine de inilerek İngiliz Lord Byron, Fransız Victor Hugo, Alman E. T. A. Hoffmann, Fransız François - René de Chateaubriand, Benjamin Constant, Alfred de Musset gibi Avrupalı yazarların yapıtlarının Lermontov'un roman sanatına etkileri vurgulanacaktır.

Üçüncü bölümde Lermontov'un tamamlanmamış romanı "Vadim" ile otobiyografik özellikleri olan "Prenses Ligovskaya" adlı yapıtlarında kullanılan ögeler incelenecektir. "Vadim" adlı romanını 1832-1834 yılları arasında yazan Lermontov, bu yapıtında II. Ekaterina döneminde gelişen Pugaçev ayaklanmasının patlak verdiği bir zaman dilimini konu edinir. Romanın analizine yer verilerek kullanılan romantizm ve gerçekçilik ögelerinin üzerinde durulacaktır.

Yazar, "Prenses Ligovskaya" adlı romanı, arkadaşı S. A. Raevski ile birlikte yazmaya başlar. Lermontov, bu yapıtta kendi yaşamında gelişen bazı olayları, örneğin Varvara Lopuhina'ya olan aşkını dile getirir, bu nedenle bir özyaşam yapıtı kabul edilmektedir. Yazar tutuklanıp Kafkasya'ya gönderilir ve roman yarım kalır. Ancak daha sonra adı geçen yapıtta yer alan kahramanlar ve olaylar, "Çağımızın Kahramanı" adlı romanda karşımıza çıkar. Yine üçüncü bölümde romanda kullanılan psikolojik betimleme yöntemlerine de vurgu yapılacaktır.

Dördüncü bölüm Lermontov'un "Çağımızın Kahramanı" adlı romanına ayrılacaktır. Bu bölümde, yapıtın öncelikle yapısal özelliklerinden başlayarak bir inceleme yapıp, zaman dizimine uygun gelişen olaylar gerçek zamana göre sıralandırılacaktır. Yazarın böyle bir düzenlemeyle yapıta kattığı kazanımlar üzerinde durulacaktır. Yapıtın oluşturan bölümler de ayrıntılı olarak incelenip roman özelliği kazandıran ögelere de inilecektir.

Sözkonusu bölümde ayrıntılı olarak romanın yaratılına dair bilgiler verilip bölümler yorumlanacaktır. Yapıtın oluşturan bölümler olan "Bella", (Bela), "Maksim Maksimiç", (Maksim Maksimiç), "Peçorin'in Defteri: Önsöz", (Jurnal Peçorina.

Predislovie), “Taman”, (Taman), “Prenses Meri”, (Knyajna Meri), “Kadere nanan Adam”, (Fatalist) ayrıntılı olarak incelenip roman özelli i kazandıran ö elere de inilecektir.

Çalı manın sonuç bölümünde ise yapılan incelemenin ı ı ı altında yazarın bir düzyazı türü olan Rus romanına katkıları özetlenecektir. zlenecek yöntemin seçiminde her eyden önce Lermontov’un air olmanın ötesinde kendisinden sonra yazılan romanlara da bir yol göstericisi oldu u belirtilmi tir. Ayrıca bu bölümde romanın tüm bölümleri incelenip yorumlanacak ve yazarın roman türüne getirdi i yenilikler ortaya çıkarılacaktır.

ncelememizde kullandı ımız bazı özel adlar, örne in II. Ekaterina, Türkiye’de bilindi i ve kaynaklarda geçti i gibi Katerina de il, Rusçada yazıldı ı gibi vermeyi ye ledik. Çalı mamızda ayrıca Pugaçev, Nikolay adları, Peterburg kenti de yine Rusçada yazıldı ı gibi kullanılacaktır.

Lermontov’un son dönem yapıtları arasında bulunan ve 1841 yılında ancak 12 sayfasını yazabildi i “toss” adlı, fantastik yapıda kurgulamayı amaçladı ı romanına ise kısalı ı nedeniyle çalı mamızda yer vermemeyi uygun bulduk.

Çalı manın konusu Lermontov’un roman sanatı üzerine yo unla mı olmasına kar ın, genel olarak roman sanatına ili kin özellikler anlatılıp tanımlamalar yapılmı tır. Ancak inceleme sırasında bütüncül bir yöntemden çok Lermontov’un romanlarının konuları toplumsal kültürel boyutlar da içerdiklerinden, yorum bilim, yazın tarihi gibi yönlemsel yakla ımlar ye lenmi tir.

1. ROMAN SANATI KONUSUNDA GENEL B LG LER

1.1. ROMAN VE TÜRLE N N TAR HSEL GEL M

Rus edebiyat ele tirmeni ve edebiyat bilimcisi Vadim Kojunov'un "Romanın olu umu" adlı çalı masında "roman" sözcü ünün geli imini aydınlatmak için Alman filolog P. Voelker'in yaptı ı büyük çalı malarla i aret eder.¹ P. Voelker'e göre roman sözcü ü Avrupa'da birkaç ülkede kullanılan dillere verilen addır.² Ancak zamanla "roman" sözcü ü sadece dil anlamından çıkarak "roman dilinde yazılan kitap" anlamına gelmeye ba lar. Sözkonusu kitaplar antik tarih öykülerinin çevirileri, çe itli türde alegoriler ve övalye öyküleridir. Kojinov, adı geçen çalı masında Voelker'in bu konuya ili kin görü ünü öyle dile getirir:

"Ayrıca övalye öyküleri daha çok yazıldıkları için uzun yıllar roman denince bu övalye öyküleri akla gelir"³.

Rus edebiyat bilimcisi A. V. Mihaylov ise, romanın yeni Avrupa tarihindeki dörtüyz yıllık ya da Avrupa tarihi boyunca iki bin yıllık geçmi ine Eski Yunan mitolojisindeki "Milet masalları" ilave edilirse, romanın türü ile ilgili genel bir tanımının olamayaca nı öne sürer.⁴ Adı geçen ara tırmacı, yazının yukarıda belirtilen tarihsel köklerini dikkate alarak genel olarak roman ve roman biçemine örnek olu turacak tahminler konusunda ku kularını dile getirir.

Ara tırmacı Mihaylov, XIX. yüzyıl gerçekçi edebiyatının roman türüyle tam özde le medi ini, ancak ses getirmek amacıyla roman türüne do ru yol aldı nı öne sürer. Romanın, ya amın yönlendirdi i bir tür oldu unu, düzyazı sözcü üyle aynı anlama geldi ini ekler. Yine aynı ara tırmacı, Avusturyalı roman yazarı Hermann Brohh gibi romanın, ya amın olabildi ince geni betimlenebilmesine olanak tanıyan

¹ Vadim Kozhunov, "Proishojdenie romana", 1963, y.y., <http://svr-lit.niv.ru/svr-lit/kozhinov-proishojdenie-romana/roman-i-skazka.htm>, (Çevrimiçi) 20.02.2010.

² P.Voelker. *Die Bedeutungsentwicklung des Wortes Roman. Zeitschr. Fur romanische Philologie*. 1886, X Band, Heft 4, s. 523.

³ A. e. , s. 524.

⁴ Yu. B. Borev v.d., *Teoriya Literaturı*, Tom III, Rodı i janrı, M, ML RAN, 2003, s. 279.

büyük bir düzyazı türü oldu u konusunda fikir belirtir. Yazar, romanın amacının dünyayı ya da onun bir kesitini gerçekte oldu u gibi yansıtmak oldu unu öne sürer.

Böylece Mihaylov, romanın gerçekçi edebiyatın sonunu belirleyen bir tür olarak ortaya çıktı nı ve de aynı zamanda gerçekçi edebiyatın en çok kullandı ı yazı tipi oldu unu vurgular. Yazara göre, böylesi bir türde, tüm yazın biçimlerinin kullanıldı nı görmemiz olasıdır.⁵

Örne in, Pospelov, “Edebiyat Bilim” adlı çalı masında romanın “XVIII. yüzyıldan bu yana önde gelen bir tür” oldu unu belirtir. Kuramcı, bu konuya ili kin dü üncelerini öyle açıklar:

“Gerçekçilik döneminde birçok eski gelenekten kurtularak kendisi için dosdo ru ya amdan alınmı yeni süjeler yaratan roman, daha büyük bir süje zenginli ine eri ir.”

Roman, tarihsel olaylara yakından ili kisi oldu u için tarihe en yakın bir yazın türüdür. Roman, yine tarihe ba lı oldu u için, toplumsal olayların do urdu u sorunları irdeler. Pospelov, romanın “feodalizmin da ılmaya geçi i ve burjuva ili kilerinin olu maya ba lamasıyla”⁶ ortaya çıktı nı öne sürer. Bu tür sorunsal yanının özelli ini ise adı geçen ara tırmacı u sözlerle tanımlar:

“Yazarlar ayrı – ayrı ki iliklerin ya amlarına, yazgılarına ve onların karakterlerinin çevreyle ili ki içindeki geli imine yo unla ıyorlardı.”⁷

XVII. yüzyılın ikinci yarısından ba layarak, Rus yazınında geleneksel biçimler olan iir, kaside (od) gibi türlerle birlikte roman da yazılır.

Örne in Nikolay Mihayloviç Karamzin (1766-1826), Mihail Dmitrieviç Çulkov (1744-1792), Aleksandr Efimoviç zmailov (1779-1831), Vasili Trofimoviç Narejni'nin (1780-1825) yapıtları ilk roman örnekleridir. Çulkov “Güzel A çı Kadın” (Prigojaya povariha) adlı romanını önce “Alaycı ya da Slav Masalları” (Peresme nik ili Slavenskie skazki) adlı yapıtının bir bölümü olarak tasarlayıp daha

⁵A. e., s. 283.

⁶Gennadiy Pospelov, **Edebiyat Bilim**, Evrensel Basım Yayın, 2. Basım, stanbul, 2005, s. 511, 512.

⁷A. e., s. 512.

sonra romana dönü türür.⁸ Karamzin'in, "Zavallı Liza" (Bednaya Liza) adlı yapıtı, bir uzun öykü (povest), Narejni'nin "Rusya Jilblaz'ı veya Knyaz Gavrila Simonoviç'in Gezileri" (Rossiyskiy Jilblaz, ili Pohojdeniya Knyazya Gavrili Simonoviça Çistyakova) adlı yapıtı ise bu dönemde yazılan roman örneklerinden birini olu turur. Romanın daha sonraki geli imini uzun yıllar boyunca Pu kin'in "Evgeni Onegin" adlı yapıtının etkiledi i ileri sürülür. Romanın konusu, yazarın ça da ı olan Evgeni Onegin adlı kahramanın ya am yorgunlu u ve iç çatı masının temelinde geli ir, ancak Pospelov'un da vurguladı ı gibi romandaki kahramanların karakter yapılarını ve ya amlarını toplumsal ko ulların geli imi belirler.

XVII. ve XVIII. yüzyılda yazında anlatım sanatı egemendir. iirle anlatım sanatının birbirleriyle ba lantılı olduklarından, amaçları da birbirine yakınla ır. Belirtilen dönemde de roman türü do ar.

Roman büyük tarihsel dönemlerin iç içe geçi lerinde ortaya çıkar ve bir düzyazı anlatımı olarak da tarihsel dönemlerin kesi mesini ve ortaya çıkan çatı maları konu eder. Böylece roman anlatımı gerçe i dile getirir ve romanın büyük bir tür olmasını sa lar.

Romanın türlerinin ilk örneklerinde romandaki anlatım, adeta tarihsel veriler ve özgür kurguyu birle tirmektedir. XIX. yüzyıl romanında da bu iki temeli görmekteyiz. Bu yüzyıl romanında anlatım, somut tarihsel verilere dayanmaktadır.

Ara tırmacı N. V. Dragomiretskaya'nın belirtti ine göre, geli en bir tür olan roman kuramını geli tirirken, edebiyat bilimcisi M. M. Bahtin, edebiyat tarihçilerini, akımları edebiyat türlerinin önüne yerle tirmelerinden ötürü ele tirir.⁹ Bahtin'e göre türler, edebiyatın "öncü kahramanlarıdır", edebiyat akımları ve okullar ise "ancak ikinci ve üçüncü derece önemlidir".¹⁰

⁸ Emine nanır, **XVIII. Yüzyıl Rus Edebiyatı**, skenderiye Yayınları, skenderiye Yayınları, .., 2008., s. 210.

⁹ Yu. B. Borev v.d., **a. g. e.**, s. 353.

¹⁰ **A. e.**, s. 355.

Tarihsel gelişimi sırasında edebi akımlar, (Yeni Çağ Avrupa edebiyatı öncesi) adeta insanlığın gelişme tarihi içinde sanatın karışıklarla dolu ilerlemesidir. Bu dönemde, estetik kurallarının derinlerinin azalmasını kabul edemeyen türler, edebi akımların derinliğini belirler. Bu nedenlerden ötürü Bahtin tarafından türler, edebiyatın öncü kahramanları” sayılır. Böylece ara tırmacının roman türüne ne denli derinliği ortaya çıkar.

Edebiyat bilimcisi A. V. Çiçerin ise roman türünün gelişimi açısından romantizmden gerçekçiliğe doğru gelişen epik türlerin evrimini izlemeyi önerir. Adı geçen ara tırmacıya göre gerçekçiliğin romantizmden farkı, romantik kahramanın kendi iç dünyasına ve böylece kendi yarattığı dünyasına dönük olduğunu belirtir. Gerçekçi bakış açısı olan bir kişinin ise tüm insanlığı olduğu gibi kendisiyle doğrudan bağlantılı olmayan kişileri de incelediğini belirtir. Bu açıdan yaklaşıldığında, Çiçerin’e göre edebiyat tarihinde romantizmin “öznel”, “kapalı tip romanından” gerçekçiliğin “açık tip” romanına doğru bir geçiş izlenir.¹¹

Gerçekçiliğin açık tip romanına doğru eylem, romantizmin bağlantılı kapalı tip romanından amaçlı bir biçimde gelişir. Söz konusu açık tip romanın temel eylem gücünü “tarih”, “toplumsal ilişkiler” oluşturur. Örneğin Dragomiretskaya, destansı romanın, geleneksel romanda hem toplumsal hem de tarihsel planının geliştirilmesiyle ortaya çıktığını vurgular.

Ara tırmacaların düşüncelerinden yola çıkarak, roman ve gerçekçilik ise birbirlerinin gelişmesini sağlar. Çiçerin, “romanın eylem alanının büyümesinin gerçekçiliğe ilimlere bağlı olduğunu”¹²,- öne sürer. Tür olarak ise, destansı roman gerçekçiliğin uygulanabilmesi için geniş bir alan açar.

Dragomiretskaya, “Çağımızın Kahramanı” adlı romanın Rus edebiyatında “açık tip roman” olarak, özellikle “romantizmi amaçla”¹³ konusunda bir başarı olduğunu belirtir. Yine aynı ara tırmacı, adı geçen romanı, kapsama gücü açısından,

¹¹ A. e., s. 354.

¹² A. e., s. 355.

¹³ A. y.

destansı roman türünün klasik bir örneği olan Lev Nikolayeviç Tolstoy'un "Savaş ve Barış" adlı yapıtına götürdüğü ünlü vurgular."¹⁴

Bu görüşlere dayanarak, Lermontov'un adı geçen yapıtıyla gerçekçiliğe giden yolu bastırması söylenebilir.

Çiçerin, "açık roman" olarak adlandırdığı bu tür yapıtları, XIX. yüzyılın diğer akımların etkisi altında yazılan, örneğin 1860'lı yılların A. F. Pisemski, N. G. Pomyalovski, N. S. Leskov gibi yazarların demokratik romanlarıyla aynı özelliklere sahip olduğunu vurgular.

İngiliz yazar William Makepiece Thackeray, (1811-1863), "Özentiler Panayırı" (Vanity Fair, 1847) adlı yapıtının türünü açıklarken kahramansız romandan söz eder. Bu romanda okur sayısız kişiyle karşılaşır. Romanda eyleme geçen birçok kişi olmasına rağmen kahraman yoktur.

Dönemin Batı Avrupa edebiyatında sözü edilen, "kahramansız" bir roman yazılırken, Lermontov, "Çağımızın Kahramanı" adlı romanında etkili bir kahraman ortaya sürer. Romanda kullanılan iki önsöz bu kahramanın etkinliğini pekiştirir. Önsözlerden ilki romanın bütününe yönelik olarak yazılır ve "bu portre tüm çağımızın kusurlarından oluşan bir portre"¹⁵ (Çev. N. E.) olarak yazarın öne çıkardığı kahramanı konusunda kararlılığını gösterir.

Dragomiretskaya'nın belirttiği gibi, Lermontov, bu karakterler üzerinden kendini derin bir biçimde inceler. Buradan da kahramanın olumsuz yönlerini, dönemin insanında ortaya çıkan çarpık değerleri Dekabrist Ayaklanması sonrası dönemin "hastalıklarına" bağlar.

Bu "hastalık" Rus edebiyatında "gereksiz insanlar" (li niye lyudi) olarak adlandırılır. "Gereksiz" sıfatını ilk kez Puşkin, "Yevgeni Onegin" adlı şiir biçiminde yazdığı romanının ilk karalamasında dile getirir:

¹⁴ A. y., s. 355.

¹⁵ M. Yu. Lermontov, **Soçineniya**, T. 2, M., izdatelstvo 'Pravda', 1990, s. 457.

“Uzakta aralarında kim öyle
Gereksiz biri gibi duruyor”¹⁶ (Çev. N. E.)

Bu çarpıklı a Rus filozof, gazeteci ve yazar Aleksandr vanoviç Herzen (1812-1870) de i aret eder. Herzen, 1840’lı yıllarda ya ayan insanların ayırt edici özelliklerinin hayal eden, akıl yürüten insanlar oldu unu öne sürer ve sözlerine öyle devam eder:

“ yice dü ünmeden bir adım bile atmak istemiyoruz; sürekli Hamlet gibi duruyoruz ve dü ünüyoruz, dü ünüyoruz... Geçmi i ve günceli, bizim ve di erlerinin ya adıklarını sürekli yeniden ya ıyoruz, haklı olu umuzla ilgili sürekli kanıtlar ve açıklamalar arıyoruz, dü ünceye ve gerçe e ula maya çalı ıyoruz. Çevremizde her ey ele tirel bakı açısıyla incelenir. Bu durum, ara dönemlerin hastalı ıdır.”¹⁷

Edebiyat bilimcisi E. N. Mihaylova, “gereksiz insanlar” kavramı içinde incelenen insanların, günlük ya am ortamına uyum sa lamalarının olanaksız oldu unu, bu nedenlerden de toplumda gereksiz oldukları konusunda bir kanı olu tu unu belirtir.¹⁸

Ara tırmacı Dragomiretskaya, Lermontov’un “Ça ımızın Kahramanı” adlı romanının türüne ili kin açıklamalarında, “Peçorin’in Hatıra Defteri” için yazılan önsözde, “insan ruhunun tarihini”¹⁹ verdi ini belirtir. ²⁰

Böylece, Belinski’nin deyi iyle sınırsız bir anlatım alanı olan romanın, yapıtı “soru ya da yanıt”a dönü türen, “acı veya hayranlıkla dolu olmasını sa layan”²¹ yazarın kendisidir. Lermontov, ku a ının “hastalı ını” “kendini iyi tanıyan ve pi manlık duyan bir insan olarak incelerken, N. V. Gogol bu hastalı ı farklı açılardan inceler.

¹⁶ Literaturnaya ensiklopediya, T. 6, - 1932, y.y., <http://feb-web.ru/feb/litenc/encyclp/le6/le6-5143.htm> (Çevrimiçi, 22.03.2010).

¹⁷ A. A. Zerçaninov v.d., **Russkaya Literatura**, Uçpedgiz, M., 1940, s. 11.

¹⁸ E. N. Mihaylova, **Proza Lermontova**, Gosudarstvennoe zdatelstvo Hudojestvennoy Literaturı, M., 1957, s. 365.

¹⁹ Lermontov, **Ça ımızın Kahramanı**, Öteki Yayınevi, stanbul, 2001, Çev. Altan Araslı, s. 73.

²⁰ Yu. B. Borev v. d., **a. g. e.**, s. 359.

²¹ V. G. Belinskiy, **Kritičeskie stat’i o M. Yu. Lermontove**, Knigoizdatelstvo M. S. Kozmana v Odessa, t. y., s. 89.

Pu kin'in romanın gelişmesini sağlayan toplumsal koşullarını Lermontov'un roman sanatında görmekteyiz. Böylece "Çağımızın Kahramanı" ve diğer, "Vadim" ve "Prens Ligovskaya" adlı tamamlanmamış romanlarında olduğu gibi, XIX. yüzyıl Rus toplumsal yaşamının önemli sorunlarından biri olan "gereksiz insan"ın toplumla olan çelişkisini yansıtır.

Rus edebiyatında iki yüzyılın kesime noktasında, klasisizmin yerine geçen romantik ve gerçekçi akımda düzyazı örnekleri görülmeye başlanır. Roman türünde de aynı gelişim izlenir, ayrıca tarihsel ve psikolojik konular birlikte kullanılır. Rus tarihsel romanı daha çok gelenek ve görenekleri betimlemeyi amaçlar. Psikolojik roman ise karakterlerin sadece duygu ve düşüncelerini iletmenin dışına çıkar, ülkenin toplumsal ve politik olaylarıyla olan ilişkilerini irdelemeyi amaçlar.²²

B. Eyhenbaum, "Lermontov üzerine makaleler, "Çağımızın Kahramanı" adlı incelemesinde Pu kin'in romanla ilgili düşüncelerini şu sözlerle dile getirir :

"Örneğin Pu kin, romanın türünü bir bütün olarak, "kurgulanmış bir anlatımla geliştirilen tarihsel bir dönem" olduğunu öne sürer, Walter Scott tipi (yani sözcüğün tam anlamıyla "tarihsel") roman onun için çeyitlerden yalnızca biridir, dahası bu roman türü yardımıyla geçmişin "günümüze uyarlanmış, tamamen doğal biçiminde tanırız." Yine Eyhenbaum'un öne sürdüğü gibi Pu kin, romanın, tür olarak ne olursa olsun (yani tarihsel veya çağdaş, politik veya kişisel), kesintisiz bir ilişki içinde "tarihsel dönem" zemini üzerinde bir gelişme göstermesi gerektiğini düşünür."²³

Rus yazınında düzyazı türünde romantik öykü ve uzun öyküler (povest) yazan A. Bestujev-Marlinski, aynı zamanda eleştireli yazılarıyla da tanınan bir araştırmacıdır. 1830'lu yıllarda romana ilişkin düşünceleri ise şöyledir :

"Eski yazarlar romanı bilmiyorlardı. Oysa roman ruhun ayrıması, kalbin öyküsüdür, onların ise benzer incelemeye zamanları yoktu; söz konusu yazarlar fiziksel ya da politik etkinliklerle ilgili olduklarından duygulara yönelmeye vakitleri yoktu."²⁴

²² B. M. Eyhenbaum, 'Stat'i o Lermontove. Geroy Na ego Vremeni', zdatelstvo Akademii Nauk SSSR, M.-L., 1961, s. 222.

²³ A. e., s. 222.

²⁴ A. e., s. 223.

Belinski, Bestujev–Marlinski'nin ele tirmen olarak dü ünceleriyle ili kin de erlendirmelerinde, “Marlinski'nin ele tirmen olarak etkinli inin fazla sürmemesiyle birlikte yararlarının yadsınamayaca ını”, vurgular.²⁵

Belinski, roman türü üzerine de il de Lermontov'un “Ça ımızın Kahramanı” adlı romanı üzerine yaptı ı ele tirisinde romanla ilgili dü üncelerini dile getirir. Adı geçen yapıtta romanın dü ünçe birli i, aynı biçimde bölümlerin uyumlu oldukları izlenimini yaratır. Her bir kahraman için rollerin orantılı olarak da ılımı, ayrıca yapıtın tamamlanmı lık, bütünlük ve kendi içinde bitmi lik etkisi yarattı ı izlenir.²⁶

Adı geçen ele tirmenin öne sürdü üne göre bir roman olarak “Ça ımızın Kahramanı”nda her imge ba ımsız hareket ederek aynı zamanda parçası oldu u bir bütünün olu umuna yardım eder.

Belinski'ye göre do anın tüm nesnelerinde, en küçük yapıta ından en geli mi varlı ı olan insana kadar eksik veya fazla hiç bir ey yoktur. Ancak gözle görülmeyen her nesne kendi yerinde oldu u gibi sanat yapıtlarında da eksik, tamamlanmamı hiç bir ey olmamalıdır. Her imge kendi yerinde olmalıdır.²⁷

Romanda kahramanların rolleri orantılı bir biçimde da ıtılmı tır, Belinski'nin bu açıklamaları tüm sanat yapıtların ilkelerini olu turmalı ve kendisinin de belirtti i gibi Lermontov'un “Ça ımızın Kahramanı” adlı romanına da uygulanabilir.

Edebiyat bilimcilerinin de belirtti i gibi Lermontov'un “Ça ımızın Kahramanı” adlı yapıtı, gerek bir romanın geli mesini sa layan toplumsal ko ulları açısından, gerek ise bulundurması gereken yapısal özellikler açısından Rus roman sanatında bir yenili in habercisidir.

²⁵ A. . Revyakin, **storiya Russkoy Literaturı XIX veka, pervaya polovina**, M., ‘Prosve çenie’, 1981, s. 155.

²⁶ V.G. Belinskiy, **a. g. e.**, s. 71.

²⁷ **A. e.**, s. 71.

1.2. XVIII. YÜZYIL SONU LE XIX. YÜZYILIN İLK YARISINDA RUS EDEBİYATINA VE ROMANINA KISA BİR BAKIŞ

XVIII. yy sonu ile XIX. yy'ın ilk yarısını kapsayan süreç, Rus yazınında birkaç akımın bir arada kullanılarak önemli yapıtların verildiği bir dönem olarak tanımlanır. Ancak bu akımların aralarında XVIII. yy'da egemen olan klasisizm, yüzyılın sonlarına doğru etkisini kaybetmeye başlamıştır.

Klasisizm akımı Fransa'da doğar ve temellerini Aydınlanmayı gerçekleştiren soylulardan alır, diğer bir deyişle soyluların akımıdır. Fransız düşünür Rene Descartes'ın (1596-1650) akılcılık üzerine felsefi görüşleriyle aynı temeller üzerine kuruludur. Descartes'e göre akıl, doğru ve gerçeği bulmanın temel aracıdır; duyguların ise aklın denetimi altına alınması gerekmektedir. Klasisizm akımında konular mitolojiden seçilir, imajları biçimleri önemlidir, biçim abartısız ve açık, kahramanlar sadece seçkin kişilerden oluşur, özenli bir dil kullanılır, zaman, yer, olay birliği kurallarının uygulanması gerekmektedir.

Rus edebiyatında klasisizm akımı Rusya'da başlayan Aydınlanma hareketleri sonucu oluşur ve Fransa'dakinden farklı olarak gelişir. Rus klasisizmini kısaca özetlememiz gerekirse konularını mitolojiden de ilham alan Rus yazınından alması, tarihsel kilendirmesi, yurttaşlık ilkesine, demokratikleşme ve insancılığa önem vermesi,²⁸ biçimde hiciv türüne ve coşkuya değer vermesi, toprak köleliği sorununu konu edinmesi ve ulusal unsurları koruması gibi özellikleri vardır.

Rusya'da XVIII. yüzyılın sonu ile XIX. yüzyılın başında klasisizmin etkisi altında yapıtlar veren önemli temsilcileri arasında Mihail Mihayloviç Heraskov (1733-1807) ve Gavril Romanoviç Derjavin (1743-1816) yer almaktadır.

Klasisizmin önde gelen yazarlarından biri olan Heraskov, hem düzyazı hem şiir türünde yapıtlar üretir. şiirlerinde kullandığı imge ve betimlemeler, klasisizme

²⁸ E. Hanır, a. g. e., s. 199-201.

tepki olarak ortaya çıkan duygusalcılık akımının etkileri görülmeye başlanır. Başlıca yapıtları arasında “Borislav” (1774), “Vladimir” (Vladimir Vozrojdenıny, 1785), konusunu Rus ulusal tarihinden alan “Rossiyada” (1779) yer almaktadır.

Klasisizmin önemli temsilcilerinden olan Derjavin, yapıtlarında bir yandan klasisizmin biçimine uymanın yanında, diğer yanda ilk kez kendi bakış açısını yansıtır. Çariçe II. Ekaterina’ya yazdığı, “Felitsa’ya” (K Felitse, 1783) adlı kasidesinde klasisizmin kalıplarının dışına çıktı ı görülür. Çariçenin kişisel özelliklerine yönelik övgülere yer vermesinin yanında yakınındaki kişilere yönelik yergiler de dikkat çeker. Klasisizm normlarının dışına çıkan ve çokkulu bir dille yazılan kaside, bu dönemde bir yenilik olarak kabul edilir.

Derjavin’in “Knyaz Meçerski’nin Ölümü üzerine Kaside” (Oda na smert knyazy Meçerskogo, 1779) adlı yapıtında ise kullandığı dilin canlılığı, karakterlerin tutkulu ve çokkulu oluşları, yazarın kendi düşüncelerini dile getirmesi, kendi günlük yaşamından örnekler vermesi, Rus romanına giden yolu açar.

Derjavin aynı zamanda eski Rus dilinin korunmasına yönelik etkinliklerde bulunan “Rus Dilini Sevenler Derneği” (Lyubiteli Russkogo slova) derneğinin kurucusudur. Bunun yanı sıra “Tanrı” (Bog, 1784), Soylu (Velmoja, 1794), elale (Vodopad, 1798), “Evgeni’ye. Zvanskoye’de yaşam” (Yevgeniyu, Jizn Zvanskaya, 1807) adlı yapıtların da yazarıdır.

XIX. yy’ın ilk yarısında 1811 yılında Derjavin’in girişleriyle resmi bir derneğe dönüşen “Rus Dilini Sevenler Derneği”nde klasisizm akımı için geleneksel türü olan kasideler, poemler, trajediler okunur. Bu yetkinliklerin yanında dönemin sosyal ve politik olayları tartışılır, ayrıca da “Rus Dilini Sevenler Derneği Okumaları” (Çteniya v besede lyubiteley russkogo slova) adlı bir dergi yayımlanır. Adı geçen derneğin klasikçi yazarları arasında A. S. İkov (1754 – 1841), graf D. İ. Hvostov (1757-835), A. P. Bunina, P. İ. (1774-1829) A. A. Goleniçev-Kutuzov (1843-1913), A. A. Ahovskoy (1777-1846) yer alır.

Rusya’da XVIII. yüzyılın sonlarına do ru, 1780 -1790 yıllarında etkisini göstermeye ba layan duygusalcılık akımı klasisizme bir tepki olarak do ar. İlk örnekleri Nikolay Mihayloviç Karamzin’in (1766 – 1826) yapıtlarında görülmeye ba lanır. Bu yapıtlardan biri, 1789 Fransız Devrimi sırasında Avrupa’ya yaptı ı gezisini anlattı ı “Rus Gezgininin Mektupları” (Pisma russkogo pute estvennika, (1791-1792) adlı yapıttır. Adı geçen yapıtta Fransa’daki tarihsel olaylara de inmeyen Karamzin’in kullandı ı konu ma dili, Rus yazını için bir yenilik olu turur.

Karamzin’in “Zavallı Liza” (Bednaya Liza, 1792) adlı uzun öyküsünde ise iyi kalpli bir soylu olan Ernest, fakir bir köylü kızı Liza’ya a ık olur. Ancak bu a k trajik olaylarla sonuçlanır. Ernest zengin bir kızla evlenirken Liza ölür. Konusundan çok duyguların anlatımı öne çıkan bu uzun öyküde duygusalcılık akımının temel özellikleri görülür. Di er bir deyi le Rus edebiyatında “bir köylü kızının da sevebilece i”, onun duygularının da edebiyatın konusu olabilece i, bir yenilik olarak ortaya çıkar.

A. . Revyakin’in de belirtti i gibi, duygusalcılık, okuyucunun, yazının demokratikle tirilmesi konusundaki isteklerine bir yanıt olarak ortaya çıkar. Klasisizmin kahramanları krallar, yüksek makamları olan soylular, önderler arasından seçilir. Duygusalcılık akımının yanda ları, yapıtlarında günlük ya am ko ulları içindeki orta tabakaya ait insanların iç dünyalarını ön plana çıkarır.²⁹ Bu yenilikleri getiren yazar, kimli ini gizlemeden olaylarla ilgili görü lerini belirtir. nsanın ya amını geçici bir olgu olarak de erlendiren duygusalcılar, ya amdaki en önemli olgu olarak a k ve dostlu u kabul ederler. Akımın konusundaki yenilik ise yazın diliyle konu ma dilinin yakınla masında ortaya çıkar.

Duygusalcılık akımının Avrupa’da önde gelen temsilcilerinden biri Jean Jacques Rousseau (1766-1826)’dur. Geli mekte olan çocu un iç dünyasını “ tiraf” (Les Confessions, yayımlanma tarihi 1782 – 1789 yılları arasındadır) adlı yapıtında ortaya koyan Rousseau, duyguları anlatırken kullandı ı insan ruhunun psikolojik incelenme yöntemi yeniliklerle doludur. Rus edebiyat bilimcisi V. A. Manuylov’a

²⁹ A. . Revyakin, a. g. e., s. 29.

göre Karamzin, Fransız yazar ve dü ünür Rousseau'nun buldu u bu yeniliklerden etkilenererek “Ça ımızın övalesi” (Rıtsar na ego vremeni, 1803) adlı tamamlanmamı romanını yazmaya ba lar. Bu roman duygusalcılık sınırlarının dı ma çıkmamakla birlikte daha sonraki Rus psikolojik romanının geli iminin adeta bir habercisidir. 20 yıl sonra genç Pu kin, Rus edebiyatının iir türünde yazılan ilk gerçekçi romanı “Evgeni Onegin” (Yevgeniy Onegin, 1823-1831) adlı yapıtını sekiz yıllık bir süreçte yazar. 30'lu yılların sonunda ise Lermontov'un Rus edebiyatının düzyazı türünde ilk gerçekçi romanı sayılan “Ça ımızın Kahramanı” adlı yapıtı ortaya çıkar'.³⁰

Rus edebiyat kuramcısı ve ele tirmeni V. G. Belinski, Lermontov'un “Ça ımızın Kahramanı” adlı romanının ba kahramanı olan Peçorin için de “Peçorin, ça ımızın Onegin'i, bizim ça ımızın kahramanıdır”³¹ sözleriyle iki kahraman arasındaki ba lantıya dikkat çeker.

Yine aynı dönemde yazılan “Ukrayna Gezisi” (Pute estviye v Malorossiyu, 1803) adlı çalı masında P. . alikov, köylüleri mutlu bir biçimde betimler. N. . lyan de “Liza veya Minnettarlı ın Zaferi” (Liza ili torjestvo blagodarnosti, 1803) adlı piyesinde köylü bir kadın olan ba kahraman, mutlu ya antısını anlatır ve Rus çarını över. Böylece, adı geçen iki yazarın Rus toplumsal ya amın gerçeklerini yapıtlarında görmek istedikleri bir yakla ımla sundukları gözlenir.

Duygusalcılık akımının yanda ları 1815 yılında Karamzin tarafından kurulan “Arzamas” adlı toplulukta birle ir. Üyeleri arasında V. A. Jukovski , P. A. Vyazemski, K. N. Batyukov, A. S. Pu kin gibi aydınlar yer almaktadır. Toplulu un sosyal ve politik kimlik kazanması konusundaki görü ayrılıkları, 1818'de da ılmasına yol açar.

XVIII. yüzyılın sonu ile XIX. yüzyılın ba nda Rus edebiyatında romantizm akımının etkisi de hissedilmeye ba lar. Avrupa'da ya anan 1789 Fransız Devriminin sonucunda olu an yeni toplumsal düzenin duygu, dü ünçe ve ideallerini, anlatmayı

³⁰ V. A. Manuylov, **Roman M. Yu. Lermontova “Geroy Na ego Vremeni”, Kommentariy, zdatelstvo “Prosve çenie”, Moskva-Leningrad, 1968, s.13.**

³¹ V. G. Belinskiy, **a. g. e.**, s. 138.

amaçlar. Romantizm, de i en ya am ko ullarına ba lı olarak konularını günlük ya amdan oldu u gibi tarihsel olaylardan da alır.

Romantik yazarlar, ki iliklerini gizlemeden görü lerini belirttikleri yapıtlarında do a ve insan duygularının betimlemeleri önemli bir yenilik olu turur. Yapıtlarda ilgi çekici olay örgüsünün olması ise güzellik – çirkinlik, iyilik - kötülük gibi kar ıtlıkları, benzetme ve abartı gibi ö elerin kullanılmasını gerektirir. Edebiyat bilimcisi Gennadiy Pospelov'un vurguladı ı gibi “romantizm edebiyatı, kendini a ırı yüceltilen ve ço u kez de akıl dı ına varan duygusallıklara adar.³² Söz konusu ö eler romantizmin belli ba lı özelliklerini olu turur.

Rus romantizmin geli imi Avrupa'dakinden farklı olur. Fransız Devriminin Rus romantizmin üzerindeki etkileri oldukça önemli olsa da Rusya'da 1812 yılında meydana gelen Anavatan Sava ı ve bu sava ın getirdi i geli meler daha etkin bir öneme sahiptir.

Rus yazınında ilk romantik ögelere Karamzin'in “Sierra - Morena” (1793), Bornholm adası (Ostrov Borngolm, 1793) adlı öykülerinde rastlanır. Bu çalı malarda romantik biçemin yardımıyla insanın çevresiyle olan uyumsuzlu u anlatılır. Karamzin'in kullandı ı romantik çizgiler ba ka yazarların çalı malamı da etkiler.

Rus romantizmin ilk önemli temsilcilerinden biri Vasili Andreeviç Jukovski (1783-1852) oldu u söylenebilir. İlk yapıtlarında duygusalcılı ın izlerine rastlanmı olsa da “Ludmila” (1808), “Svetlana” (1813) gibi baladlarından sonra Rus romantizminin ilkelerinden biri olan ulusal ya ayı ve ulusal tarihin temelleri Jukovski ile atılır. “Dostlar Yazın Toplulu unun” (Drujeskoe Literarurnoe Ob çestvo) üyesi de olan yazar, aynı zamanda “Avrupa Habercisi” (Vestnik Evropı) adlı dergide romantizm ilkelerinin savunuculu unu yapar. Jukovski'nin yapıtları Rus edebiyatında önemli a amalarından biri sayılır; Rus toplumunun etik bakımından

³² G. Pospelov, a. g. e., s. 228.

gelişimini onun yaratıcılığında izlemek olasıdır. Belinski'nin "Jukovski olmasaydı Puşkin'e sahip olamazdık"³³ sözleri bu bakımdan önem taşımaktadır.

Romantizm akımı airlerinden biri de Konstantin Nikolayeviç Batyukov'tur. (1787-1855). air, çalılarında Jukovski'den farklı olarak insanın iç dünyasının betimlemelerine yönelir. Dönemin eleştirmenlerinden Belinski, Batyukov'u, Puşkin'in örneği olarak gördüğü söyler.³⁴ Çalılardan bazılarının ise "Ne eli saat" (Vesely çal, 1806-1812), "Eliziy" (1810), "Hayalet" (Prividenie, 1810), "Ölmekte olan Tass" (Umirayu çiy Tass, 1817) olduğu görülür.

Klasisizmin etkisini yitirip yerine duygusal ve romantik yapıtların verilmeye başlandı XIX. yüzyılın ilk yıllarında her bir akımın özelliğinin görüldüğü karma özellikleri olan yapıtlar da yazılır.

Rusya'da gelişen toplumsal olayların sonucunda, demokratik düşüncelerin etkisiyle Dekabrist hareketine dönüşecek bir değişim başlar. Bu değişimin edebiyat üzerinde önemli bir etkisi olur. Dekabrist edebiyatı olarak adlandırılacak bu edebiyat, romantizmin etkisinde gelişir. Bu özellikte yapıtlar veren yazarlar arasında A. S. Puşkin (1899-1937), Aleksandr Sergeyeviç Griboyedov (1794 veya 1795-1829), Anton Antonoviç Delvig (1798-1831), Wilhelm Karloviç Kuhelbeker (1797-1846), Evgeni Abramoviç Boratinski (1800-1844), A. A. Bestujev-Marlinski (1797-1837) gibi yazarlar vardır. Düzyazı türünde yazılar yazan romantikler arasında ise Vasili Trofimoviç Narejni (1780-1825), Denis Davidoviç Davidov (1784-1839), Petr Andreeviç Vyazemski (1792 - 1878) adlı yazarlar sayılabilir.

Düzyazı türünde yapıtlar veren yazarlardan Narejni'nin yazdığı "Rusya Jilblaz'ı veya Knyaz Gavriila Simonoviç Çistyakov'un Gezileri" (Rossiyskiy Jilblaz, ili pohojdeniya knyazyia Gavrilı Simonoviça Çistyakova', 1814) adlı romanı Rus insanının yaşamını anlatır ve hiciv özelliklerini taşır. Olaylar, Knyaz Çistyakov'la onunun etrafında gelişir ve ataerkil bir düzenin sürdürüldüğü Rus tarihinde geçer. Rus insanının günlük yaşamını gerçekçi öğelerle betimleyen ve psikolojik tipler

³³ A. S. Kurilov v. d., **storiya Russkoy Literaturı XI – XX vekov**, zdatelstvo 'Nauka', M., 1983, s. 146.

³⁴ A. e., s. 147.

yaratan yazar, bu özellikleriyle Rus romanında Rus gerçekçiliğine giden yolu açar. Ele tirmen Belinski de Narejni'nin Rus romanının kurucusu olduğunu belirtir, yapıtlarının arasından ise "Bursak" ve "ki van"ı en çok beğendiklerinin arasına yerleştirir.³⁵ Yazarın romanında duygusalcılık ve romantizm öğelerinin yanında ilk gerçekçilik öğelerini kullanması Rus yazını için bir yenilik yaratır.

19. yüzyılın kesiştiği yıllarda klasisizm akımı etkisini yitirirken bir yandan duygusalcılık doğar. Duygusalcılığa tepki olarak ortaya çıkan romantizm akımıyla birlikte doğan duygusalcılığa tepki olarak gerçekçilik akımının ortaya çıkması izlenir. Gerçekçilikte konular gerçek yaşamdan alınır, duygular ise yerini toplumsal gerçeklere bırakır. Karakterlerin psikolojileri önem kazanır ve incelenir, karakterlerinin oluşumunda etkisi olan çevre ile birlikte ele alınır. Gerçekçilik özellikleri olan bir yapıtın dili sadedir, olayları nesnel olarak betimlemeyi amaçlar.

Dekabrist düşüncesinin olgunlaştığı bir ortamda Griboyedov "Akıldan Bela" (Gore ot uma, 1822-1824) adlı komedi oyununu yazar. Griboyedov'un, bu yapıtında XIX. yüzyılın ilk çeyreği döneminde Rus toplumu üzerine oldukça doğru gözlemler yaptığı Belinski'nin şu sözlerinden anlaşılır:

"Griboyedov'un yarattığı karakterler tasarlanmamış, tersine tüm boyutlarıyla gerçek yaşamın derinliklerinden alınmıştır"³⁶.

Bu özellikleriyle "Akıldan Bela", Rus yazınının ilk gerçekçi yapıtlarındandır. Oyun, dönemin geniş bir yansıması olmasının yanında, kahramanların konuları aracılığıyla Rus toplumunda var olan kişisel ve toplumsal çelişkileri ortaya koyar. Griboyedov, oyunun kahramanı olan Çatski karakteriyle, toprak sahipleri çevrelerinde kendini soyutlayan bir isyancının güçsüzlüğünü gösterir. "Akıldan Bela" adlı yapıtta ilk kez Dekabrist Ayaklanması öncesi düşünceleriyle biçimlenen bir kahraman tipi, Rus edebiyatında "gereksiz insan" (li niy çelovek) tiplemesinin ilk çizgileri görülür.

³⁵ A. . Revyakin, a. g. e., s.38.

³⁶ A. S. Kurilov v.d., a. g. e., s. 156.

Dekabrist Ayaklanmasının bastırılması sonucu aydınların umutlarının sönmesi üzerine “gereksiz insan” tipi edebiyatın konularından biri haline gelir. Rus edebiyatında Griboyedov’un Çatski adlı ba kahramanından sonra gelen “gereksiz insan” Pu kin’in Evgeni Onegin, ardından ise Lermontov’un Peçorin adlı ba kahramanlarıdır.

XIX. yüzyılın önde gelen air ve yazarlarından olan Pu kin’in, ilk iirlerinde klasisizm ve romantizm etkisi vardır. Klasizmin etkisi okul dönemindeki yılları kapsar, romantizm ise yapıtlarında daha etkili olur. Yazar, erken dönemlerinde Jukovskiy ve Batyu kov’tan etkilenir, ancak daha sonra kendi özgünlü ünü bulur. Romantizmin etkileri “Çaadayev’e (K Çaadayevu), “Ruslan ve Lyudmila” (Ruslan i Lyudmila), “Kafkas Tutsa ı” (Kavkazskiy plennik), “Bahçesaray Çe mesi” (Bahçisarayskiy fontan) “Çingeneler” (Tsiganı) gibi yapıtlarında görülür. Pu kin, zamanla yapıtlarında gerçekçilik ö elerini kullanmaya ba lar. “Boris Godunov” adlı trajedisi bu türden çalı malara örnek olu turur.

Pu kin’in “Evgeni Onegin” adlı yapıtı, Rus yazınında iir türünde yazılmış ilk gerçekçi romandır. Rus tarihinin önemli bir döneminin gerçe ini yansıtan Pu kin, ba kahraman Onegin’i olaylara ilgisiz, hiç bir ortama uyum saplayamayan biri olarak betimlerken, onu “gereksiz insan” yapan ko ulları da anlatır. Di er yandan da gereksiz insanın ortaya çıkmasını tetikleyen toplumsal ve tarihsel çeli kileri, ba gösterir. Yazar, karakterleri, toplumsal ve tipik özelliklerini öne çıkartarak betimler, her birini yalın bir anlatımla gösterir. Kullandı ı gerçekçi yöntemlerden biri çevreyi oldu u gibi yapıtlarına yansıtmaktır. Romanın dili, halk dilinin zenginli ini yansıtır, ayrıca do a betimlemelerinde do al, abartısız bir anlatım kullanarak gerçekçi bir anlatıma ula ır. Romanda göz önüne serilen toplumsal ve politik sorunların, duyguların yo unlu undan dolayı Belinski, bu yapıtı “Rus ya amının ansiklopedisi”³⁷ olarak tanımlar.

XIX. yüzyıla kadar Rus yazınında iir gelene i oldukça baskındır. Düzyazı türünde yapıtlar verilse de sayıları çok de ildir. Bu gelenek, 1830’lu yıllardan sonra

³⁷ A. . Revyakin, a. g. e., s. 248.

bozulur, düzyazı örnekleri belirgin sayıda artar. iirin yerini öyküler, uzun öyküler (povest), romanlar almaya ba lar.

Pu kin'in di er düzyazı çalı maları arasında “Belkin Öyküleri” (Povesti Belkina), “Yüzba ının Kızı” (Kapitanskaya Doçka, 1936), “Erzurum Yolculu u” (Pute estviye v Arzrum), “Dubrovski” (Dubrovskiy) adlı yapıtları yer almaktadır.

Düzyazı türünde yapıtlar veren yazarlardan biri olan Aleksandr Aleksandroviç Bestujev-Marlinski (1797-1837), Rus edebiyatında XIX. yüzyılın ilk yarısında etkisini gösteren romantik Dekabrist yazarların ba ında gelir. Bestujev'in yapıtlarında olay örgüsü karı ıktır, öyküyü düzenlemek için ise sert çıkı lar, zıtlıklar kullanır. Örne in “Amalat – Bek” adlı uzun öyküsünde ba kahramanı Amalat Bek'in kar ısına sinsi ulusçuluk yanlısı Sultan Ahmethan'ı çıkarır.

Tipik bir romantik olan Bestujev-Marlinski, öykünün gerilimini arttırmak için “Latnik”, “Eyzen atosu” (Zamok Eyzen) öykülerinde gizem dolu, halkın hayallerinde var olan hayalet gibi gizemli ö eler kullanır.

Dönemin ele tirmenlerinden Belinski, Marlinski'yi klasisizm ve duygusalcılık ö eleri kullanan yazarlara kar ı ba arılı bulmakla birlikte, 30'lu yıllarda romantik gelene inin ya amın gerçeklerini anlatmada yetersiz kaldı ını dü ünür.³⁸

1830'lu yıllarda romantik romanlar yazan van vanoviç Lajeçnikov (1792-1869)'un “Buzdan Ev” (Ledyanoy Dom, 1835) adlı yapıtı ise tarihsel ve psikolojik ö eler içerir. Bu yapıtın imparatoriçe Anna onovna'nın uyguladı ı politikaya kar ı ba kahraman Volinski'nin yenilmesini içeren bir konusu vardır.³⁹

1830'lu yıllarda Rusya'da tarih konulu romanlar yazılmaya ba lanır, Mihail Nikolaeviç Zagoskin (1789-1852) de temsilcilerinden biridir. “Yuriy Miloslavskiy, veya 1612 Yılında Ruslar” (Yuriy Miloslavskiy, ili russkie v 1612 godu, 1829) ve

³⁸ A. . Revyakin, a. g. e., s.167.

³⁹ B. F. Egorov v.d., **Russkiye pisateli, Bibliografiçeskiy Slovar**, (A-L), 1, M., Prosve çeniye, 1990, s. 399-402.

“Roslavlev, veya 1812 Yılında Ruslar” (Roslavlev, ili russkie v 1812 godu) adlı romanları, tarihsel gerçekli e dayanarak yazdı ı yapıtlardır.

XIX. yüzyılın ba nda yapıtlar veren önemli yazarlardan biri, Nikolay Vasilyeviç Gogol’dür (1809-1852). Yazarın memur ya amını konu alarak yazdı ı “Palto” (inel, 1836) öyküsü için F. M. Dostoyevski, “Hepimiz “Palto”dan çıktık” sözünü kullanarak kendisi ve di er yazarlar üzerindeki etkisini dile getirir .⁴⁰

Gogol, “Müfetti ” (Revizor, 1836) adlı oyununda ise “rü vet, zina, devlet parasını ve görevini kötüye kullanmak gibi”⁴¹ olumsuzlukları dile getirerek toplumun Çarlık Rusya’sında bulundu u durumu bir komedi aracılı ıyla dile getirir.

Yazarın “Ölü Canlar” (Mertvie Du i, 1842) adlı romanının konusu ise, ba kahramanı Çiçikov’un yaptı ı “ölü ticareti”dir. Bu olay, Çarlık Rusya’sında rastlanan gerçek bir durumdur. Gogol, romanını “Müfetti ” adlı oyundan daha kapsamlı bir yapıt olarak tasarlar. Çiçikov’la birlikte tüm Rusya’yı dola tırmayı amaçlayan yazar, ülkenin durumunu gerçekçi bir biçimde tanıtır.⁴²

Dekabrist hareketinden sonra Nikolay Alekseeviç Polevoy’un yayımladı ı “Moskova Telgrafı” (Moskovsiy Telegraf, 1825-1834) dergisinin ardından birçok dergi yayımlanır. Rus okurunun yeni bilgiler, fikirler, edebiyat alanında yayımlanmı en yeni yapıtlara ulaşmasını sa layan “Moskova Habercisi” (Moskovskiy Vestnik), “Teleskop”, “Okumak için kitaplık” (Biblioteka dlya çteniya), “Anavatan Notları” (Oteçestvenniye zapiski) ve “Ça da ” (Sovremennik) dergilerinin etkileri oldukça büyüktür.

⁴⁰ Ö. Aydın Süer, **XIX. Yüzyıl Rus Edebiyatı Üzerine Yazılar**, Evrensel Basım Yayın, stanbul, 1994, s. 60.

⁴¹ Türkan Olcay, **Rus Edebiyatında Do alcı Okul**, . Ü. Basım ve Yayınevi Müdürlü ü, stanbul, 2004, s. 61.

⁴² Fortunatov v.d., **storiya Russkoy Literaturı XIX veka: Uçebnoe posobie**, zdatelstvo “Vıs aya kola”, 2008, s. 178.

2. M. YU. LERMONTOV'UN Ç NDE YA ADI I TOPLUMSAL VE KÜLTÜREL ORTAM

2.1. TOPLUMSAL OLAYLARIN YAZARIN ÜZER NDE YARATTI I ETKİ

M. Yu. Lermontov'un do du u 1814 yılında Rus ordusu, Napolyon'un ordusunu Avrupa'da yenip ülkesine geri döner.¹ Rus askerleri Avrupa'da buldukları sürece Fransız devriminin (1789) toplum ya amı üzerinde yarattı ı etkiyi yakından görme olana ına kavu ur ve Rusya'da bu tür önemli geli melere gereksinim duyuldu u dü üncesi yaygınla ır.

Ara tırmacı Andrzej Walicki bu dönemi u sözlerle tanımlar:

“ I. Aleksandr'ın yönetimde oldu u yılların (1801-1825) temel niteli i, tarihçilerin de belirtti i gibi, bir geçi dönemi olmasıdır. Bu yıllar, XIX. yüzyıla adım atılırken, XVIII. yüzyıl dü ünçesinde görülen e ilimlerin bir uzantısını, dahası onların doru una ula tı ı bir noktayı temsil eder.”²

Bundan önceki döneme bakıldı ında, 18. yüzyılda II. Ekaterina'nın (1762-1796) tahta çıktıktan sonra, toplum ve kültür alanında reformlar yapıp Rusya'da eksiksiz bir toplumsal düzen kurmayı planladı ı görülür. Bu amaçla ülkenin her tarafından gelen temsilcilerden olu turdu u meclis, “Yönerge” (Nakaz) olarak adlandırdı ı bir taslak hazırlar. Söz konusu taslakta devlet ve toplumla ilgili yorumlarında Fransız dü ünürü Montesquie'nun “Yasaların Ruhu” (De L'esprit Des

¹ 1812 yılında Fransız imparatoru Napolyon'un öncülü ündeki Fransız ordusu Rusya'ya saldırır ve Rus ordusunu önce Smolensk'te sonra da Rus tarihindeki en kanlı sava lardan biri olan Borodino yakınlarında yener. Bu yenilgiden sonra Fransızlar kı ı geçirmek üzere Moskova'ya girdiklerinde Ruslar kentte yangınlar çıkartıp kenti terk ederler.Barınacak yer bulamayan Fransız ordusu Moskova'dan çekilmek zorunda kalır ve Rus ordusu onları Avrupa'ya kadar takip eder.2 yıl boyunca Batı Avrupa'da Fransızlara kar ı sava an Rus ordusu, 1814'te Fransızların yenilgisi ve Napolyon'un tahttan indirilmesi üzerine Rusya'ya geri döner. Bkz.:Akdes Nimet Kurat, **Rusya Tarihi Ba langıçtan 1917'ye Kadar**, 2. baskı, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1987, s. 302-307.

²Andrzej Walicki, **Rus Dü ünçe Tarihi Aydınlanmadan Marksizme**, leti im Yayınları, 2009, s. 105.

Lois), Bielfield'in "Institutions politiques" adlı, dönemin ünlü yapıtları sayılan, ceza konusundaki maddelerde ise talyan hukukçularından Beccaria'nın "Hüküm ve Ceza" adlı yapıtları kullanılır.³

Ekaterina'nın yönetimde oldu u sürede Avrupa'nın dönemin tanınmı , Montesque, Rousseau, Voltaire, Diderot, Marmontele, Homeros, Çiçero, Corneile gibi dü ünür, tarihçi ve yazarların yapıtları Rusçaya çevrilir,⁴ Rusya'nın, Aydınlanma döneminin dü ünceleriyle tanı ma fırsatı verilir. mparatoriçenin bu etkinlikleri desteklemesi, Rus halkının aydınlatılması amacını ta ır.

Uzun süre Voltaire ve Diderot gibi Fransız dü ünürlerle yazı malarda bulunan Ekaterina, Diderot'u Rusya'ya davet eder. Rusya'da halkın durumunu inceleyen Diderot, çalı maları sonucunda toprak kölelerin haklarının arttırılması gerekti ini dile getirir. Fransız dü ünürün önerdi i yeni düzenlemelerin bir örne i de ngiltere'de uygulanmaktadır. Bu uygulamaya göre soylu sınıf yasalarla sınırlandırılmı tır. Ancak böyle sınırlamaların Rusya'da uygulanamayaca na karar veren mparatoriçe meclisi da ıtır. Ekaterina, bu çalı maların sonucunda Rusya gibi geni bir ülkede merkeziyetçi ve güçlü bir monar inin bulunması gerekti ine karar verir.⁵

mparatoriçe, yönetim düzeni yerine Rusya'da e itim alanında önemli katkılarda bulunur. II. Ekaterina, uygulanmasını istedi i yeniliklerle, Rus edebiyatına önemli bir etkisi olacak olan dergicili in yerle mesini sa lar. Bu çalı malarda kurucusu olarak N. . Novikov etkin bir rol oynar. Onun kurdu u yayınevinde basılan kitap ve dergiler, Rus kültür ya amında ilerlemeye neden olur.

Adı geçen dönemde Rusya'da devam eden sava lar nedeniyle uygulanan vergilerin ödenemez duruma geli i, köylü ayaklanmalarını tetikler. Bunların en büyü ü Pugaçev (1773-1775) ayaklanmasıdır. Silahlı ve sayıları 25 bini geçen Don Kazaklarından olu an Pugaçev'in adamları, ba ta halk tarafından geni destek görüp

³ A. N. Kurat, a. g. e., s. 281-286.

⁴ Emine nanır, **I. Petro ve II. Katerina'nın Kanatları Altında XVIII.Yüzyıl Rus Edebiyatı**, 1. basım, skenderiye Yayınları, stanbul, 2008, s.185-196.

⁵ A. e., s. 190.

birçok kasaba ve kenti ele geçirirler ve soyluların malikanelerini yıkıp sahiplerini öldürürler. Ekaterina, ayaklanmayı bastırmak için gönderdiği askeri güç yardımıyla Pugaçev'in yakalanmasını ve idam edilmesini sağlar.

Kanlı bir biçimde sonuçlanan Ayaklanmadan sonra soylu sınıfın hakları genişletilir, onlara bazı toprak köylülerinin durumu iyice artırılır.

Bu olayın edebiyata yansımaları önce A. S. Puşkin'de görülür. Ayaklanmadan etkilenerek “Yüzbaının Kızı” adlı romanını yazmaya başlayan yazar, elindeki bilgilerin eksikliği üzerine geniş bir araştırma yapar ve olay yerlerini gezer. Bunun üzerine 1834 yılında önce “Pugaçev Tarihi” adlı bir tarihsel çalışma hazırlar. Daha sonra ise yarım kalan “Yüzbaının Kızı” adlı romanını 1836 yılında tamamlar.

Lermontov'un 1832-1834 yılları arasında üzerinde çalıştığı “Vadim” adlı bitmemiş romanında olaylar Pugaçev ayaklanması çevresinde gelişir. Romanın baş kahramanı olan Vadim ise eylemlerini, yaklaştıkça olan olaylara dayanarak gerçekleştirir. Bu yapıtında Lermontov, çocukluğunda köylülerin ayaklanmayla ilgili duydukları aktarılan bilgileri gözler önüne serer ve soylularla köylülerin ilişkilerini betimler. Revyakin'e göre, Lermontov, bu yapıtında Pugaçev ayaklanmasını haklı bulur, ancak soyluların arasında da köylüleri destekleyen insanların olduğunu belirtir. Bunun yanı sıra Lermontov bu yapıtında Rus halkının hak arayışını yansıtmak istemektedir.⁶

II. Ekaterina'dan sonra başa geçen olanı Pavel'in (1796-1801) toprak köleliğini daha da yayması, rejimin bir korku düzeni olmasını sağlar. Gizli bir eylemle, Pavel bir suikast sonucu öldürülür ve yerine olanı I. Aleksandr geçer.

Başta liberal düşünceleri olan Çar I. Aleksandr, kurduğu komiteyle, Senatonun yetkinleştirilmesi, Avrupa tarzı “bakanlıkların” kurulması gibi yönetimde bazı değişiklikler yapar. Köleliğin kaldırılmasıyla ilgili düşünceleri olsa da kısa sürede vazgeçer, bunları uygulamaz ve komiteyi dağıtır.

⁶ A. S. Revyakin, *storiya Russkoy Literaturı XIX veka, Pervaya Polovina*, M., “Prosveçeniye”, 1981, s. 343.

I. Aleksandr, ba danı man olarak halktan biri olan, bir kilise papazının o lu olarak do up ruhban okulunu bitiren, ö retim görevlisi ve özel sekreterlik görevlerinde yetenekleriyle dikkat çeken M. M. Speranski'yi (1772–1839) seçer. Çar, ba danı manına hazırlatt ı toplumsal düzenleme projelerini uygulamayı dü ünür. Projeye göre halkın serbest bir kitle haline gelip 3 gruptan – dvoryanlar, orta halliler ve i çilerden olu ması, toprak köleli inin kaldırılması amaçlanır. Yeni düzene göre Napolyon'un “Code Napoleon” adlı kanunları örnek alınması dü ünülür. Ancak Çar'ın Napolyon'la arasının açılması, hem tasarının gerçekleştirilmesini önler, hem de Speranski'nin sürgüne gönderilmesine neden olur.

1812 yılında Rusya'ya sava açan Napolyon, Rus ordusunu Borodino yakınlarında yendikten sonra Moskova'ya girdi i gün ba layan yangınlar nedeniyle geri çekilmek zorunda kalır. Ruslar da Fransız ordusunu tamamen yok edinceye kadar iki yıl süreyle Batı Avrupa'da sava ır.⁷ Büyük ulusal heyecan yaratan bu yenilgi, toplumsal de i iklik beklentilerini yeniden güçlendirir.

Söz konusu sava , Rus edebiyatında da yankı bulur. Rusya'nın Fransızlarla Borodino sava ına katıldı ı yılda Pu kin bir Soylular lisesi (Tsarskoselskiy litsey) ö rencisidir. O yıllarda ergenlik ya ında olan yazar, daha sonraki yıllarda sava a katılma iste ini u dizelerle anımsar:

“Unuttunuz mu: ordular akıp giderdi ard arda
Karde lerimizle vedala ıyorduk
Bilim yuvasına kızgınlıkla geri dönüyorduk ve
Aramızdan ölüme gidenleri kışkınyorduk.”⁸ (Çev. N. E.)

Lermontov, Borodino sava ını Rus tarihinin önemli çatı malarından biri ve zaferin bir imgesi olarak kabul eder. air, 1812 sava ını kazanan Rus askerlerinin kahramanlıklarını yüceltti i iirlerinden biri olan “Borodino Ovası”nı (Pole Borodina) 1830 yılında yazar. Lermontov, Borodino çatı masını çok genç ya ta

⁷ Akdes Nimet Kurat, **Rusya Tarihi Ba langıçtan 1917'ye Kadar**, 2. baskı, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1987, s. 281 – 286.

⁸ A. S. Pu kin, **Soçineniya v Treh Tomah**, S. – P.: Zolotoy Vek, Diamant, (çevrimiçi), <http://www.litera.ru/stihiya/authors/pushkin/bylapora-nash.html>, 24.03.2010.

yazdı ı bu iirinde bir askerin co kulu anlatımıyla aktarır. Bir di er iiri olan “Borodino”da (1837) ise genç bir askerin sorusuna kar ılıklı olarak ya lı bir asker, 1812 yılındaki sava ı anlatır. iir u dizelerle ba lar:

“Amca, söyler misin, herhalde
Yangına verilen Moskova
Fransızlara bo u bo una teslim edilmedi?”⁹ (Çev. N. E.)

iirin kar ılıklı konu ma biçiminde ba laması olayların daha canlı anlatımına neden olur. Yazar, ya lı askerin sözleriyle, geçmi teki insanların aynı zamanda 1830’lu yılların eylemsiz aydınlarından duydu u ho nutsuzlu u ve Borodino’da sava anlara duydu u hayranlı ı u sözlerinden anla ılır:

“Evet, zamanımızda vardı öyle insanlar,
imdiki ku a a benzemezlerdi.”¹⁰ (Çev. N. E.)

Çarın yenilik tasarılarından vazgeçip özgürlük dü manı haline gelmesi, gizemlili e sarılıp, ülkede “kı la düzenini uygulamaya koyan General Arakçeyev’e devlet i lerinde etkin roller vermeye ba laması gibi durumlar gizli örgütlerin olu masına neden olur.”¹¹

Avrupa seferlerinden dönen askerlerin ve soylu aydınların kurdu u örgütlerin amacı, Rusya’da askeri güç kullanarak monar i düzeninin kurulmasıdır. Bunlardan en önemlisi olan “Kurtulu Birli i” (Soyuz Spaseniya, 1816-1818) adındaki cemiyet “Refah Birli i” (Soyuz Blagodenstviya, 1822-1825) adını alır ve daha sonra da “Güney” (Yujnoe ob çestvo, 1821-1825) ile “Kuzey” (Severnoe ob çestvo, 1822-1825) olmak üzere ikiye ayrılır. Çok gizli olarak yürütülen eylemlere kar ın Arakçeyev tarafından örgüt hakkında bir rapor hazırlanır, Çar’a gönderilir, ancak o sırada hastalanan I. Aleksandr ölür ve tahta I. Nikolay (1825-1855) geçer.

⁹ M. Yu. Lermontov, **zbrannoe. Vsemirnaya biblioteka poezii, Rostov na Donu**, “Feniks”, y.y., 1996, (çevrimiçi), <http://www.litera.ru/stihiya/authors/lermontov/skazhi-ka-dyadya.html>, 25.03.2010.

¹⁰ **A. y.**

¹¹ Kı la düzenine göre Rus halkını küçük ya tan beri askerli e alı tırmak amacıyla general Arakçeyev’in kurdu u ‘asker köyleri’nde e itti i köylüler, belli zamanlarda tarlada çalı mak, belli zamanlarda da askerlik e itimi almak zorundaydı. Bkz. A. N. Kurat, **a. g. e.**, s. 313.

Peterburg'taki "Kuzey Birli i" örgütün üyeleri, I. Aleksandr'ın büyük karde i Konstantin'in hakkının yendi i iddiasını bahane ederek ayaklanır. 1825 yılının Aralık (Dekabr) ayında yapıldı ı için tarihte (14/26 Aralık) "Dekabrist" (Aralıkçılar) Ayaklanması adını alır. Kanlı bir biçimde bastırılan Ayaklanma, Rusya tarihinde kölelik ve monar i düzenine kar ı, toplumsal de i im programları olan, üyeleri aydın ki ilerden olu an ilk örgütlü hareket olarak yer edinir. Örgütle ilgili raporu okuyan yeni Rus Çar'ı, Güney Birli i üyelerinin tutuklanması için emir verir. P. . Pestel, air K. F.Rileyev, S. . Muravyev-Apostol, M. P. Bestujev-Ryumin ve P.G. Kahovskiy idam edilip çok sayıda örgüt üyesi de sürgüne gönderilir.

Dekabristlerin soylulardan olu tu unu anlayan Çar I. Nikolay, kendisinin seçti i memurlardan merkeziyetçi bir düzen kurar.

Fransa'da 1830 yılının Temmuz ayında yapılan ayaklanma, I. Nikolay'ın özgürlük dü üncelerinin Rusya'da yayılmasını önlemek için daha da sert bir düzen uygulamasına neden olur.

Lermontov, I. Nikolay döneminin toplumsal olaylarının etkisini erken dönem yapıtları olan, 1829 yılında yazdı ı "Bir Türk'ün Yakınmaları" (Jalobı Turka) adlı iirinde, mutlakiyetin politik baskısını, 1830 tarihli "10 Temmuz" iirinde Fransız ayaklanmasını, 1831 yılında yazdı ı "Garip nsan" (Strannyı çelovek) otobiyografik oyununda ise toprak köleli i konusunu dile getirir.

Yazar, dönemin baskısıyla ilk kez Pu kin'in ölümü üzerine yazdı ı "airin Ölümü" (Smert poeta, 1837) iirinden sonra yüz yüze gelir. Lermontov, iirin özellikle son 16 satırında Pu kin'in ölümünden Çar I. Nikolay ve çevresini suçlar:

"Ve sizler, kibirli çocukları
Bilinen alçaklıkla ün salmı ataların!
Köle topuklarıyla çi neyen yıkıntılarını
Bahtın oyunuyla incinmi soyların!"¹²

¹² Mihail Yuryeviç Lermontov, **Hançer**, Adam Yayınları, 1985, Çev. Ataol Behramo lu, s. 31.

Çar, bu ba kaldırıya tepki olarak yazarı Kafkasya'da bulunan Nijniy Novgorod süvari alayına sürgüne gönderir. Bu olay, Lermontov için sürgünlerin ba langıcını olu turur ve trajik yazgısını belirler.

Lermontov, "Dü ünçe" (Duma, 1838) adlı iirinde dönemin aydın insanının bulundu u durumu dile getirir. Yazar, yetenekli, zeki ve ya am dolu insanların günlerini bo geçirip tükenmelerinin nedenlerini sorgular.

Yazar, "Ça ımızın Kahramanı" (Geroy na ego vremeni, 1838-1840) adlı romanıyla, iirinde dile getirdi i sorulara yanıt bulmaya çalı ır. Lermontov, romanın ba kahramanı olan Peçorin'in üstün ve de erli özelliklerine kar ın toplumla uyumsuz, bencil bir ki ili e dönü mesini irdeler, bunun sorumlulu unun ise dönemin ko ullarından kaynaklandı ı dü üncesini öne sürer.

Çar I. Nikolay, Lermontov'u denetim altında tutmayı devam eder. Romanın birinci bölümünü okuduktan sonra ça ın kahramanı olarak Maksim Maksimiç'i görür ve yapıtı onaylar. Ancak, romanın ikinci bölümünü okuduktan sonra bu dü üncesini de i tirir, Peçorin'in imgesi onun tepkisini çeker. Bu tür romanların ahlak ve ki ilikleri bozdu unu belirterek Lermontov'un Kafkasya'daki çatı malarda gösterdi i kahramanlıkları hiçe sayar ve Peterburg'a dönmesini önler.¹³

Rus dü ünür ve edebiyatçı A. . Herzen'e (1812-1870) göre Lermontov, adeta yeni bir toplum düzeni ümidinin yok oldu u bir dönemin temsilcisidir. Pu kin'in Lermontov'la kıyaslandı nda memnuniyetsiz ve öfke dolu olmasına kar ın, düzenle barı maya hazır oldu u anla ılır. Lermontov ise, ümitsizlik ve dü manlı a alı mı , dahası çıkı arayamayacak kadar herhangi bir mücadele ve uzla ma dü üncesinden yoksundur.¹⁴

¹³ E. D. Voljina, **M. Yu. Lermontov, Geroy Na ego Vremeni (Podrobnıy Kommentariy, Uçebnyy material, nterpretatsii)**, M., Ayris-Press, 2006, s. 158.

¹⁴ A. . Gertsen, **Soçineniya V 9 T., T.3**, M., 1958, s. 471-472.

Belinski'nin de öne sürdüğü gibi, Lermontov, “döneminin gerçek bir temsilcisi”, yapıtları ise “güncelliğin dile getirilmesi” olup, “yüzyılın düşünçelerinin canlı birer imgesidir”.¹⁵

2.2. LERMONTOV'UN YARATICILIKINA YÖN VEREN YAZARLAR VE DÜŞÜNCE AKIMLARI

1830'lu yılların aydınları, az sayıdaki eğitimli kişinin halktan köptükleri için duydukları üzüntülerine bir yanıt bulabilmek için bilim ve felsefeye yönelir. Böylece, dönemin sorunlarını ve ülkenin tarihsel gelişiminin mantığını çözmeye çalışırlar. Rus aydınlarının Alman düşünür Hegel'in yapıtlarıyla tanışması, 1830'lu yıllarda tarih bilimi ve folklor geleneğini oluşturmaya yardımcı olmaktadır. Düşünce alanındaki bu gelişmeler Lermontov'un yaşadığı dönemin özelliğini gözler önüne sermektedir.

Dekabrist hareketin başlangıç noktalarından biri olan Akılcı Evrenselcilik eğilimiyle çatışan bir eğilim olarak Bilgeseverler ve Rus Shellingcileri (1823 yılında kurulan felsefi romantizm) sayılabilir. Temsilcileri arasında V. F. Odojevski, D. V. Venevitinov, N. V. Rozalin ve S. V. Kireyevski, A. S. Koşevyev yer almaktadır. Söz konusu düşünce biçimi Alman idealist düşünçesine dayalı, dekabristlerden farklı olarak siyasal sorunlarla ilgilenmeyen bir düşünce akımı olarak gelişir. Merkezi Moskova'da yer almakta ve Shelling'in doğa ve sanata ilişkin düşünceleri üzerine kurulur. Dünyanın, yavaş yavaş canlı bir sanat yapıtı ve sanatı, bilinçsiz ve bilinçli yaratımın bölünmez bir birliği olduğunu savunur. Bilgeseverler ve Rus Shellingcileri yandaşları, Fransız örneklerin taklitlerine karşı bir tutum sergilerler.¹⁶

Rusya'da 1830'lu yılların ortasında romantizm geleneği üzerine gelişen ulusal bilinç ve buna bağlı yeni bir ulusçuluk anlayışı doğar. Bilgeseverler ve yandaşlarına göre, ideal insan kavramı, sıradan halk ve “basit halkın insanı” olmaktan çıkar. “Ulusal” kavramı altında “ulusal bilinç” ve “ulusal düşünce”

¹⁵ A. E. Voljina, a. g. e., s. 194.

¹⁶ A. Walicki, a. g. e., s. 134.

önemlidir. Rusya'daki Shelling yanda ları tarihsel geli imi, kültür, e itim, halkların ula tı ı “ulusal bilinç” ve kendi tarihsel etkinlikleriyle kar ıla tırılır.

Söz konusu dönem üzerinde etkisi yadsınmayan Hegel'in tarihsel ve dü ünsel anlayı ma göre, tarihin geli imine sadece bazı halklar önemli katkılarda bulunmu lardır. Bu halklar, mutlak dü ünceyi uygulamı olan Eski Do u, Antik Yunan ve Roma, Batı Avrupa ülkeleridir. Rus Hegelcileri, bu ülkelerin içine Rusya'yı da katmı lardır.¹⁷

Dekabrist hareketinden sonra Rus edebiyatında “Moskovskiy Telegraf” (1825-1834) dergisinin yayınlanmasıyla birçok derginin onu takip etti ini görürüz. Ancak ba ka Avrupa devletlerinde dergilerin etkileri bu ölçüde de ildir. Kitap satı mın çok dü ük oldu u bir ortamda “Moskova Telegrafı” (Moskovskiy telegraf) dergisinin yanında “Moskova Habercisi” (Moskovskiy vestnik, 1827-1830), “Teleskop” (Teleskop, 1831-1836) “Okumak için Kitaplık” (Biblioteka dlya çteniya, 1834-1865), “Anavatan Notları”, (Oteçestvenniye Zapiski, 1820-1830) ve “Ça da ” (Sovremennik, 1836-1866) dergileri, Rus okurunun yeni bilgiler, fikirler, edebiyat alanında yayımlanmı en yeni yapıtlara ulaşmasını sa lar. Avrupa'da yeni yayımlanan romanlar çok kısa bir süre içinde çevrilip süreli yayımlanan dergiler aracılı ıyla okura ula tırılır.¹⁸

Rus Hegelcilerin dü ünceleri, 1820-1830 yılları arasında yayımlanan dergilerde geni yer alır. Bu dü üncelerin Lermontov'un sanatı üzerine de etkisi olur. Örne in airin “Spor” (Tartı ma) adlı iirinde, uygarlı n be i i sayılan eski Do u ülkelerinin görevlerini tamamladıkları ve eski görkemli günlerinin geçmi te kaldı ını savunur. Lermontov'da bu dü ünce, Do u'nun “tarihsel olarak ya lanmı lı ı”, “insanlık orada dokuzyüz yıldır derin olarak uyumakta” biçiminde dile getirilmekte, Rus halkı ise bunun tam tersi olarak, güçlü ve eylem içinde betimlenir.¹⁹ (Çev. N. E.)

¹⁷ Voljina, a. g. e., s. 196.

¹⁸ A. e., s. 163

¹⁹ Nikolay Bannikov, **Tri Veka Russkoy Poezii**, M., Prosveičeniye, 1968, www.litera.ru/stihiya/authors/lermontov/kakto-raz-pered.html, 05.03.2010.

Lermontov, “Umirayu çiy gladiator” (Ölmekte Olan Gladyatör, 1836) adlı eserinde de Avrupa’nın yalın ve tarihsel görevinin sona ermiş olmasını dile getirir.²⁰ Ancak, edebiyat bilimcisi E. Usok’un da belirttiği gibi, Lermontov, Rus Hegelcilerinden farklı olarak Avrupa ülkelerinin durumunu dramatik olarak görmekte ve onlara acımaktadır.²¹

Yazarın yaratıcılığı üzerinde etkin olan bir diler örneği, yetisi ortamıdır. Lermontov’un çocukluğu, anneannesine ait olan Penza’nın Tarhanı köyündeki çiftlik evinde, Alman, Fransız ve İngiliz bakıcıları ve eğitimcileri arasında geçer. Aldığı eğitim sonucunda yazar, Almanca, Fransızca ve İngilizce bilmekte, Avrupa yazarlarının yapıtlarını özgün dillerinden izleyebilmektedir.

Lermontov’u etkileyen yazarlar ve airleri arasında İngiliz romantik air Lord George Byron’un önemli bir yer aldığını görürüz. Lermontov’un ilk özgeçmişini yazan ve toplu yapıtlarını yayıma hazırlayan Rus edebiyat tarihçisi P. A. Viskovaty’ya göre ilk yazdığı eserlerde Byron etkisinin olduğu söylenebilir, dahası Lermontov’la ilgili ele tiri yazılarında “bayronizm” etkisinden çok söz edilir. Etkisi altında kaldığı yazarlar arasında ayrıca Goethe, Shiller, Heine’nin yanında Batyukov, Jukovski, Puşkin de önemli yer almaktadır.²²

Lermontov’un Byron’la yazdıklarının benzerlikleri, İngiltere ve Rusya’nın Napolyon savaşlarından sonra toplumsal koşullarının birbirine yakın olmasından kaynaklanır. Ancak Rusya’nın kendine özgü koşullarının olması, Lermontov’un yazdıklarını Byron’dan ayrı bir niteliğe ulaştırır. Bu konuda yazar şöyle seslenir:

“Hayır, Byron değil, benlik biriyim ben,
Henüz adı duyulmamış bir gözde.
Bir gezgin onun gibi, kovalanmış her yerden
Fakat Rus olan benlik iyle...”²³

²⁰ <http://feb-web.ru/feb/lermont/texts/lerm06/vol02/le2-0752.htm>, 05.03.2010.

²¹ Voljina, a. g. e., s. 198.

²² P. A. Viskovaty, *Jizn i Tvorçestvo M. Yu. Lermontova*, M., ‘GeliosARV’, 2004, s. 138-139.

²³ M. Yu. Lermontov, “*Hançer*”, Adam Yayınları, İstanbul, 1985, Çev. Atol Behramolu, s. 26.

airin annesini çok erken ya ta kaybetmesi, e itiminin anneannesi tarafından üstlenilip babasının ondan uzakla tırılmı olması gibi olaylar, ku kusuz ruhunda yaralanmalara, endi e ve yalnızlı a neden olur. Yazdıklarında kader, sürgün, ayrılık, hapis, yalnızlık, yabancıla ma ve hü zün temaları egemen olur.

Lermontov, 1830 yılında kabul edildi i Moskova Üniversitesi'nin “Blagorodny pansiyon” adlı, sadece soyluların devam etti i okulda okurken bir yandan da iirler yazar. iirlerinin temaları arasında dönemin olaylarının üzerinde yarattı ı etkiler, kar ıla tı ı hayal kırıklıkları, kendisine yöneltti i psikolojik analizler ve gizli romantik çıkı lar bulunur. Örne in, Paris'te 1830 yılında yapılan Temmuz ayaklanması ile ilgili iirle halk türküsüne öykünerek yazılan iir, not defterinde yan yana yer alır.²⁴

Lermontov'un okudu u Soylular Okulunda ondan önce Dekabrist hareketine katılıp idam edilen Kondratiy Rıleyev de e itim görmü tür. Pu kin'in ve Aleksandr Polejayev'in yasak iirlerinin okulda gizlice elden ele dola ıyor olması, yazarın iirlerine yansıyan Dekabrist temasını daha iyi açıklar.

Lermontov, yazı yazmaya ba ladı ı XIX. yy. ba ında Fransız romantizmi geli meye ba lar ve Rusya'da bu akıma oldukça büyük bir ilgi uyarır. “Moskovskiy Telegraf” dergisinde Victor Hugo, Alfred de Vigny, Alfred de Musset, gibi yazarların yapıtları Rusçaya çevrilir. Yazar S. . Rodzeviç, “Bir Roman Yazarı Olarak Lermontov” adlı yapıtında Lermontov'un “Vadim” adlı bitmemi romanında Fransız yazarlarından Victor Hugo'nun “Bug Jargal” adlı romanının etkisini irdeler. Yine Rodzeviç'e göre, yazar, bu romanda kullanılan bazı motiflerden yararlanır. Ancak bunun yanısıra, kendine özgü yeni bir yapıt yaratmaya çalı ır.²⁵

Rodzeviç, Lermontov'un “Ça ımızın Kahramanı” adlı romanında ise Alman yazar Hoffman ve di er Alman romantiklerden yararlandı nı dile getirir. Bunun yanısıra adı geçen ara tırmacı, yazarın, François–René de Chateaubriand'ın

²⁴ Fransa'da 27 Temmuz 1830'da ba layan ve Bourbon hanedanının kesin olarak yıkılarak liberal bir monar inin kurulmasına ve aydınlanma döneminin kapanmasına yol açan devrimdir.

²⁵ S. . Rodzeviç, **Lermontov Kak Romanist**, Kiev, Kre çatık, No 33, zdanie Knigoprodavtsa N. Ya. Ogloblina, 1914, s. 11.

“Hristiyanlı ın Dehası” adlı yapıtının içinde yer alan “René veya htirasların Sonucu” adlı anlatısı, Benjamin Constant’ın “Adolphe” ve Alfred de Musset’in “Ça ın O lunun tirafları” adlı romanlarından da önemli ölçüde yararlanmış olabilece i dü üncesini öne sürmektedir.²⁶

Lermontov, Batı edebiyatının geli imlerini incelerken, dönemin Rusya’sında gündemde olan, toplumda Slavseverler akımının ilkeleriyle de tanı ır. Avrupa’daki halklar, kendi ulusal özelliklerini ortaya çıkarmaya çalı ırlar. Latince ve Katolik dini yüzyıllarca ulusal dil, sanat ve dünya görü lerini unutturmu tur. Ulusallı ın yeniden do u u üzerine yenilik arayan halklar, kendi özelliklerini yüzyıllardır unutilan geçmi lerinde aramaya koyulurlar. Avrupalı aydınlar, ulusal inançları ve dü üncelerini romantizmin estetik ilkeleri yardımıyla dile getirmeye ba larlar.

Rusya’daki Slavseverlerin (Slavyanofılı) öncüleri arasında Konstantin ve van Kireyevski, A. Homyakov, Y. Samarin ve A. Ko elyov yer alır.²⁷ Sözkonusu akımın ilk temsilci ve kuramcılarında bazıları Alman üniversitelerinde e itim görmü lerdir. O dönemde büyük Alman ulusalcılı mın do du u yıllarda romantizm, üniversitelerde ders olarak verilmektedir. Örne in, Avrupa’dan bu izlenimlerle döndükten sonra “Evropeets” (Avrupalı) adlı dergiyi yayımlamaya ba layan van Kireevski ve dergi çalı anları, Batının bu yöntemini Rusya’da dergi aracılı ıyla yaymayı denerler. Avrupa’da e itim gören bu gençler Rusya’nın geçmi ini incelemeye ba larlar. Ancak bu giri imlerinden sonra Rus halkının kendi dünyasında ya amaya devam etti ini, kendi arkıları, kendi karakterlerine sahip çıkarak bunları ya attı ını görürler.²⁸

Bu geli meler üzerine Slavseverler akımının bir temsilcisi olan Kireevski ve Avrupa’da e itim gören Rus aydınları, Rus halkının hiçbir eyi yeniden yaratmaya gereksinimi olmadı ını vurgulamaktadırlar. Edebiyat bilimcisi Viskovatı’nın da

²⁶ A. y.

²⁷ Türkan Olcay, **Rus Edebiyatında Do alcı Okul**, . Ü. Basım ve Yayınevi Müdürlü ü, stanbul, 2004, s. 24.

²⁸ P. A. Viskovatı, **a. g. e.**, s. 193-194.

belirtti i gibi, bu geli meler üzerine, “romantizm, Rusya’da kök salamayacak, yabancı bir olgu olarak kalır”.²⁹

1830’lu yıllarda Lermontov, eski Rus ya amını, eski gelenekleri ara tırmaktadır. Bu incelemelerin etkisiyle 1836 yılında Korkunç van döneminde geli en, “Boyar Or a” (Boyarın Or a) adlı poemi yazar.

Aynı yıllarda, yazar, eski Rus inanı ları ve arkılarını da inceler. Kir a Danilov’un bir araya getirdi i “Eski Rus iirleri” seçkisini incelemektedir. “Çar van Vasilyeviç, Genç Muhafızı ve Yi it Tacir Kala nikov’un arkısı” (Pesnya pro tsarya vana Vasilyeviça, molodogo opriçnika i udalogo kuptsa Kala nikova) iiri de yine Korkunç van döneminde ya anan bir olay üzerine kurgulanır.

Çocuklu undan beri üzerinde silinmez izler bırakan Kafkasya do ası, da halklarının ya amı, gelenekleri, alı kanlıkları, karakterlerinin Rusya’dan farklı olu u, Lermontov’un ilgisini çeker. I. Nikolay’ın baskı dolu rejiminden kaynaklanan sürekli endi e, kısıtlamalar ve tehlikeler, yeni kahramanların do masına neden olur. Dekabristler, Sibirya’ya sürgüne gönderildikten ve cezalarını çektikten sonra Kafkasya sava larına katılmak üzere bu da lık bölgeye er rütbesiyle gönderilirler. Bundan ötürü Kafkasya ordusunun özgür dü ünçeye yataklık etti i söyleyenebilir. Kafkasya, Lermontov’un bilincinde özgürlük yeri, büyük arzuların ülkesi olarak yer alır. Dahası, yazar buraya ikinci vatan adını verir ve birçok iirini adar. Yazar, 1839 yılında yazdı ı “Mtsiri” adlı destanda da “sonsuz bir özgürlük tutkusu ve Kafkasya do asının görüntülerini” kullanır.³⁰

Lermontov, Dekabrist ayaklanması sonucu Kafkasya’da sürgünde bulunan yazar A. . Odoyevski ile dostluk kurar. Onunla birlikte, ran’da trajik bir biçimde öldürülen yazar A. Griboyedov’un dul kalan e ini Tiflis’te ziyaret eder. Burada Tatar bir ozandan dinledi i “A ık Garip” türküsünü ise 1840 yılında bir Türk masalı olarak kaleme alır.³¹

²⁹ A. y.

³⁰ Mihail Yuryeviç Lermontov, **Hançer**, Çev. Ataoğ Behramo lu, Adam Yayınları, stanbul, 1985.

³¹ V. Afanasyev, **Jizn Zameçatelnih Iudey, Lermontov**, M., Molodaya Gvardiya, 1991, s. 398-403.

Yazarın erken döneminde kullandığı temalara zamanla psikolojik yorumlar eklenir ve bireyin toplumsal alanda yeri sorgulanır. Lermontov'un "Prens Ligovskaya" adlı bitmemiş yapıtı, "Çağımızın Kahramanı" adlı romanında bu konular geniş olarak dile getirilmektedir.

Edebiyat tarihçilerinin de öne sürdüğü gibi, Lermontov, kısa süren 27 yıllık yaşamı boyunca dönemin birçok düşünce akımını tanıyıp ve inceler. Buna karşın yazarın, kendi içindeki sorulara tam olarak yanıt bulamadığı için, bu akımın etkilerinin hiçbirisinin etkisi altında kalmadığı, edebiyatta tek başına özgün bir yolda ilerlediği anlaşılmaktadır.³²

³² Viskovatıy, a. g. e., s. 260.

3. LERMONTOV'UN RUS EDEB YATINDA YER

3.1. LERMONTOV'UN TAMAMLANMAMI “VADİM” ADLI ROMANINA KISA BİR BAKI

Lermontov'un 1832-1834 yılları arasında yazmaya devam ettiği “Vadim” adlı tamamlanmamış tarihsel romanın konusunu, Çariçe II. Ekaterina'nın yönetiminde olduğu dönemde patlak veren Pugaçev Ayaklanması olarak turur. Nestor Kotlyarevski'nin belirttiği gibi:

“Bu yapıtta XVIII. yüzyıl sonu Rusya'sında toprak sahiplerinin canlı bir resmi, renkli halk sahneleri, Pugaçev döneminin Kazak yaşamı, toprak köleliğin günlük yaşamından kesitler, ayrıca “Yüzbaının Kızı”¹ ve “Dubrovski”² adlı yapıtların izlerine rastlanır.”³

Romanın yazıldığı yıllara baktığımızda Lermontov'un Pugaçev Ayaklanması ile aynı dönemde aynı konular üzerinde çalıştığını görürüz. Ancak Pugaçev Ayaklanması konu alan romanını yayımlamadan 1833'te yarım bırakır. Pugaçev Ayaklanması konu alan uzun öyküsünü yazmaya başlamadan önce 1834'te “Pugaçev Ayaklanmasının Tarihi”ni yayımlar. Pugaçev Ayaklanması konu alan romanını ise, “Vadim” adlı romanın yazılma sürecinden iki yıl sonra, 1836'da tamamlayıp yayımlar. Böylece, Kotlyarevski'nin öne sürdüğü görüşün tersine, Lermontov'un, Pugaçev Ayaklanması konu alan romanını “Dubrovski” ve “Yüzbaının Kızı” adlı yapıtlarından haberdar olmadığı anlaşılır. Her iki yazarın da aynı tarihsel konuları çalışmaları olması, aynı toplum koşullarından etkilendiklerini gösterir.

Lermontov, “Vadim” adlı romanını yazdığı dönemde, Rusya'da toprak köleliğin ağırlıklı olarak devam eder. Pugaçev Ayaklanmasına neden olan sözlü edilen adaletsizliğin devam etmesi, 1820-1830'lu yıllarda yeni köylü

¹ A. S. Puçkin'in uzun öyküsü. (N. E.)

² A. S. Puçkin'in romanı. (N. E.)

³ Nestor Kotlyarevskiy, **M. Yu. Lermontov, Liçnost Poeta i Yego Proizvedeniya**, Knijnyy Mir, Sankt-Peterburg, 2009, s. 83.

ayaklanmalarına yol açar. Yazar rakli Andronikov'un da belirtti i gibi onu böyle bir konuyu yazmaya iten neden aslında toplumsal ortamın gerçeklerinden kaynaklanır.⁴

Roman, Palitsin adındaki toprak sahibinin çiftli inde geçer. Palitsin, romanın daha ilk sayfalarında kilisenin önünde dilencilere para da ıtırken okurun kar ısına çıkar. Dilencilerden biri ona yakla ır. Kambur ve ucube görünümünde bir ki i toprak sahibinin dikkatini çeker. Adı Vadim olan bu ki i, i isteyince zengin adam onu kendi u a ı olarak çiftli e alır. Söz konusu sahne u sözlerle anlatılır:

“Dilenci hemen itaatli bir tavır takınarak yeni efendisinin elini candan öptü... Hür bir insanken köleli i kabul etmi ti. Acaba bo yere mi? Pugaçev Ayaklanmasına iki ay kala köleli e razı olmak a ılacak bir dü ünce de il miydi?”⁵

Yazarın ortaya attı ı bu soru, olayın Pugaçev Ayaklanması etrafında geli ece inin ipuçlarını verir.

Dilenci Vadim, eskiden bir toprak sahibinin o luyken, yıllar önce Palitsin, onun babasının tüm malvarlı na el koyar. Ölüm dö e indeki babasının gözlerindeki nefreti unutmayan Vadim, bu ki iden öç almaya söz verir. Aynı zamanda Pugaçev'un gizli bir temsilcisi olan bu “dilenci”, Palitsin'in emrine bu öç duygusunu daha kolay yerine getirmek için girer.

Toprak sahibinin evinde Vadim, burada evlatlık olarak ya ayan kız karde i Olga ile kar ıla ır. Vadim, Olga'ya karde olduklarını ve Palitsin'in neden oldu u dü tükleri durumu anlatır. Palitsin'in evinde ev sahibinin tacizlerine u rayan Olga'da, ö rendiklerinin de etkisiyle bu acımasız adama kar ı daha büyük bir nefret uyanır ve öç alma iste i alevlenir.

Olga'nın Palitsin'e kar ı besledi i bu duygular, toprak sahibinin o lu Yuriy'in askerden dönmesiyle daha farklı bir yön alır. Olga'nın ya adı ı bu karma ık durum, romanda öyle anlatılır:

⁴ rakliy Andronikov, **Lermontov**, Penzenskoye Oblastnoye zdatelstvo, 1952, s. 25.

⁵ Lermontov, **Vadim. A ık Garip**, Ankara, 1945, Milli E itim Basımevi, Çev. Servet Lunel, s. 7, 8.

“Olga’nın ba ı sessizce gö süne dü tü. Vadim’in yanından uzakla tı. Kalbinde, artık öç alma duygusu yoktu; vermi oldu u sözün deh etini imdi idrak ediyordu; dua etmek istedi.”⁶

Olga ve Yuriy birbirlerine a ık olurlar ve Vadim, tasarladı ı korkunç öç alma duygusuyla ba ba a kalır. Lermontov, Vadim’in dı görünü üyle ilgili “kambur”, “ucube” gibi bu denli olumsuz sıfatların yanında kız karde ine kar ı oldukça garip duygular da besler. Yazar, bu karma ık durumu u sözlerle açıklar:

“Onun (Olga’nın) kalbini ebedi olarak bir ba kasına (Yuriy’e) teslim etti ini biliyordu, katiyen emindi. – O, Vadim için artık yok olmu demektir... bütün bunlara ra men duydu u azabın fazlalı ı nispetinde a kından ayrılması manasızla ıyordu... - çünkü bu a k, ruhunun son ilahi parçasıydı.”⁷

Lermontov, kahramanını güçlü, irade sahibi, eytanca bir ki ilik olarak betimler. Do u tan özürleri altında ezilen Vadim, hem iyilik, hem de kötülük yapabilecek bir yapıdayken olumsuz olanını, kötülü ü seçer. Yazar, onun böyle bir insan dü manına dönü mesinin nedenlerin ba nda Palitsin’in acımasızlı ını vurgular. Vadim, ailesiz, evsiz kalır. Böyle bir ya am, kahramanın yoksullarla yetimlerin ya adıkları duygularıyla tanı masını sa lar, kahramanı kötü niyetli bir insan dü manına dönü türür.

Yazar, Vadim’i, insanlara kin dolu bir yapısı olan halk ayaklanmasının lideri olarak tanıtır. Lermontov, Vadim’in ki isel öc alma amacını ve toplumsal bir gerçe i aynı yapıt içerisinde birle tirir. Ancak kahramanın iç dünyası oldukça karma ık olarak betimlenir ve öç alma duygularıyla beslenen bu ayaklanmada yer alan Vadim’in dü ünceleri, kitlenin duygularından farklıdır.

Lermontov, “Vadim” adlı romanında Vadim ve ayaklanan köylüleri iki ayrı dünyanın insanları olarak sunar. Ancak yukarıda da söz etti imiz gibi, Vadim kendini tamamen ki isel hislerine teslim eder, ayaklanan köylülerde ise kitlesel bir öç

⁶ A. g. e., s. 57.

⁷ A. g. e., s. 58.

alma iste i öne çıkar, onları birle tiren bir tek bu duygudur. Mihaylova, köylülerin ayaklanmasıyla ilgili Lermontov'un tutumuna ili kin dü ünmesini belirtirken öyle der:

“Buna kar ın, genel hatlarıyla da olsa “Vadim” adlı romanında olay örgüsünü Pugaçev Ayaklanması içinde göstermekle, Lermontov'un da dönemin soylu toprak sahiplerine kar ı bir tutum içinde oldu u anla ılır.”⁸

Romanın olayları daha sonra öyle bir geli me gösterir: Palitsin, yakın köydeki ma araya saklanır; Yuriy ve Olga da Vadim'den kaçarken aynı ma araya gelirler. Roman, sevgilisi Palitsin'e kaçmasına yardım eden köylü kadının ayaklanmada yer alan ki iler tarafından sorguya çekilme sahnesiyle sona erer.

Lermontov, 18 ya ındayken yazmaya ba ladı ı romanda kullandı ı zıtlıklar ve abartılar, kahramanın karakter olarak “çirkin” özelliklerinin olması, romantizmin esteti inden etkilendi ini gösterir. Böyle bir karaktere sahip olması, bu romanın romantik özelliklerini ortaya çıkartır. Ayrıca, günlük ya amın tüm açıklı ıyla, halk sahnelerinin gerçe e uygun betimlenmesiyle, bunun yanısıra köylü ve di er kahramanların halk a zıyla konu ması, bu romanda gerçekçi ö elerin de kullanıldı ını göstermektedir.

3.1. LERMONTOV'UN TAMAMLANMAMI “PRENSES L GOVSKAYA” ADLI OTOB YOGRAF K ROMANINA KISA B R BAKI

Lermontov, arkada ı S. A. Raevski ile birlikte, 1836 yılında bir roman kaleme almaya ba larlar. Bu romanın konusu üç yönde geli ir, ana öyküsünü soylu Peçorin'le prenses Ligovskaya'nın a kları olu turur. Bunun yanısıra olay örgüsüne

⁸ E. N., Mihaylova, **Proza Lermontova**, M., Gosudarstvennoe zdatelstvo “Hudojestvennaya Literatura”, 1957, s. 85.

Peçorin'in Negurova'ya yaptığı gizli planı ve kendi isteği dışında üzdüğü yoksul, ancak önemli bir memur Krasinski ile olan ilişkileri de katılır.

Yazar, yapıtta kendi öz yaşam öyküsünün bazı önemli olaylarını yansıtır.⁹ Örneği üniformasını asker üniformasına değiştirmek zorunda kalması gibi ayrıntılar, bunun bir göstergesidir. Ayrıca Lermontov, kendi yaşamında Varvara Lopuhina'ya olan aşkı da bu yapıtta Peçorin'in Vera Ligovskaya'ya olan aşkıyla dile getirir. Böylesine bir benzerlik, romanı yayımlamayı güçlendiren nedenlerden biridir. Romanın yayımlanmasını engelleyen bir başka neden, yazarın tutuklanıp Kafkasya'ya sürgüne gönderilmesidir. Lermontov, sürgündeyken, romanı birlikte kurguladığı arkadaşları Raevski ile ayrı kalır. Ayrıca Kafkasya'nın doğusundan, dağlık bölgede yaşayan halklardan, onların yaşam biçimlerinden ve burada yapılan savaşlardan etkilenir, bu da onun dünya görüşünü de etkiler, olaylara farklı bakma yeteneğini geliştirir.

Lermontov, romanın diğer kahramanlarından biri olan Krasinski'yi ise "küçük insan" imgesinin bir temsilcisi olarak betimler. Lermontov, bu kahramanla yükselmeyi bir amaca dönüştüren insanın duyguları ve düşüncelerini yansıtır. Lermontov, böylece romanda gelişecek kişisel bir çatışmaya işaret eder.

"Prens Ligovskaya" adlı roman, yazarın Kafkasya'ya sürgüne gönderilmesiyle yarıda kalır, ancak gelecekte Lermontov, romandaki bazı olayları ve kahramanları "Çağımızın Kahramanı" adlı yapıtında kullanacaktır.

Lermontov, adı geçen romanında döneminin öncülüğünü yapıp yapıtında psikolojik betimleme yöntemlerini kullanır. "Çağımızın Kahramanı"nın en önemli özelliklerinden birini oluşturacak olan bu durum, ilk önce "Prens Ligovskaya"da görülmektedir.

Roman, bir tarihe vurgu yapmakla başlar. Yıl 1833, Aralık ayının 21'inci günü, öğleden sonra saat 4'tür. Bir subayın doru atı, dalgınlıkla yürüyen bir memura

⁹ N. M. Fortunatov v. d., **storiya Russkoy Literaturı XIX Veka: Uçebnoye posobiye**, M., VI s. aya kola, 2008, s. 139.

çarpar ve onu kaldırıma fırlatır. Araba durmaz, arabacının arkasından beyaz bir tu ve boz renk bir kaputun beyaz yakası dalgalanır. Romanın ba kahramanı, soylu genç bir subay olan Peçorin’le memur Krasinski böyle olaylı bir biçimde ilk kez kar ıla ırlar.

Krasinski’yle ikinci kar ıla ma, tiyatronun restoranında gerçekleşir. Peterburg’lu memur, rastlantı sonucu, Peçorin’in arkadaşlarına övünerek anlattığı çarpma olayını duyar. Kendisine haksızlık yapılan Krasinski, genç subaya şu sözlerle öfkelerini belirtir:

“Beyefendi, siz bugün beni az daha eziyordunuz, evet, beni, kar ınızda duran bu insanı... Bir de bununla övünüyorsunuz, bu sizin için bir e lence, değil mi? Ne hakla? Atınız, beyaz tu unuz, apoletleriniz oldu u için mi? Ben de sizin için asil değil miyim? Ben fakirim, evet fakir! Yayan yürüyorum, tabii böyle olunca insan bile sayılmam, değil ki asilzade!”¹⁰

Bu konu madan Lermontov’un toplumsal e itsizlik, fakirlik, zedelenen insan onuru temalarına değindiğini anlaşırlar. Anatoli Gorelov, yazarın, romanı yarım bırakmasının nedenlerini şu biçimde açıklar:

“Prenses Ligovskaya” romanında Lermontov, kendisine yakın olan Peçorin’i daha demokratik ve ilimli Krasinski’yle karşılaştırır. Bu kişiye ahlak bakımından üstün olmasını sağlayacak özellikler ve de Peçorin’den daha çekici bir dış görünüşler. Bu özellikler ve Krasinski’nin yaşam amacı, yazarın romanına devam etmesini engeller.”¹¹

“Prenses Ligovskaya” romanında anlatım yazar tarafından yapılır. Roman süresince yazar kendi görüşlerini açıklamaktadır. Böylece, onun olaylara yaklaşımı belli olur.

Lermontov, romanda insan ilişkilerini, olay örgüsü içinde verir. Peçorin’in memura çarpmasından sonra Krasinski, doru atlara ve beyaz tu lara karşı nefret

¹⁰ Lermontov, **Prenses Ligovskaya**, Ankara, 1945, Milli Eğitim Basımevi, Çev. Servet Lunel, s.25.

¹¹ Anatoli Gorelov, **Oçerki o Russkih Pisatelyah**, Sovetskiy Pisatel, Leningrad, 1964, s. 95.

duymaya başlar. Onun bu nefreti, genç subayla sonraki buluşmalarında da kendini gösterir.

Romadaki olay örgüsü, Peçorin'in matmazel Lizaveta Nikolaevna Negurova ile olan ilişkisinin anlatımıyla devam eder. Peçorin, başta kıza âşık gibi davranır. Daha sonraki gelişmelerde ise Lizavetta'yı koca avcısı olarak göstermek için bir mektup gönderir. Burada başkahramanın keskin zekâsı kadar iddete varan bencilliği, amacına ulaşmak için ilişkileri, gözlem yeteneği gibi özellikleri ortaya çıkar.

Yapıtın bir başka önemli olayı, Peçorin'in Prenses Vera Ligovskaya'ya olan aşkıdır. İlişkisinin nedeni, Peçorin'in okul için başka bir kente gitmesi nedeniyle kesintiye uğrar. Bunun üzerine Vera, yaşlı ve zengin Prensele evlenir. Ligovskiler, komutan olarak taındıkları eve Peçori'yi, kızkardeşini ve annesini davet ederler. Eski aşkının alevlendiğini gören Peçorin, eve sık gidebilmek için Vera'nın kocasına yardımcı olmaya çalışır. Prensesin ilişkilerinin çözümünde yardımcı olacak Krasinski adındaki memuru evinde ziyaret eder. Memurun annesi, onun az sonra geleceğini söyleyip misafiri eve davet eder. Lermontov, Peterburg'un kenar semtinde bir apartmanın dördüncü katındaki yoksul evi şu sözlerle betimler:

“Önünde eski bir kanape ile üç tane sandalye duran muhtemelen ambalajlı bir tek masanın süslediği dört köşe odaya misafir odası demek caizse.”¹²

Bu betimlemeyle Lermontov, soylu toplumun yaşadığı ortamın yanında toplumun yoksul kesiminin yaşadığı evi de göstermeyi amaçlar. Anneye ziyaretinin amacını anlatan Peçorin, onunlu Ligovskilere davet eder.

Genç subay evden çıkarken Krasinski'nin, arabasıyla çarpıştığı kişinin olduğunu öğrenir. Çıkışta karışıklıklarında ikisi de başkılık geçirir. Peçorin yeniden ziyaretin amacını açıklar ve oradan ayrılır.

¹² Lermontov, **Prenses Ligovskaya**, s. 86.

Lermontov, bu olayla soylu olmayan bir kişinin ya da gurur kırıklığını yansıtır. Böylece aynı zamanda yoksul olması nedeniyle insana duyulan acıyı da yadsımını olur.

Lermontov, romanda ortamı betimlerken toplumsal ilişkilerin önemine değinir. Örneğin tiyatro ziyaretini betimlerken, Peterburg halkının küçük bir kesitini verir.

Romanın ana konusu, Peçorin'le Prenses Vera Ligovskaya arasındaki ilişkidir. Her iki kahramanın da zengin iç dünyaları vardır. Dışarıdan göstermek için sundukları davranışlarıyla gerçek duyguları mücadele etmektedir. Peçorin'in Negurova'ya karşı acımasızlık göstermesine karşın, Vera'ya bambaşka bir tutum sergiler. Vera, onun geçmişten beri duyduğu ümitsizliğe fedakarlıklar yapabileceği bir kadındır. Kendisini kullanabilen bir kişiye onun karşısında kendi kontrolünü kaybeder ve konumunu seçemez olur.

Lermontov, romanda doğal olan davranış biçimiyle soyluların ortamında yaşanan yapaylık arasındaki sürekli çekişmeyi göstermeyi amaçlar. Mihaylova, romanda, ya da toplum eleştirirken kullandığı gerçekçi ve psikolojik öğelerin, önceki bitmemiş romanı "Vadim"le karşılaştırıldığında burada daha yoğun olarak kullanıldığını belirtmektedir.

4. LERMONTOV’UN “ÇA İMİZİN KAHRAMANI” ADLI ROMANI

TAR HÇE

“Ça ımızın Kahramanı”nın yazılmaya ba landı ı tarihle ilgili net bilgi bulunmamakla birlikte, 1838’in ba ları olarak kabul edilir.¹ Bu dönemde Lermontov, Pu kin’in ölümü üzerine yazdı ı “ airin Ölümü” adlı iiri nedeniyle asker rütbesi sökülmeden bir tür sürgün yeri olan Kafkasya’dan Peterburg’a dönmü tür. Kafkasya izlenimlerinin romanın temelini olu turması bize romanın daha önce yazılmaya ba lanmadı ını do rulamaktadır.

1839 yılının ocak ayında “Anavatan Notları” (Oteçestvenniye zapiski) adlı dergi, ara verdi i yayın ya amına gazeteci ve yayıncı A. A. Krayevski (1810 – 1189) editörlü ünde yeniden ba lar. Dergicili in önemli rol oynadı ı o yıllarda, yeniden yayına ba layan “Anavatan Notları” adlı dergi büyük bir ilgiyle kar ılanır. Kraevski, bu dergide dönemin tanınmı edebiyatçılara yer verir. Kafkasya’daki sürgünden Peterburg’a döndü ünde ünü daha da artan Lermontov’un, birkaç iirini dergide yayımlar.²

“Ça ımızın Kahramanı”nın ilk öyküsü olan “Bella” (Bela), 1839 yılının mart ayında derginin 2. cildi, 3. sayısı, III. bölümünde, 167 – 212. sayfalarında ‘Bir subayın Kafkasya’yla ilgili notlarından’ “ z zapisok ofitsera o Kavkaze” alt ba lı ıyla yayımlanır.³ Lermontov’un kendi el yazısıyla yazdı ı kopyası günümüze ula mamı tır.

Öykü, bir subay olan anlatıcının a zından, öykünün kahramanlarından Maksim Maksimiç’le Kafkasya’da bir yolculuk sırasındaki kar ılaşmasını, ondan dinledi i “Bella” öyküsünden olu maktadır. Notların sonunda da Maksim Maksimiç’le ayrıldıktan sonra ba ka bir zaman ve ba ka bir yerde kendisiyle yeniden

¹ Vadim Vatsuro, **O Lermontove: Raboti raznih let.** – M.: Novoe zdatelstvo, 2008, s. 576.

² P. A. Viskovaty, **Jizn i Tvorçestvo M. Yu. Lermontova**, M. ‘GeliosARV’, 2004, s. 132.

³ V. A. Manuylov, **Roman M.Yu. Lermontova “Geroy Na ego Vremeni”**, **Kommentariy**, M. – L., 1966, zdatelstvo “Prosveteniye”, s. 60.

kar ıla tı ını, ancak bunun uzun bir hikâye oldu unu ve belki bir gün bu kar ıla masını anlataca ını belirtir.

Bu anlatımdan dolayı olarak subayın izlenimlerini içeren notlarını yayınlamaya devam edece ini anlamak olasıdır.

Dergide ikinci öykü olarak, “Bella”dan 8 ay sonra, 1839’un Kasım ayında aynı derginin 6. cildi, 11. sayısında, III. bölümde 146 -158. sayfalarında “Kadere nanan Adam” (Fatalist) yayımlanır. Günümüzde öykünün el yazması Sankt Peterburg’da Saltıkov – çedrin Devlet kütüphanesinde bulunmaktadır.

Bu öykünün yayımlanaca ı haberi ise, 16 Eylül 1839’da “Anavatan Notları”nın haftalık “Edebiyat Ekleri” (Literaturnıye Pribavleniya) adlı seçkisinde 1839 sonu ve 1840 ba ında “Anavatan Notları” dergisinde Lermontov’un “Kadere nanan Adam”ının da yayımlanacak yapıtlar listesinde yer aldı ı haberi verilir.⁴

Dergi, M. Yu. Lermontov’un kısa bir süre sonra, yayımlanmı öyküleriyle birlikte yeni öykülerinin de toplu olarak basılaca ını ve böylece Rus edebiyatına büyük bir arma an olaca ı biçiminde bir not ekler.

ROMANIN KURULU UNA DA R B LG LER

“Kadere nanan Adam”ın ba ında “Bella”nın yazarı, “Anavatan Notları” okuyucusu için bir giri yazısıyla bu öykünün kahramanlarından olan Peçorin ve Maksim Maksimiç’i, okuyucudan bu adları unutmu olabilecekleri biçiminde bir not ekleyerek, onları yeniden tanıtır. Lermontov, Maksim Maksimiç’in “Bella” öyküsünü kendisine anlatan ki inin, Peçorin’in ise Bella’yı kaçıran genç adam oldu unu belirten bir önsöz yazar. Böylece daha önce bir subayın notları olarak sundu u “Bella”yı yazıya geçiren ki inin aslında kendisi oldu u ortaya çıkar.

⁴ E. D. Voljina, *M. Yu. Lermontov, Geroy Na ego Vremeni (Podrobnıy Kommentariy, Uçebnyy material, nterpretatsii)*, M., Ayris-Press, 2006, s. 139.

“Kadere nanan Adam”ın sonunda yer alan “Kaleye dönümde bama gelen her şeyi Maksim Maksimiç’e anlattım” sözleri, bize bu öykünün Lermontov’un de il, öykünün lirik kahramanı Peçorin tarafından anlatıldığını gösterir.

Üçüncü öykü “Taman”, 1840 yılınınubat ayında “Anavatan Notları”nın 8. cilt, 2. sayısı III. bölümde 144 – 154. sayfalarında yayımlanır. Günümüze kadar öykünün kendi el yazısıyla yazılmış aslı ulaşmamıştır. Lermontov’un kuzeni Akim Pavloviç an – Girey’e dikte ettirdiği kopyası sadece Sankt Peterburg’ta Saltıkov – çedrin Devlet kütüphanesinde bulunmaktadır.⁵

Dergide öykünün başında şu not yer almaktadır : “Anavatan notları”nın 1839 yılına ait 3. sayısında basılan “Bella”nın başkahramanı Peçorin’in notlarından bir bölüm daha”. Bu nottan “Taman”ın da “Kadere nanan Adam” gibi Peçorin’in günlüklerinde kaleme alındığı görülmektedir.

Bu öykü, “Edebiyat Ekleri” seçkisinin Eylül ayındaki duyurusunda yayımlanacak yapıt listesinde yer almaz, bu olgu da “Taman”ın Eylül 1839’da henüz yazılmadığını sonucuna götürür.⁶

“Taman”ın oluşum sürecinde, Lermontov’un Kafkasya’ya, özellikle de Kafkasya’yı Kırım’dan ayıran Kerçenskiy boğazının doğusunda Taman koyunda Kafkasya’nın en batı ucunda bulunan Taman kentine 1837 yılının Eylül ayında yaptığı gezilerin önemli bir yeri vardır. Kısa bir süre bu küçük kentte Gelincik’e gidecek gemiyi beklemek zorunda kalan Lermontov, bu süre içinde kaçakçılarla ilgili kisi olan Kazak bir kadınla tanışır. Kadın onu kaçakçıları suçüstü yakalamak isteyen gizli bir gözcü olduğunu duyduğundan için aralarında garip bir çatışma olur. Bu olay da “Taman” öyküsünün kurgusunu etkiler.⁷

Lermontov’un çağdaşı ve askeri okuldan arkadaşı M. . Tseydler, (1816 – 1892) anılarında⁸ “Taman”ın oluşum tarihçesine ışık tutmaktadır. Tseydler, Taman

⁵ Manuylov, a. g. e., s. 142.

⁶ A. e., s. 139.

⁷ A. e., s. 145.

⁸ D. A. Alekseyev, *Lermontov v Vospominaniyah Sovremennikov*, M., Zaharov, 2005, s. 224.

kentinde görev için bulundu u sürede ba ından geçenleri Lermontov'un da bulundu u bir grupta anlatır. Dahası, anlatılanların üzerine Lermontov, bu yerin günümüze kadar ula an, öyküde anlatılardan biraz farklı bir karakalem eskizini çizer. Tseydler, kaldı ı evin, ya adı ı olayların, tanı tı ı insanların, örne in kom u evde, bebe i olan genç ve güzel Tatar kızının ya aması, ondan ho lanması; limanın, kızın kaçakçılıkla u ra tı ını varsaydı ı ya lı kocasının, kör çocu un betimlemeleri “Taman” öyküsünde anlatılanları anımsatır. Bu benzerlikler, büyük bir olasılıkla, Lermontov'un ondan bir yıl önce kaldı ı evde ya amı olabilece inden kaynaklanır.

V. A. Manuylov'un “M. Yu. Lermontov'un “Ça ımızın Kahramanı” Adlı Romanı, Yorumlar”⁹ adlı kitabında belirtti i gibi, “Taman”ın yaratılı sürecinde sadece edindi i ki isel izlenimler de il, aynı zamanda edebiyat tarihi geleneklerin ve henüz tam açıklı a kavu mamı kaynakların da büyük etkisi yadsınamaz. Genel hatlarla, Lermontov'un Pu kin'in düzyazı gelene ini devam ettirdi i görülmektedir. Olay, Pu kin'e özgü bir ekilde canlı ve hızlı bir ekilde geli mektedir. Öykünün özeti, bize hemen bu kısa öykünün içeri ini anlatan, “Orada az daha aılıktan ölecektim, üstelik beni suda bo mak istediler,”¹⁰ satırlarından olu maktadır. Arkasından da “gecenin ilerlemi saatlerinde menzil arabasıyla kente girdik”¹¹, tümcesiyle olayların geli imi devam etmektedir. Olaylar 24 saat içinde geli ir, yıldırım hızıyla birbirini izler. Ku kusuz, Lermontov aynı biçimde Avrupa romantik e kıya öykü geleneklerine de dayanmakla birlikte artık alı ılmı romantik durumlar ve imgeleri gerçekçi bir güney Rus ya amına indirgemi , her gün tekrarlanan a ır günlük ya am içinde göstermi tir. Bunlara kar ın gerçekçi anlatım, heyecan verici iirsel özelli ini kaybetmemi tir.

ÖYKÜLER N SIRALANI I

1840 yılının Mayıs ayında “Ça ımızın Kahramanı” kitabının ilk baskısı yapılır. Kitapta öykülerin sıralanı 1, dergide izlenen sıradan farklı olarak öyledir:

⁹ Manuylov, a. g. e., s. 143.

¹⁰ M. Yu. Lermontov, **Soçineniya**, Tom 2, M.- zdatelstvo ‘Pravda’, 1990, s. 499.

¹¹ M. Yu. Lermontov, **Ça ımızın Kahramanı**, Çev. Altan Araslı, Öteki Yayınevi, stanbul., 2007, s. 78.

1. bölüm: 1.”Bella” (Bela) , 2. “Maksim Maksimiç” (Maksim Maksimiç), 3. Peçorin’in hatıra defteri: (Jurnal Peçorina) 3. 1. Önsöz (Predislovie), 3.2. “Taman” (Taman).

2. bölüm: 3. 3. “Prenses Meri”, (Knyajna Meri) 3. 3. “Kadere nanan Adam.” (Fatalist).

Kitapta böylece daha önce yayımlanan 3 öyküyle birlikte “Maksim Maksimiç”, ve “Prenses Meri” öyküleri eklenip, Peçorin’in hatıra defteri için yazılan önsözle bir iç bütünlük sağlanır.

Kitabın baskısında “Bella” öyküsünün sonundaki “bir gün” sözleri, Maksim Maksimiç’le yeniden kararla manın anlatıldı. “Maksim Maksimiç” adlı öykü devam ettiği için kaldırılmıdır. Buradan da, Lermontov’un 1939 yılının başında öyküleriyle ilgili kesin bir planının olmadığı görülür.

“Maksim Maksimiç”, “Bella”ya bağlı bir öykü niteliindedir ve subayın gezi notlarının bir devamıdır. Bu öyküde okuyucu ilk kez Peçorin karakteriyle karşılaşır, onu daha yakından tanır ve gezi notlarının sonunda Peçorin’in hatıra defterini öğrenir. Metin, “Yola yalnız çıktım” tümcesiyle sona erer. Peterburg’ta Devlet Kütüphanesinde bulunan Lermontov’un elyazısıyla yazılan asıl metinde bu sözlerden sonra subayın Peçorin’in notlarını nasıl yayımlamaya karar verdiği ile ilgili bir metin bulunmaktadır. Buradan kitabın ilk örneğinde “Peçorin’in Hatıra Defteri”ne doğrudan bir geçiş tasarlandı görülür. Ancak kitabın son halinde Lermontov böyle bir karardan vazgeçip “Hatıra defteri”nin önüne notları yayımlamaya nasıl karar verdiğini anlatan bir önsöz yazar.

Kitabın 1840 yılında yapılan ilk baskısında bu önsöz “Maksim Maksimiç”le “Taman” arasına yer alır. Peterburg’ta Devlet Kütüphanesinde bulunan Lermontov’un elyazısıyla yazılan asıl metinde “Peçorin’in Hatıra Defteri”ne yazdığı önsöze yer verilir, başlığı ise belirtilmez. Buradan kitabın kurgusunun zaman içinde oluşturulduğu anlaşılır.

“Ça ımızın Kahramanı” romanın Lermontov’un elyazısıyla yazdı ı örnekte “Prenses Meri” (Knyajna Meri) öyküsü, “Maksim Maksimiç”le “Kadere nanan Adam”dan (Fatalist) sonraki sıralamada yer alır. Buradan da romanın ilk olu um sürecinin böyle tasarlandı ı söylenebilir, ancak kitabın baskısında, “Taman”dan sonra basıldı ı görülür. Öykünün tasarlandı ı tarih olarak “Ça da larının Anılarında Lermontov”¹² adlı çalı masında Lermontov’un Moskova Pansiyonundan arkada ı, İngiliz yazarlar Shakespeare’le Lord Byron’un çevirmeni olan N. M Satin’in (1814 – 1873) anılarında söz etti i gibi 1937 yılında Pyatigorsk kentinde ba lar. Tedavi olmak için kaplıcalarda bulunan Lermontov, orada bulunan insanları gözlemler ve daha sonra “Prenses Meri”nin basılmasından sonra birçok ki i kendini öykünün kahramanlarında tanır.

Vadim Vatsuro’nun “Lermontov Hakkında: Çe itli yıllara ili kin çalı malar” adlı yapıtında da öne sürdü ü gibi,

“Lermontov’un, önceden bütünlü ü olan bir yapıt yazmayı tasarlayıp tasarlamadı ını söylemek zordur.”¹³

PEÇOR N MGES – YAZARIN ÖZGEÇM SORUNU

Birinci baskıdan sonra yayımlanan olumlu ele tirilerin yanında Peçorin’in bir Rus imgesi de il, Batı kaynaklı olumsuz olumsuz bir karakter oldu u konusunda ele tirel makaleler yazılır. “Ça ımızın Kahramanı”nın ikinci baskısı 1841’de basılır ve yazar bu yergi niteli indeki ele tirilere bir yanıt olarak, romanı bir bütün olarak kapsayacak bir önsöz yazar. (Bu önsöz alı ımlı biçimde de il de, 1. ile 2. Bölümler arasına yerle tirilir, ancak bu durum tamamen, önsözün 1. kısmın basımından önce yeti tirilememesi gibi teknik nedenlerden kaynaklanır.) Sonraki baskılarda önsöze, romanın ba ında yer verilir.

Lermontov, önsözün elyazısıyla yazılmı örne inde Peçorin’in romanda verilen özgeçmi i, yazarın özgeçmi i olmadı ını açıklar. Bu dü ünçesini u sözleri destekler: “Ça ımızın Kahramanı”, de erli Baylar, bir portredir, ancak tek bir

¹² D. A. Alekseev, **Lermontov v Vospomaniyah Sovremennikov** – M.: Zaharov, 2005, s. 219.

¹³ V. E. Vatsuro, **a. g. e.**, s. 576.

kiinin de il; bu bir imgedir; siz bir imgenin ne demek oldu unu biliyor musunuz? Sizi kutluyorum”¹⁴ diye yazar. Ancak önsözün son halinde bu alaycı ifade kaldırılır. Lermontov, onun yerine ise u sözleri kullanır:

“Çaımızın Kahramanı, de erli Baylar, kesinlikle bir portredir, ancak tek bir kiinin de il, bu bizim neslin ço almaya devam eden kusurlarından olu an bir portresidir”.

Böylece Lermontov, romanda kendisini de il, ya adı ı dönemin yarattı ı, kusurları olan insan imgesini anlattı ını açıklar.

4.1. ROMANIN YAPISAL ÖZELL KLER

“Çaımızın Kahramanı” adlı roman, ba kahramanın adı Grigoriy Aleksandroviç Peçorin olan, birbirini zaman bakımından takip etmeyen be öyküden olu maktadır. Bir bütün olarak bakıldı ında, bu öykülerde ortak kahraman Peçorin’in Kafkasya’da bulundu u bir süreç anlatılır. Kahramanın daha önceki ya amıyla ilgili olarak ise sadece soyluların ya amından çok az söz edilir ve ba ka bir bilgi verilmez. Öykülerin her biri, “Maksim Maksimiç” dı ında, bir veya birkaç tane tamamlanmı özel birer olaydır ve her birinde bu kahramanın etkisiyle, olay çözüme ula ır. Romanın bütünlü ünü sa layan ki i de yine Peçorin’dir.

Lermontov, “Çaımızın Kahramanı” adlı romanda olayların bilinçli olarak zamana uymadan akı ını, farklı ki iler tarafından anlatımlarını sa lamakla, okuyucunun merakını arttırır. Böylece Peçorin’in ki ili i yava – yava belirginle ip çok boyutlu olarak gözler önüne serilir.

Romandaki düzenleyim (kompozitsiya) takip edildi inde önsözden sonra “Bella” öyküsü gelir. Öyküde ise anlatım, yolculuk yapan bir subayın Kafkasya yolculu u anlarıyla ba lar, Maksim Maksimiç adında bir yüzba ıyla tanı ır, olaylar

¹⁴ M. Yu. Lermontov, **Soçineniya**, T. 2, M., zdatelstvo ‘Pravda’, 1990, s. 261.

bu tanı madan sonra devam eder. Öykünün devamında anlatıcı konumunda Maksim Maksimiç yer alır, yolculuk yapan subay ise onun anlattıklarını aktarır. Maksim Maksimiç'in anlattığı öyküde “Bella” adlı Çerkez kızının Peçorin adında bir subay tarafından kaçırılması konusu dile getirilir.

İkinci öykünün başında yolculuğuna devam eden subayla Maksim Maksimiç yeniden karşılaşır. “Maksim Maksimiç” adlı öykünün devamında ise bu iki kahraman, Peçorin'in kendisiyle karşılaşır.

Bundan sonra gelen üç öykü de, Peçorin'in anılarından oluşur. Buradaki önsözden de anlaşılabilir gibi yolculuk yapan subay, Peçorin'in ölüm haberini aldıktan sonra bu anıları yayımlamaya karar verir.

V. V. Nabokov, “Çağımızın Kahramanı'na Bir Önsöz” adlı makalesinde bu konuya ilişkin görüşlerini şu sözlerle anlatır:

“Dikkatli bir okur, benzer bir düzenleyimin tüm sihrinin Peçorin'i her defasında kendimize doğru, bizimle konu turana kadar yaklaştırmaktan oluştuğunu ayırt eder. Bize içini döktüğü hatıra defterini okumaya başladığımızda ise kendisi artık hayatta değildir. Birinci öyküde, kendisi ile ilgili ayrıntıları Maksim Maksimiç'in sözlerinden, dahası birinci anlatıcı konumundaki, yolcu subayın aktarımından öğrendiğimiz için, Peçorin ile okuyucu arasında üç anlatıcı vardır. İkinci öyküde ikinci anlatıcı konumundaki Maksim Maksimiç adeta bir kenara çekilir ve birinci anlatıcı, Peçorin'i kendi gözleriyle görme olanağına erişir. Maksim Maksimiç nasıl da can alıcı bir sabırsızlıkla kahramanın kendisini tanıtmaya acele eder... En sonunda önümüzde son üç öykü bulunmaktadır, burada birinci ve ikinci anlatıcılar kenara çekildiklerinde, biz Peçorin'le yüz yüze kalırız.”¹⁵

Bu açıdan bakıldığında romanın özelliği de üç kişi tarafından, yazarın belirlediği bir süjeye göre fabula düzeninin bozularak anlatılmasıdır. Bu tanıma göre romanın Lermontov'un belirlediği süje ile, fabula kurgusunun bozularak ilerletilmesi ve geri dönüşümlü olarak verilmesi, olay akışının izlenmesini zorlaştırır. Lermontov, Peçorin'in yaşamını zaman kesiti içinde, fabulaya göre sıralı olarak

¹⁵ V. V. Nabokov, **Predisloviye k Geroyu Na ego Vremeni**, http://russianway.rchgi.spb.ru/lermontov.htm/54_nabok.pdf, (Çevrimiçi), 21.11.2009.

vermek için V. A. Manuylov, V. V. Nabokov gibi Rus ara tırmacılarının bu konuda yaptıkları incelemenin özetini çıkarmamız gerekirse, öyle bir sıralama ortaya çıkar:

1- Peçorin, Kafkasya'ya asker taburunun bulunduğu Taman kentine gönderilir. "Ça ımızın Kahramanı"nın üçüncü öyküsü "Taman"da anlatılan kaçakçılarla ilgili olaylar burada gelişmektedir.

2- Peçorin, Taman'daki askeri çatı malarda görev aldıktan sonra 10 Mayıs 1832'de Pyatigorsk kentindeki kaplıcalara izinli olarak gider. Burada gelişen olayların sonucunda 17 Haziran'da Grunitski adındaki subayı düelloda öldürür. Bu olay, adı geçen kitabın dördüncü öyküsü olan "Prens Meri"nin konusunu oluşturmaktadır.

3- Düello nedeniyle 19 Haziran'da, Çeçenistan'da bulunan bir kaleye tayin edilir, sonbaharda buraya ulaştıktan sonra karargahın komutanı Yüzbaşı Maksim Maksimiç'le tanışır. Bu olaylar, romanın ilk öyküsü olan "Bella"da anlatılır. Ancak olayı anlatan kişi, yolculuk yapan subay değil, ikinci anlatıcı konumunda olan Maksim Maksimiç'tir.

4- Aynı yılın (1832) Aralık ayında Peçorin iki haftalık bir süre Terek nehrinin kuzeyinde bir Kazak köyüne gider. Burada gelişen olaylara beşinci ve son öyküsü "Kadere nanan Adam" da (Fatalist) yer verilir.

5- Peçorin, Kazak köyünden görevli olduğu kaleye geri döner: 1833 yılı ilkbaharında kaçırıldığı "Bella" adındaki Çerkez kızı, Eylül ayında eve kızı Kazbiç tarafından öldürülür. Bu olay, birinci öykü olan "Bella"da anlatılır.

6- Bella'nın ölümünden yaklaşık üç ay sonra Peçorin Gürcistan'a tayin edilir, ondan sonra da Peterburg'a geri döner.

7- Peterburg'daki yaşamından yaklaşık dört yıl sonra Peçorin, İstanbul'a yola çıkar ve Vladikafkas'ta duraklar. Romanın akışından da anlaşılabilir gibi, 1837 yılının sonbaharında yolculuk notlarının yazarı ve Maksim Maksimiç, Vladikafkas'ta İstanbul'a

gitmekte olan Peçorin'le karşılaşır. Bu karşılaşma olayı, romanda gezi notları yazarının aktarımıyla "Maksim Maksimiç" adlı öyküde yer alır.

8- 1838 veya 1839'da İran'dan dönerken Peçorin'in ölüm haberini alan notlarının yazarı olan genç subay, Maksim Maksimiç'ten aldığı hatıra defterini yayımlama kararı alır. Peçorin'in öldüğü haberi ise hatıra defterinin önsözünde verilir.

Böylece, romanda yer alan olaylar incelendiğinde, romanda öykülerin sıralanması Lermontov'un olayları sunduğu süjeye göre değil, fabula ve Peçorin'in yaşamı bakımından böyle olmalıdır: "Taman", "Prenses Meri", "Kadere nanan Adam", "Bella", "Maksim Maksimiç".

Pospelov'un "Edebiyat Bilimi" adlı çalışmasında belirttiği gibi "süje" düzenlenmişinde önemli bir araç, olayları zaman sırasında farklı yerle tirilmektir. Bu farklı yerle tirme çoğu kez yazarın okuyucusunun dikkatini olayların dışına salmasına değil de (yani kahramanın başına şimdi ne gelecek? sorusuna değil de) olayların derin art nedenlerine yönelme çabasıyla yapılmaktadır.¹⁶

Romanın süje düzenlenmişine göre, kahramanın öyküsü sonuna kadar bir önceki olaylara doğru gelişim gösterir.¹⁷ Buradan da romanın süjesinin Lermontov tarafından özellikle bu biçimde düzenlenmiş olması bize Peçorin'in karakterini daha derin olarak algılanmasını, iç dünyasındaki çelişkilerin izlenmesini sağlamaktadır.

Romanın iki bölümden oluşmasının nedenine gelince, birinci bölümde kahramanın sadece dış gözlemlerine yer verilirken, romanın ikinci bölümünde hatıra defterinin yardımıyla içten bir anlatımla kahramanın iç dünyası tanıtılır. İkinci bölümde kendine özgü yapılarıyla birbirini tamamlar ve birleştiren ortaya ayrıntılı incelenen bir insan tipi çıkar.

¹⁶ G. Pospelov, **Edebiyat Bilimi**, Evrensel Basım Yayım-58, 2. bs., İstanbul, 2005, s.253, 254.

¹⁷ E. N., Mihaylova, **Proza Lermontova**, M., Gosudarstvennoe izdatelstvo "Hudojestvennaya Literatura", 1957, s. 212.

Mihaylova'nın da belirtti i gibi, romanda yaratılan her durum, kar ıla ilan tüm insanlar, çevre gibi ö elerin tek i levi, Peçorin tipini daha iyi yansıtır. Psikolojik analiz yöntemi kullanılarak kahraman her yönden incelenir. Onu yargılamak için yazar da farklı yakla ımlar kullanır, örne in yolculuk yapan bir subayın görüşü, sevdi i kadının mektubu, kalede ya adı ı dönemde kale komutanının anlatımı ve bizzat kendi hatıra defteri notları. Söz konusu günlük onun karma ık iç dünyasını en iyi açıklamaktadır.

Romantik yapıtlarda kahramanın imgesi, romanın öğelerinde betimlemenin öznel gerçekçili ini engellemektedir. Pospelov'a göre romantikler kendilerini, ön planda zihinsel dü ünü ün denetimine de il, en uç öznelli iyle romantik duygulanımlarının akı ına bırakır; romantik gelene i ile yazılan yapıtlarda, kahramanlar arasındaki ili kiler ve dolayısıyla süjenin, düzenleyim ve söylemi de öznel romantik duygularına ba ımlıdır.

Peçorin'in imgesi ise böyle bir olguya neden olmaz. Bu imge aynı zamanda bir bütün olarak romanın tüm düzenleyim yapısını etkiler.¹⁸

¹⁸ Pospelov, **a.g.e.**, s. 480.

4.2. ROMANIN ÖNSÖZÜ

“Ça ımızın Kahramanı” adlı roman bir önsözle ba lar. Burada yazar, yapıtın birinc baskısına ili kin ele tirilere yanıt olarak romanın ana dü üncesini, amacını açıklar.

V. A. Manuylov’un belirtti i gibi, Lermontov öncelikle, air, ele tirmen ve aynı zamanda Moskova Üniversitesinde profesör olan Stepan Petroviç evırov’la (1806-1864) sert bir tartı ma içine girer. evırev, Lermontov’un Moskova’daki okulunun, soyluların devam etti i Moskova pansiyonunun en saygın hocalarından birisidir. evırev’e göre “Peçorin Rus ya amından alınmı biri de il, Batı Avrupa etkisinin yarattı ı olumsuz bir kahramandır.” Ki isel özgürlü ün ve aklın, Rusya’da, Fransa ve Almanya örneklerinde oldu u gibi, kötü amaçlar do rultusunda kullanılması onu çok rahatsız eder.¹⁹

Romanın kahramanı Peçorin’i Lermontov’la özde le tiren “Mayak” dergisinin editörü S. O. Buraçok ise (1800–1876), büyük bir kızgınlıkla, “Ça ımızın Kahramanı”nda hiçbir dinsel in, ulusalcılı ın olmadı ını ve Peçorin’in karakterinin Rus gerçe ini, “koskoca insan ku a mı” yadsımak anlamına geldi ini, gerçek ya amda bu tür duygusuz ve vicdansız insanların var olmasının olanaksız oldu unu belirtir.²⁰

Çar I. Nikolay, romanla ilgili izlenimleri ve ele tirilerini u sözlerle dile getirir:

“Böyle romanlar ahlakları ve karakterleri bozar. Buna benzer eyler kızgınlıkla okunsa da yine de sonunda dünyanın, tüm iyi davranı ların böyle i renç güdümlerden olu tu una ili kin a ır bir etki yaratır.”²¹

¹⁹ Manuylov, a. g. e., s. 57, 59.

²⁰ A. y.

²¹ Mihaylova, a. g. e., s. 345, 346.

Karıt görü lü ele tirel basın, Rusya'ya özgü, olumlu bir karakter olarak Maksim Maksimiç karakterini görmektedir. Çar I. Nikolay da onlarla aynı görü ü payla ır. Görü lerini aktardı ı mektupta öyle devam eder:

“Yüzba ının karakteri çok iyi betimlenmi tir. Öyküyü okumaya ba ladı ımda, ça ımızın kahramanının onun olaca ını umut etmi tim...”²²

Verdi imiz örneklerden de anla ıldı ı gibi Peçorin'i ahlaksız bir ki i ve hayal ürünü bir karakter, Rus ya amına aykırı biri olarak açıklayan ve saldıran ele tirel görü ler, onun dönemin bir kahramanı oldu una dair dü ünceyi kabul etmemektedir.

Demokrat görü lü ele tirmenler “Ça ımızın Kahramanı”na daha farklı bir yakla ım sergilerken romana de er verdiklerini de belirtirler. V. G. Belinski (1811 - 1846), Peçorin'in 1830'lu yıllara ait insan tipinin gerçekçi bir yansıması oldu unu öne sürer. Ayrıca Belinski, “Lermontov Hakkında Ele tirel Makaleler” adlı kitabında görü lerini u sözlerle açıklar:

“Peçorin'in davranı larını haklı görüp onu iyi ahlakın yüksek bir ideali olarak sunmayı dü ünüyoruz: biz bir insanda, insanı görmek gerekti ini söylüyoruz ve ahlak ideallerinin sadece klasik tragediyalar, geçen yüzyılın ahlaksal duygusal romanlarında oldu unu söylemek istiyoruz. nsanla ilgili yargıda bulunurken onun geli me ko ullarını ve yazgı tarafından itildi i ya am çevresi incelenmelidir”.²³

Ayrıca, Belinski, Peçorin'i Pu kin'in Evgeni Onegin karakteriyle kar ıla tırır ve onun, dönemin Onegin'i oldu unu belirtir.

Bu ele tirilere yanıt olarak yazılan önsözde de belirtti i gibi:

“Lermontov'un “Bu önsözde halkın “sonunda ahlaki bir ö üt bulamazsa hikâyeyi anlamaz” ve romanın “bazı okurların, hatta dergilerin, sözcü ün gerçek anlamıyla talihsiz sınavından geçmi tir” biçiminde sözleri çok önemlidir. Bu, romanda bir çe it ikinci, do rudan söylenmeyen veya “ahlak ö üdü” biçiminde söylenmi bir dü üncenin

²² A. y.

²³ V.G. Belinskiy, **Kritičeskie stati o M. Y. Lermontove**, Knigoizdatelstvo M. C. Kozmana v Odesse, y. t., s. 136.

bulundu una açıklıkla yapılan bir imadır. Romanda, ba lı ndan ba layarak, ba ndan sonuna kadar hissedilen bu ikinci dü üncenin, onun toplumsal- tarihsel temasında – “Rus soylu intelligentsiya” sınıfın, dekabrist ayaklanmasından sonraki trajedisinde bulundu unu tahmin etmek gerekir. Lermontov bunu ancak üstü kapalı olarak belirtir. Ç a da larından bazıları bu imaları kolaylıkla anlamaktadır. Dekabristler hakkında hiç kimse sesini duyurarak konu mamı tır. Romanın önsözünü anlayabilmek için Belinski’in söyledi i gibi “satırların arasını’(*V.V.Belinski, C.5, s.455) okumak gerekmektedir; esasen bütün romanı böyle okumak gerekmektedir.”²⁴

²⁴ B. Eyhenbaum, **O Proze, Sbornik statey**, zdatelstvo “Hudojestvennaya Literatura”, L., 1969, s. 303, ayrıca bkz. Tüten Özkaya, **19. yüzyıl üzerine yazılar**, Ankara, 1977, s. 93.

4. 3. ROMANIN BÖLÜMLER

4. 3. 1. B R NC BÖLÜM

4. 3. 1. 1. “BELLA”

“Ça ımızın Kahramanı” adlı roman, gezi notları yazarı olan genç bir subayın anlatımıyla “Bella” öyküsüyle, ba lar. Onun bu bölgede yaptı ı gezi, Tiflis’ten ba layıp Kay avur vadisinden geçerek Vladikafkas’a kadar devam eder. Subay, bir yandan kısa ve öz betimlemelerle Kafkasya do asını, di er yandan ise, bir yüzba ı olan yol arkada ını tanıtır.

Adı Maksim Maksimiç olan ve uzun yıllardan beri Kafkasya’da görev yapan bu yüzba ı bölgeyi ve insanlarını iyi tanır. Genç subayın tek bavul yüklü arabasını altı öküz çekerken yüzba ının üstü tıka basa dolu arabasını dört öküz çekmektedir. Bu durumun nedenini soran yazara, Maksim Maksimiç u yanıtı verir:

“Hiç, ne olacak beyim. Anasının gözü bu Asyalılar, bir bilseniz! Ba ıra ça ıra sözüm ona yardım ediyorlar ha, güleyim de bo una gitmesin. Ne dediklerini ancak eytan anlar. Öküzlere gelince: Onların dilini pekâlâ söküyorlar. Yirmisini birden arabaya ko un, ba ırıp durun yerlerinden kımıldatamazsınız, oldukları yerde çakılıp kalırlar. Sizi gidi düzenbazlar sizi. Onları alıkoyamazsınız ki. Gelen geçenden para kopartmaya bayılırlar. marttılar bir kez, önünü alabilersen al! Göreceksiniz sizden votka parası isteyecekler, a a ısı kurtarmaz zira.”²⁵

Yüzba ının Kafkasya’da uzun yıllar süren görevi aynı zamanda yerli halkın nasıl davranacağı na ili kin tahminlerini de do rular. Osetinler subaydan para istemek üzere etrafını sararlar, ancak Maksim Maksimiç onlara çıkı nca da ılırlar. Yüzba ıya göre Osetinler ayrıca onun u sözleriyle de betimlenir :

²⁵ Lermontov, *Ça ımızın Kahramanı*, Çev. Altan Araslı, İstanbul, Öteki Yayınevi, 2007, s. 11.

“Ne halk, ne halk yahu. Rusça ekmek demesini beceremezler, “Komutan, bir bardak votkalık bah i i kulundan esirgeme” der dururlar. Tatarlar bunlardan kat kat daha iyi. Hiç olmazsa ayya lık yönleri yok”²⁶

Maksim Maksimiç’le yerli halk ve bölge üzerine yapılan söyle i, ara-sıra kesilerek, devam eder. Maksim Maksimiç’in da da ya ayan halklara ili kin görü lerini, Osetinler için kullandı ı “sizi gidi düzenbazlar sizi”, “gelen geçenden para kopartmaya bayılırlar”²⁷, biçimindeki sözlerinden anlıyoruz.

Ancak bu sözlerin yanında ya am gerçeklerinin verilmesi, onların daha farklı algılanmasına neden olur. Örne in bu sözlerden sonra da evinin tüm yoksullu u ile gözler önüne serilmesi, da lı halklardan biri olan Osetinlerin para sever, ımarık olma özellikleri yoksulluklarıyla gölgelenir. Lermontov, yerli halkı Maksim Maksimiç’in anlatımı aracılı ıyla betimler ve böylece romandaki anlatımın gerçekçi olmasını sa lar.²⁸

Subay, yolculu u anlatmaya devam ederken, öyküde anlatıcı de i ikli i olur. Maksim Maksimiç, be yıl önceki askerlik hizmeti sırasında tanık oldu u bir olayı anlatmaya ba lar ve böylece öykünün içindeki ba ka bir öykünün anlatıcısı durumuna geçer. Bir süre sonra ise, gezi notlarının yazarı yeniden araya girerek, Krestovaya da geçidinden geçen yolu anlatır. Bu anlatımdan sonra yüzba ı, yarım kalan öyküsüne devam eder.

“Bella” öyküsünün asıl anlatıcısı, Tiflis’ten yola çıkan yazardır. O sadece, ona ilgi çekici gelen öyküyü kaleme almak ister. Lermontov’un seçti i bu kurgu, romanı olu turan di er öykülerin birbirine ba lanmasını sa lar.

Anlatıcının de i imi öyküye yeni boyutlar katar. Bunlardan biri, anlatıcıların ki iliklerini belirten kullandıkları dildir. Öncelikle Maksim Maksimiç’in Kafkasya’da askerlik yapan ki ilere özgü, sert, günlük ya amda kullanılan bir dille konu ması, öykünün gerçekçi yapıtların do allı nda olmasını sa lar. Örne in u

²⁶ Lermontov, **Ça ımızın Kahramanı**, Çev. Altan Araslı, İstanbul, Öteki Yayınevi, 2007, s. 12.

²⁷ Lermontov, **a. e.**, s. 11.

²⁸ Mihaylova, **a. g. e.**, s. 227.

sözlerdeki sade dili, onun Kafkasya’da görev yapan bir asker oldu unu gözler önüne serer:

“Al i te Çerkezler. Dü ünlerde veya cenaze törenlerinde bozayı birazcık fazla kaçırsınlar, hemen birbirlerini bo azlamaya kalkarlar. Hatırlıyorum da, konu u oldu um prensin evinde az kalsın dünyamı de i tiriyordum”.²⁹

Belinski’nin de öne sürdü ü gibi,

“yi yürekli Maksim Maksimiç, kendisi de farkında olmadan, her sözünde bir iirsellik ö esi bulundu u için air lmu tur.³⁰ Bir yanda yazar, Maksim Maksimiç’i anlattı ı olayın tanı ı olarak bize sunar, di er yanda ise olaya Maksim Maksimiç’in gözleriyle derinlemesine bakarken öyküyü yalın ve her zaman canlı, dokunaklı bir dille anlatmayı ba arır.”³¹

Maksim Maksimiç, Terek ırma ı yöresinde bir kalede görev yaparken Grigoriy Aleksandroviç Peçorin’le tanı masını anlatır. Bir yıla yakın bir süre onunla aynı kalede ya adıktan sonra u sözleriyle Peçorin’in gizemli bir adam oldu una karar verir:

“Örne in; ya murmu , so ukmu , dinlemez tüm gün avlanırdı. Milletın so uktan eli, aya ı donar, yorgunluktan iflahı kesilir, o ise “hanım evlatları ne olacak” der geçerdi. Ba ka bir gün ise hava hafif ayaz yapmaya görsün, -“ü ütmü üm”- der de ba ka bir ey demezdi... Öyle zaman olur ki a zından tek sözcük alamazsın; bazen de bulup bulur öyle hikâyeler anlatır ki gülmekten kırılırsın. Evet, tuhaf çocuktu dostum”.³²

Gizemli tanımını daha da açmak için Peçorin’in Bella’yı kaçırmasını ve geli en olayları anlatmaya devam eder.

Yüzba ı, Azamat karakterini tanıtır. Onbe ya ında, yakındaki köy prensinin o lu olan bu delikanlı çeviktir, iyi silah kullanır, çabuk sinirlenir ve paraya

²⁹ Lermontov, **Ça ımızın Kahramanı**, Çev. Altan Araslı, Öteki Yayınevi, stanbul, 2007, s. 16.

³⁰ Belinski, **a. g. e.**, s. 78.

³¹ **A. e.**, s. 79.

³² Lermontov, **Ça ımızın Kahramanı**, Çev. Altan Araslı, Öteki Yayınevi, stanbul, 2007, s. 17.

dü kündür. Maksim Maksimiç, bu özellikleri tipik bir Çerkez³³ karakteri olarak tanıtır. Olaylar, Çerkez gencin babasının kaleye gelip Maksim Maksimiç’le Peçorin’i, büyük kızının dü ününe ça ırmasıyla geli ir.

Maksim Maksimiç’in “Bu Asyalılar da her önüne geleni dü ünlerine ça ırır”³⁴, biçimindeki sözleri, kendisini onlardan daha üstün gördü ünün bir belirtisidir. Lermontov’un Kafkasya halklarına dair dü ünceleri aynı zamanda yazarın ya adı ı dönemin Rusya’sında, Ruslar arasında yaygın olan görü lerini de yansıtmaktadır. Ara tırmacı E. N. Mihaylova’ya göre, bu tür dü üncelerden uzak olan Lermontov, bu görü leri ve alaycı ifadeyi, kullandı ı belli belirsiz kar ıtlık yöntemleriyle kar ı çıkmaya çalı ır. Yüzba ının bu sözlerine kar ın Kafkasya halklarının zenginle yoksul, güçlüyle zayıf arasında ayırım yapmayan misafirperver özelliklerini tanıtarak, olaya bir derinlik katar. Burada, E. N. Mihaylova’nın da vurguladı ı gibi, söylenen söz sadece yüzba ının kendi dü ünmesini yansıtmakta, yansız bir yakla ımda ise olumlu izlenim a ır basmaktadır.³⁵

Maksim Maksimiç, Lermontov’un döneminde da da ya ayan halklarla yapılan sava ın yükünü ta ıyan, Kafkasya’da görev yapan bir asker tipini temsil etmektedir. V. B. Belinski’ye göre,

“Güne ten yanmı ı bir yüzü ve sert ve basit bir konu ması olan, ancak temiz ve iyi kalpli, tamamen Rus özellikleri olan bir tiptir”³⁶.

Maksim Maksimiç, dü ünü anlatmyaa devam ederken Çerkezlerin gelenek ve göreneklerini yakından tanıtır. Evin 16 ya larındaki küçük kızı, onur misafiri olarak gördü ü Peçorin’e yana ıp, gönül alıcı, misafirin özelliklerini öven, güzel sözlü bir arki söyler. Peçorin, isminin Bella oldu unu ö rendi ı kızdan çok etkilenir.

Yüzba ı, Bella’yı u sözlerle betimler:

³³ Da larda ya ayan halkların tümüne verilen ad (N. E.)

³⁴ M. Yu. Lermontov, **Soçineniya**, Tom 2, zd. “Pravda”, M., 1990, s. 462.

³⁵ Mihaylova, **a. g. e.**, s. 226.

³⁶ Belinskiy, **a.g.e.**, s. 76.

“Gerçekten de güzeldi, uzun boylu, incecik vücudu vardı: siyah ceylan gözleri ise içinize i liyordu.”³⁷ (Çev. N. E.)

Lermontov, bu betimlemede, insanın iç dünyasını ve ki ili ini yansıtan dı görüntüsünün en önemli özelliklerinden birinin altını çizer. Böylece dikkati, Bella’nın en belirgin özelli i olan gözlerine çeker.

Bella’dan bir ba ka ki i daha etkilenir, adı da Kazbiç’tir. Gösteri li olmayan görünü ü ve giysileriyle bile güçlü bir ki ili e sahip oldu u anla ılır. Koyun satı ı gibi gündelik i lerinde de bu özellikleri, “ Pazarlı a yana mazdı; kesti i fiyat kesindi”³⁸, sözleriyle öne çıkar.

Günlük ya amın ayrıntıları, Kazbiç’i ya amın içinde gösterir. Kazbiç’in Karagöz adında, onun için her eyi ifade eden bir atı vardır. Yüzba ı, Azamat’la Kazbiç’in yaptıkları konu mayı dinlerken, Azamat’ın çok be endi i bu at için her eyi, dahası kızkarde i Bella’yı bile verebilece ini duyar. Kazbiç ise atına o denli ba lıdır ki, bu öneriyi reddeder ve yanıt olarak u eski arkıyı okur:

“Köyümüzün güzelleri çoktur,
Kömür gözlerinde yanar söner yıldızlar.
Odlarıyla yanınca yudumlanır mutluluk;
Ama, daha tatlıdır yi ide özgürlük.
Altını sayınca olur dört karın.
De er biçilir mi yoksa küheylan atın?
Bozkırda doludizgin kasırgayı andırır,
O ne terk eder, ne aldatır...”³⁹

Maksim Maksimiç’in dinledi i bu konu ma, karakterleri tek yönlülükten çıkartıp, onların daha derin olarak anlatılmasını sa lar. Böylece Lemontov kendi sözleri yerine Kazbiç’i ve Azamat’ı konu turarak Çerkezlere özgü ifadeler ve davranı ların tanıtılmasını sa lar. Bu halkların at ve silaha dü künlükleri, tipik

³⁷ M. Yu. Lermontov, **Soçineniya, Tom 2**, zd. “Pravda”, M., 1990, s. 463.

³⁸ Lermontov, **Ça ımızın Kahramanı**, Çev. Altan Araslı, Öteki Yayınevi, stanbul, 2007, s. 20.

³⁹ **A. e.**, s. 24.

özelliklerinden biri olarak tanıtılır. Atlara ilkin dü ünceleri, adeta bir tutku ya da kıskançlık olarak betimlenir.

Peçorin, Maksim Maksimiç'in bu olayı kendisine anlatması üzerine her gün Azamat'a Karagöz'ün özelliklerini anlatmaya başlar. Böylelikle yüzbaşı, genç subayın bazı olayları tasarladığını anlar. Peçorin'in gerçek amacı daha sonra ortaya çıkar. Genç subay, Azamat'ın çok beendiği ve sahip olmak istediği Karagöz adındaki atı ona getirmesi karılığında kızkardeşi Bella'yı istemektedir. Bu sözler üzerine Azamat'ın duygularını göstermek amacıyla, Lermontov, romantizme özgü çok kulu bir ifade yerine, "Azamat'ın yüzü bembeyaz olur ve fisiltıya benzer bir sesle kabul ettiğini söyler"⁴⁰, biçiminde, eylemleri betimlemeyi ye ler.

Lermontov, Çerkez gencinin böyle bir anlama yer almasını, bulunduğu durumu, psikolojik çözümlerden daha etkin bir yöntemle, Maksim Maksimiç'in anlattığı sözlerle de erlendirir. Yazarın kullandığı bu betimleme biçimi Azamat'ı bize daha ayrıntılı olarak tanıtır.

Azamat'ın atı kaçırmasından sonra Kazbiç'in üzüntüsünün yoğunluğu, onun akama kadar, dahası bütün gece kımıldamadan yatması biçiminde yalın bir dille aktarılır.

"Birer iki er gelen kale sakinleri etrafını çevirdiler; de il varlıklarına aldırı , gözü dünyayı görmüyordu. Durdular, durdular; aralarında söyletiler, gerisin geriye döndüler. Ba ucuna koymalarını emretti im koyunların parasına el sürmedi bile. Ölü gibi yüzükoyun yatıyordu. nan olsun, gece geç vakitlere kadar o durumda kaldı; hatta tüm geceyi yı ıldı ı tümsekte geçirdi."⁴¹

Lermontov, Kazbiç'i, e kiya özellikleri olan iradeli ve güçlü bir ki ilik olarak betimlerken, bu özellikleriyle romantik kahramanlara daha yakın olduğu görünümü verir. Ancak, E. N. Mihaylova'nın da belirttiği gibi romantik kahramanlara özgü sinir buhranları, abartılı yüceltmelerin hiç biri onda yoktur.⁴²

⁴⁰ Lermontov, **Ça ımızın Kahramanı**, Çev. Altan Araslı, İstanbul, Öteki Yayınevi, 2007, s. 27.

⁴¹ **A. e.**, s. 29.

⁴² E. N. Mihaylova, **a.g.e.**, s. 227.

Azamat Bella'yı kaçııp kaleye gelir. Bella'nın direnmesi ve duyguları ise u yüz, el hareketleri ve kısa sözcüklerle anlatılır:

“Bella ürperdi, ba nını iki yana salladı.”;

.....

“Bella sarardı ama sesini çıkarmadı”;

.....

“Ne olur yapmayınız, ne olur yapmayınız”⁴³.

Lermontov, dü üncelerini uzun lirik açıklamalar yerine duyguların yer aldığı gerçekçi ögeler kullanarak betimler.

Peçorin'in Bella'ya her yeni yakla mını, açıklama gerektirmeyen yeni bir hareketle yanıtlar :

“Kız kömür gözlerini ondan ayırmadan bir süre daldı; sonra tatlı gülcükler yanaklarına yayılıverdi. Ba nını “nasıl istersen” der gibi hafifçe e di.”⁴⁴

Lermontov, Bella'yı Peçorin'e uzun süre direnen, onurlu, kendine saygılı bir ki ilik olarak betimler. Bu onurlu genç kız, birinin malı veya kölesi olmak istemez ve bunun yanı sıra Peçorin'in duygularından da emin de ildir. Peçorin'in hediyelerini ise sadece kendisini dü ünmesinden ötürü kabul eder. Direnmekten vazgeçmesi ise ancak Peçorin'in ona özgür oldu unu, isterse gidebilece ini söylemesiyle sona erer.

Bella'nın Peçorin'e hıçkırma - hıçkırma sarılma sahnesi yüzba ıyı o denli etkiler ki, kıskançlıkla karı ık, “Ya amım boyu hiçbir kadın beni böyle sevmemi ti”⁴⁵ biçiminde bir itirafta bulunur.

Lermontov, Bella'nın a kını, Maksim Maksimiç aracılı ıyla geleneksel özellikler ta ıyan, insancıl, her türlü hesaptan uzak, gerçek bir duygu olarak betimler. Ayrıca yüzba ıya böyle bir a kın eksikli ini hissettirmekle birlikte Peçorin'le Bella'nın mutluluklarını içten destekler ve sözlerine öyle devam eder:

⁴³ Lermontov, **Ça mızın Kahramanı**, Çev. Altan Araslı, İstanbul, Öteki Yayınevi İstanbul, 2007, s.32.

⁴⁴ Lermontov, **a. y.**

⁴⁵ Lermontov, **a. e.**, s. 33.

“Bella sonradan içini dökmü tabii. Ta gördü ü ilk günden beri dü lerini süsledi ini, o güne dek hiçbir erke in kendisini o denli etkileyemedi ini, kalbinin efendisinin o oldu unu saklamamı . Mutlu oldular.”⁴⁶

Bu sözlerden sonra gezi notlarının yazarı yolculu u anlatmaya devam eder. Gud da ma çıkı ve da dan ini ayrıntılı olarak anlatılır. Böylece yazar, öyküyü merak eden okuyucunun sabrı bitmek üzereyken okuyucuya yönelir ve Bella öyküsünün sonunu merak edip etmedi ini sorar. Burada yazarın araya girdi ini görürüz. Öykü de il gezi notlarını yazdı ını, bu nedenle de Maksim Maksimiç’in bu öykünün devamını zamanından önce anlatmasını, o anlatmadan isteyemeyece ini belirtir.

Öykü, Kazbiç’in Bella’nın babasını öldürüp da a kaçtı ı haberiyle devam eder. Kazbiç’in hiç suçu olmayan bu ya lı adamı öldürmesini Maksim Maksimiç, “Do ru, do ru. Onların kurahı gere ince tümüyle haklı”⁴⁷, sözleriyle anlatır.

Lermontov, Maksim Maksimiç karakterinin bu olayları de erlendirme yetene ini, onun ya amı oldu u gibi algılamasıyla açıklar. Görü leri, askerlik ya amının ona sundu u sınırlı günlük ya am deneyimlerinden olu ur. Yüzba ı, aklını ya amı sorgulayan sorularla yormaz, toplumda genel kabul gören görü ve geleneklerin do rulu u ve nedenleri üzerinde de fazla durmaz.

Yüzba ı, Peçorin’le Bella’nın mutluluklarını içten desteklemi olsa da onların bu mutlulukları uzun sürmez, kalenin dı na çıkmayan Peçorin’in avlanma merakı ba lar. Genç subayın ortadan kaybolmaları sıkla nca Maksim Maksimiç öyle devam eder:

“Mutlaka aralarında kara kedi geçmi tir; Allah’tan hayırlısı deyip bir sabah oturdukları bölmeye gittim. Dün gibi gözlerimin önündedir o dakikalar. Bella sırtına ipekli siyah bir kaftan giymi karyolada öyle oturuyordu. Solgun yüzü öylesine mahzundu ki, içim burkuldu.”⁴⁸

⁴⁶ Lermontov, a. e., s. 34.

⁴⁷ M. Yu. Lermontov, **Soçineniya**, Tom 2, zd. “Pravda”, M., 1990, s. 474.

⁴⁸ Lermontov, **Ça ımızın Kahramanı**, Çev. Altan Araslı, stanbul, Öteki Yayınevi stanbul, 2007, s. 43.

Peçorin'in Bella'ya kar ı olan duygularının de i mesi Çerkez kızını çok etkiler ve Maksim Maksimiç'e duygularını u sözlerle dile getirir :

“E er beni sevmiyorsa, evime yollamasına kim engel oluyor? Ben ayrılmam da ayrılmam diye tutturur muyum sanıyor! Bu böyle sürüp gidecek olursa kendim de gitmesini bilirim. Kölesi de ilim ben, prens kızırım”⁴⁹.

Bu sözlerden de anla ıldı ı gibi, Bella'nın söyleme tarzında bir prenses edası de il, ki isel bir gurur oldu u sezilir. Böylece Lermontov'un Kafkasyalı da halklarına olan insancıl yakla ımı, bu sözlerle peki ir. Yazar, Bella karakterinde hem Çerkez'lere hem de tüm insanlara özgü ki isel nitelikleri ortaya çıkarır. Yöresel özellikleri, Bella'nın duyguları ve davranı larıyla anlatılırken, heyecan ve iç dünyası ise tüm insanlara özgü bir durum olarak betimlenir. Öyküde Bella'nın duygularından çok sadece Peçorin'e olan a kı kaleme alınır. Mihaylova'ya göre, sadakat, kendi gururunun farkında olmak, do al olmak gibi özellikler, genel anlamda insanlara özgü davranı lardır. Bella'da bunlar, da lık bir bölgede do up büyüyen bir kadının özellikleri olarak betimlenir.⁵⁰

Öykünün devamında Maksim Maksimiç, Peçorin'e Bella'ya olan tutumunun de i me nedenine ili kin sorular sorar. Kar ılık olarak genç subayın söyledikleri, bize onun psikolojik dünyasını tanıtmaktadır. Peçorin, ilk olarak kendisinin önceki ya amını anlatır. Soylu ve zengin biri oldu u için kendi çevresinde geçen ya am biçimiyle ba lantılı hiçbir eyi yoktur. Doyumsuzlu unu Kafkasya'nın hem özgür hem de tehlikeli ortamında gidermeye çalı an Peçorin, zamanla tehlikelere de alı ır. Mutlulu u Bella'yla bulaca ını dü ünen Peçorin bu durumu u sözlerle açıklar:

“ te Bella'yı kucakladı ım gibi dizlerimde oturtup lüle lüle saçlarından öptü ümde, onu, ben budalaya acıyan kader tarafından gönderilmi melek sandım. Ne yazık ki, aldanmı ım. Çünkü soylu bir bayanın a kıyla, yabancı kadının a kı arasında pek fark yokmu . Biri hoppalı ı, di eri basit ruhlulu u, bilgisizli iyle tez bıktırıyor insanı.”⁵¹

⁴⁹ Lermontov, **a. g. e.**, s. 44.

⁵⁰ Mihaylova, **a. g. e.**, s. 235, 236.

⁵¹ Lermontov, **Ça ımızın Kahramanı**, Çev. Altan Araslı, stanbul, Öteki Yayınevi stanbul, 2007, s. 48.

Ayrıca sevgisinin devam ettiğini, ancak bu durumda Bella'dan daha çok acınacak bir durumda olduğunu söyler.

Mihaylova'nın da belirttiği gibi, Lermontov burada, toplum koşullarıyla içi boş alan bir insanın ağrılarından duyduğu pişmanlıkların gözler önüne serer. Uygarlığın yol açtığı çarpıklıklarda ya amanın anlamını bulamayan bir insanla doğallığını koruyan bir kadının bir araya gelmesinin ağrı için yeterli olmadığını kanıtlar. İki insanı birbirine bağlayan en güçlü duygulardan biri olan ağrıyı sürebilmesinin, ikisinde ya amanın ve toplum üzerine görüşlerinin bütünlüğüne bağlı olduğunu anlatır.⁵²

Örneğin Belinski, iki genç arasındaki ağrı duygusunu şu biçimde tanımlar:

“Ağrı için, aynen ateşin devamı için gerekli olduğu gibi, akıllı olmak gereklidir: ağrı, birbirine yakın iki yapının sonsuz bir duygu olarak uyum içinde birleşmesidir.”⁵³

Ancak Lermontov'un kahramanı Peçorin, her konuda kararsız olduğu gibi, ya amanın duyguda da kararsız kalır.

Peçorin'in itirafından da anlaşılacağı gibi, kahramanını, ya amanın anlamını arayan biri olarak tanıtır. Mutluluğu ya amanın içinde yer alan duygulardan sadece biri olarak gören kahraman, ya amanın anlam veren duyguların arayışını sürdürdüğünü şu sözleriyle dile getirir:

“Mutluluğu almıştım gibi acı çekmeye de çabucak alıyorum. Bu nedenle ya amanın gözümde anlamsızlaşıyor.”⁵⁴

Belinski, Peçorin'in onu sonuca götürmeyen arayışlarına şu sözleriyle işaret eder:

⁵² Mihaylova, a. g. e., s. 240.

⁵³ Belinski, a. g. e., s. 87.

⁵⁴ Lermontov, **Çağımızın Kahramanı**, Çev. Altan Araslı, İstanbul, Öteki Yayınevi İstanbul, 2007, s. 64.

“Bella’nın a kı Peçorin için bir kerede içip bir damla bile bırakmadı ı bir kadeh tatlı bir içecekti, ancak onun ruhunun bir kadeh içece e de il, hiç azalmadan her dakika kadehini daldıraca ı bir okyanusa ihtiyacı vardı”.⁵⁵

Bir gün Maksim Maksimiç’le Peçorin avlanmaya çıkarlar. Duydukları silah sesleri üzerine Kazbiç’in dı arıda dola an Bella’yı atının üzerine alıp kaçırmaya çalı tı nı görürler. Kurtarmaya çalı salar da Kazbiç’in Bella’yı sırtından hançerlemesine engel olamazlar. Bella a ır yaralanır ve birkaç gün içinde acı çekerek ölür.

Bella ölüm yata ndayken Peçorin onun ba ucundan hiç ayrılmaz, ölüm belirtileri yakla nca da yüzü bembeyaz olur. Ancak ölümden sonra yüzünde belirsiz bir ifade oldu u anla ılır. Maksim Maksimiç anlatımına u sözlerle devam eder:

“Alı ılagelmi sözcükler gevelerken o ba ını kaldırıp birden güldü. Gülmenin do urdu u o yüz anlatımı tüylerimi diken diken etti.”⁵⁶

Peçorin, bu tavrına ra men Bella’nın ölümünü büyük bir sarsıntı biçiminde a ır geçirir, sa lı ı bozulur, zayıflar ve onunla ilgili konu malardan çekinir.

Lermontov, “Bella” öyküsünde ça ın kahramanının tipini çizerken Peçorin’i sorgulamaya ba lar. Bunun sonucunda da karma ık bir karara varır. Kahramanın suçlu olup olmadığı sorusuna ise verdi i yanıt hem suçlu, hem de suçlu olmadığıdır. Bella’yı çevresinden çekip koparttı ı için suçlu, onu daha fazla sevemedi i için de suçsuz bulur. Peçorin’in, dolaylı olarak da Bella’nın mutsuzlu unun nedeni olarak ya adıkları toplumu gösterir. Böylece toplumu yargılamakla yetinmeyerek kahramanın kendisini de suçlayan Lermontov’un geni ve insancıl bakı açısını görürüz.

“Bella” öyküsünde Lermontov, Peçorin’in ya adı ı toplumun de erleriyle kendi görü leri arasında çeli kilerin olu tu unu gösterir. Kahramanının, ya amin anlamını bulmak için do al yapısı bozulmamı bir toplumda arayı nda ba arılı

⁵⁵ Belinski, a. g. e., s. 87.

⁵⁶ Lermontov, **Ça ımızın Kahramanı**, Çev. Altan Araslı, stanbul, Öteki Yayınevi stanbul, 2007, s. 56.

olamaz. Lermontov, bu olumsuz sonucun nedenlerini bulmak için kahramanının iç dünyasını sorgular. Yazar, bunların sonunda Peçorin'in tatminsizlik nedenlerinin eylem alanı bulunmayan toplumda bulundu u sonucuna varır.

Öykünün sonunda gezi notlarının yazarı, yolun güzergâhı üzerinde bulunan Kobi'de Maksim Maksimiç'le ayrıldı nı, ancak ummadı ı halde onunla yeniden kar ıla tı nı yazar. Kar ıla manın ayrı bir öykünün konusu oldu unu belirterek okuyucuya yönelir. Maksim Maksimiç'in saygıda er bir ki i oldu una ili kin görü ünün onaylanmasını ister.

4. 3. 1. 2. MAKS M MAKS M Ç

Romanın ikinci öyküsü olan “Maksim Maksimiç”, aynı zamanda gezi notlarının da sonudur; “Peçorin'in Hatıra Defterine” giri niteli i ta ır. Gezi notları yazarı Peçorin'in bir hatıra defteri oldu unu ö renir. Böylece öykü ba lantı görevi görür.

“Maksim Maksimiç” öyküsünde gezinin son bölümü anlatılır. Anlatıcı gezi notları yazarıdır. Da daki çetelerin saldırma olasılı ndan ötürü tehlikeli bir yol olan Vladikafkas yolu, ancak bir top ve piyade birli i deste inde devam edilebilir. Gezi notları yazarı konakladı ı handa bu deste i beklerken Maksim Maksimiç'le kar ıla ır. Yeni gelen güzel bir araba dikkatlerini çeker. U aktan arabanın Peçorin'e ait oldu unu anladıklarında, Maksim Maksimiç'in a kınlı ı ve heyecanı u sözlerle betimlenir:

“Ne dedin, ne dedin! Aman Tanrım!

Gözleri sevinçten parlayan Maksim Maksimiç bir yandan kolumu çeki tirirken bir yandan da ses tonunu fazlaca kaçırarak soru yeti tirdi”⁵⁷

⁵⁷ Lermontov, a. e., s. 61.

U ak, Peçorin'in arabada olmadı nı, Albay N... 'de ak am yeme ine ve gece yatısına kaldı nı söyler. Peçorin'i bir an önce görmeyi isteyen Maksim Maksimiç u akla haber gönderirken, "Adımı duyup da ko up da gelmesin, ha!"⁵⁸- biçimindeki sözleri kendine ne kadar güvendi ini gösterir. Ancak beklemesi bo unadır. Bekledi i genç adam ertesi gün, Maksim Maksimiç handan kısa süreli ine çıktı ı zaman gelir.

Peçorin'i ilk kez gören gezi notları yazarı, onun bir dı portresini betimler. Lermontov'un amacı, Peçorin'in portresi aracılı ıyla onun ki ili ini çözmektir:

"Dı görünü ünü gözlerinizin önüne öyle bir sereyim: Boyu ne uzun, ne kısa; ikisinin ortası. Vücudu biçimli ve incedi. Omuzları geni . Bünyesi, türlü iklim de i iklimlerine alı kın, o elden ele konmaya yatkın ve ba kent ya amının ba döndürücü havasına ayak uydurabilen, kalp fırtınaları ile kolay-kolay yıpranıp sarsılmayacak görünümde idi."⁵⁹

Lermontov, betimlemesini gerçekçi kılmak için sadece Peçorin'e özgü ki isel psikolojik çizgilerin yanında bir de toplumsal konumunu gösteren çizgiler kullanır. Kahraman sadece ilgi çekici bir ki i de il, aynı zamanda üst tabakadan zengin bir soyludur. Oldukça detaylı bir biçimde verilen portre öyküde uzun bir yer kaplar.

Peçorin arabasına binmek üzereyken ko arak yeti en Maksim Maksimiç dizleri titreyerek ona sarılmak ister. Ancak eski dostunun so uklu uyla kar ıla an yüzba ı uzatılan eli iki eliyle kavrar.

Ayaküstü yapılan konu mada Yüzba ı, Peçorin'i biraz daha kalmaya ikna edemez. Maksim Maksimiç'in dostunun ya amının nasıl devam etti ine ili kin sorularına ise Peçorin, can sıkıntısının devam etti ini ve ran'a gitmekte oldu unu söylemekle yetinir.

Vedala tıktan sonra birden Maksim Maksimiç, Peçorin'in onda kalan notlarını anımsar, onları ne yapaca nı sorusuna ise istedi ini yapabilece i yanıtını alır.

⁵⁸ A. y.

⁵⁹ A. e., s. 64.

Uzun bekleyi ten ve uykusuz geçen bir geceden sonra, son dakikada gerçeyle en görümede beklemediği sert bir tutumla karşılaştığı büyük bir hayal kırıklığı yaşar.

Öyküdeki anlatımdan Lermontov'un da Maksim Maksimiç'in duygularının gerçekliğini vurguladığı, yapılan haksızlığa karşı insanca bir acıma duyduğunu satırlarda görülmektedir:

“Zavallı dostum, ne ummu tu, ne bulmu tu. Neye uğradığını bilmiyim, hala ayakta, onu uğurladı mı yerde duruyordu.”

Sinirinden gözleri dolmuştu, gözyaşları damlacıkları kirpiklerinde parlıyordu.⁶⁰”

Lermontov, Maksim Maksimiç tipiyle, daha önce Puşkin'in “Biyelkin Öyküleri”ndeki “stasyon efisi”nde verdiği haksızlığa uğramış “sıradan küçük adam” tipini devam ettirir. Puşkin'in nesnel ve basit anlatım tarzına karşı Gogol'ün karıktıklar üzerine kurulu sert tezatlıklarını kullanır. Örneğin acımasız durumlarla dolu sahneleri vurgular. Böylece yazarın Maksim Maksimiç'in tarafında, Peçorin'e karşı bir tutumda olduğunu görülmektedir.

Karşı karşıya konan iki karakteri karşılaştırsak Maksim Maksimiç'in karısındaki insana karşı iyi niyetli, sevgi dolu, iyi kalpli, Peçorin'in ise tamamen kendine dönük olduğunu gözlenir. Başka birisi için, örneğin yolda çok kısa bir ara vererek eski dostunun gönlünü almak gibi küçük bir fedakârlıkta bile bulunmaz. Peçorin'in dışı portresinde de görüldüğü gibi kendi sorunlarıyla ilgilendiği için kısa bir süreli ine bile yalın kale komutanının duygularını anlamaya çalışmaz. Lermontov, Peçorin'in bencilliğini vurgulamakla onu yargıladıktan görülmektedir.

Ancak Lermontov, kahramanı Peçorin'i dünyaya bakış ve kişisel özellikleri açısından Maksim Maksimiç'ten daha üst konumda betimler.

Burada bir bakıma Peçorin'in bencilliği ve acımasızlığı ile Maksim Maksimiç'in iyilik ve saflığı karşılaştırılır. Lermontov, tedavisi olmayan bir derdi

⁶⁰ A. e., s. 68.

olan, sıradışı, karmaşık yapıdaki bir insanın, gelişim düzeyi ona göre daha sınırlı olan bir insanla karşılaşmasını betimler. Peçorin, Maksim Maksimiç'in onu anlayamayacağını düündüü için bir an önce yola çıkar. Giderken şu sözlerle biraz olsun gönlünü almaya çalışır:

“Peçorin, onu dostça kucakladı.

“Değil mi ki! Ha dün, ha yarın, a öbür gün. Ben gene ben değil miyim? Böyleyim işte. Aldırma, herkes bir yol tutturmuş. Bir daha görüşür müyüz, orasını Tanrı bilir.”⁶¹

Öyküde Maksim Maksimiç, ahlak bakımından Peçorin'den üstün ve haklı durumda bulunur. Ancak anlayış bakımından Peçorin'den uzakta olduğu, Maksim Maksimiç'le iletişimi olanaksız kılar.

Bu öyküden çıkan sonuca göre Lermontov, Peçorin için değerli bir hareket alanı olan, asker çevresinde de yaşamın anlamını bulamadığını kanıtlar. Ne kendisini çevreleyen ortam, yani ikinci kez kaçtığı soylu çevre, ne doğaya yakın insanlar, ne de Kafkasya'da görev yapan asker çevresi Peçorin için sınımlanacak bir yer değildir. Lermontov, böylece Maksim Maksimiç kişiliğiyle bu asker çevresinden insanlara özgü yaşam anlayışının da Peçorin'e yetersiz geldiğini betimler.

Lermontov, Maksim Maksimiç karakteriyle aynı zamanda bir yenilik yaratır. Rus düzyazımında ilk kez asker kökenli sıradan insan tipi ortaya çıkar. Gerçekçi bir anlayışla çizilen karakterde herhangi bir kahramanlık, yüceltme veya abartma özelliği görülmez. Daha önce Denis Davidov, “Gulyaki – gusarı” ve Jukovski'nin “Pevets vo stane russkih voinov” adlı yapıtında Rus askerleri betimlemeleri yapılmıştır.

Maksim Maksimiç'in yeniliği, günlük yaşamın içinden çıkmış olmalıdır. Lermontov, “Borodino” savaşında battığı asker ve savaş kahramanlarını romantiklikten arındırma sürecine devam eder. Gösteri ten uzak Maksim Maksimiç'in yine de tehlikelerle dolu bir yaşamı olduğunu hissettirir.

⁶¹ A. e., s. 68.

Öykünün sonunda Maksim Maksimiç, uzun süredir yanında taşıdığı Peçorin'in notlarını gezi notları yazarına verir ve onları istediği gibi kullanabileceğini söyler. Böylece, gezi notları yazarı Peçorin'in günlükünü öğrenir.

4. 3. 1. 3. PEÇORIN'İN HATIRA DEFTERİ : ÖNSÖZ

Gezi notları yazarı, girişte Peçorin'in İran'dan dönerken öldüğünü öğrenince, hatıra defterini yayınlamaya karar verdiğini bildirir. Bu notların bir insanın tüm iç dünyasını gözler önüne sermesinin “nice ulusların tarihi kadar”⁶² ilgi çekici bulunduğunu belirtir.

Lermontov, Peçorin hakkındaki düüncesinin romanın adından anlaşıldığını belirtmesi, ilk iki bölümde tanıtmaya başladığı kahramanının yeni yönlerini öğrenene imiz anlamına gelir.

4. 3. 1. 4. TAMAN

Peçorin'in hatıra defterinde okuduğumuz ilk öykü, “Taman”dır. Bu öykü, “Çağımızın Kahramanı” romanında üçüncü sırada yer alır. “Taman”da, Peçorin geçmişinde yaşadığı bir olayı hatıra defterine geçirir.

Olay, Peçorin'in yolculuğunu anlatmasıyla başlar. Üç gün süren yorucu bir yolculuktan sonra gece geç saatte Taman kasabasına ulaşır ve zorlukla deniz kıyısında bir ev bulur. Ev sahibini ararken, karısına çıkan on dört yaşında kör bir çocukla tanışır. Çocuktan, ev sahibinin o anda orada olmadığını öğrendiğinde kilitli olmayan kapıyı açıp içeri girer. Evin içini Lermontov şöyle betimler:

⁶² A. e., s. 73.

“Açık kapıdan içeri daldım. ki peyke bir de masa, bir de sobanın yanında duran büyük sandık odanın bütün e yasını olu turuyordu. Duvarlarında kutsal tasvir bulunmaması iyiye bir i aret de ildi! Kırık pencereden ise denizden gelen rüzgâr esiyordu.”⁶³ (Çev. N. E.)

Lermontov, odayı gerçekçi ö elerden biri olan kısa ve öz sözcüklerle tanıtırken, bunun yanında iki ayrıntıya da de inir. Bunlar kutsal tasvirlerin bulunmayı ı ve kırık pencerenin varlı ıdır. Söz konusu ö eler, gerçekçili i yansıtma larına kar ın, burada romantik yapıtlara özgü olan evsizlik, ‘kanun dı ılık’, özgür irade temalarını ça rı tırır.⁶⁴

Ona e lik eden Tatar emir erinin uyumasına ve oldukça yorgun olmasına ra men Peçorin, kör çocu un üzerinde bıraktı ı etkiyle uyuyamaz. Bir süre sonra bir hareketlenme duyan Peçorin, çocu un sahile do ru emin adımlarla yürüdü ünü, elinde de bir çıkın ta ıdı nı görür. Bunun üzerine bir içgüdüyle çocu un biraz gördü ünü dü ünür ve ncil’den, “O gün dilsizler dillenecek, körler nura kavu acak”⁶⁵, sözleri aklına gelir.

Serüvene dü kün olan Peçorin, merakla çocu u takip eder, dik bir kayanın arkasına saklanarak onu izler. Çocuk, kıyıda beyaz giysiler içinde görünen ve sesinden kadın oldu u anla ılan biriyle konu maya ba lar. Kulak kabartınca Yanko diye birini beklediklerini, onun, kayı ıyla karakol gemilerini atlatması gerekti ini ö renir. Kadın, denizdeki fırtına nedeniyle tela lanır, ancak cesur kayıkçı ba arılı bir biçimde kıyıya yana ır. Üç ki i, Yanko’nun getirdi i denklere omuzlayıp oradan uzakla ırlar.

Peçorin’e karma ık görünen bilmece, aslında son derece basittir. Kadınla kör çocuk, Yanko’nun, deniz yoluyla getirdi i yasak malları satma ve saklama i inde ona yardım ederler.

⁶³ M. Yu. Lermontov, **Soçineniya, Tom 2**, M.- zdatelstvo ‘Pravda’, 1990, s. 500.

⁶⁴ Mihaylova, **a. g. e.**, s. 259.

⁶⁵ Lermontov, **Ça ımızın Kahramanı**, Çev. Altan Araslı, İstanbul, Öteki Yayınevi İstanbul, 2007, s. 77.

Ertesi gün emir eri, ya lı ev sahibesi ve kızının geldi ini söyler. Onların kulübelerine giden Peçorin, sobanın önünde ate e çalı çırpı atan kör çocu a yana ıp, ona geceleri nerede dola tı ını sorar.

Korkan ya lı ev sahibesi kör çocu u savunmaya ba layınca Peçorin bilmeceyi çözmeye karar verir.

Ba kahraman, dı arıya çıkıp denizi seyretmeye ba lar. Lermontov'un, do a betimlemeleri aynı zamanda Peçorin'in duygularını anlatmayı amaçlar. Ancak bu durumu, duyguları aç ı a çıkarmakla de il, do ayı canlı ve gerçekçi olarak betimlemeyerek gösterir:

“Yamçıma sarılıp çitin kenarında bir ta a çöktüm. Önümde, gece fırtınadan köpürüp kuduran, imdi ise durulmu , çar af gibi sere serpe serilmi denize, enginlerine daldım...

Uykuya çekilmeye hazırlanan bir kentin tekdüze hayhuyunu andıran u uldamaları arasında geçmi e sürüklenip tüm varlı ımla kuzeye, so uk ba kentimize uzandım.”⁶⁶

Öykü, Peçorin'in bir kulübenin damında arkı söylerken gördü ü kızı anlatmasıyla devam eder. Bu kızın sesi, daha önce sahilde duydu u kadının sesiyle aynıdır. Kızın arkı söylemesinde Lermontov'un kullandı ı betimleme yönteminde abartı içermeyen gerçekçi ö eler kullandı ı görülür. Örne in, kızın elbisesi romantik kahramanlarda oldu u gibi a ırıya kaçarak de il, sıradan bir giysi olarak betimlenir:

“Ba ımı kaldırıncı kulübenin damında, çizgili elbise giymi , uzun saçlarını geli i güzel geriye atmı bir deniz kızı görmeyeyim mi!”⁶⁷

Kızın söyledi i arkının sözleri ise kızın iç duygularının yansımasıdır:

“Ey ye il denizde,
Özgürce, diledi ince
Suları yara- yara ilerleyen

⁶⁶ A. e., s. 80.

⁶⁷ A. e., s. 82.

Beyaz yelkenli gemiler.

Biliniz aranızda:

Yelkensiz çift kürekli kayıkçı ım”⁶⁸

Kızın oradan oraya dans ederek ko turması ve kendinden emin tavırları Peçorin’in ilgisini çeker. Bu özellikler ona çekici gelir. Ardından, öyle çok güzel olmadı ını belirtse de kendi güzellik anlayı mın farklı oldu unu, kızın kendisine özgü bir yapısı bulundu unu söyler ve onun dı görüntüsünü betimlemeye u sözlerle devam eder:

“Benim hoppa on sekizinde gösteriyordu. Kıvrak vücut çizgileri, kendine özgü ba e i i, bronza çalan teninin boyun ve omuz kısımlarına dökülen altın parlaklı ındaki saçları, hepsinden çok biçimli burnu büyülemi ti beni.”⁶⁹

Lermontov, romantiklere özgü olan abartılı uç güzelliklere de inmez, dahası kızın güzel olmadı ını belirtmekle gerçekçi bir anlatım kullanır. Ancak bu güzelli in alı ılmı n dı ında oldu unu belirtmekle romantiklere özgü olan alı ılmamı olana öncelik verme kuralına uymu olur. Böylece yazar, genç kızın betimlenmesinde gerçeikle romantik söylemi birlikte kullanır.⁷⁰

Peçorin kızla tanı ır ve konu maya çalı ır, ancak kızın konu maları sıra dı ıdır:

“ stersem, adını ba ı lar mısın?”

“Koyan biliyor ya”

“Peki kim koydu?”

“Ben biliyorum ya yeter”⁷¹

Bu sözlerin üzerine, Peçorin, onu deniz kıyısında gördü ünü ve gördüklerini komutana söylemekle tehdit eder. Aslında söylediklerinin Peçorin için ciddi bir anlamı yoktur, çünkü onun asıl ilgilendi i ve aradı ı, ya amın anlamını bulmaktır.

⁶⁸ A. y.

⁶⁹ A. e., s. 83.

⁷⁰ Mihaylova, a. g. e., s. 261.

⁷¹ Lermontov, **Ça ımızın Kahramanı**, Çev. Altan Araslı, İstanbul, Öteki Yayınevi İstanbul, 2007, s. 84.

Lermontov, “Taman” öyküsünde ya amın anlamını arayan Peçorin’i, toplum kurallarına uymayan kaçakçıların dünyasına yerle tirir. Böylelikle toplumla çeli kiler ya ayan, onun kurallarına uymayan kahramanının, kurallara açıkça kar ı çıkan kaçakçıların dünyasında kendine bir çıkı yolu bulup bulamayaca ını sorgular.

Ancak bu öyküde kaçakçı Yanko’nun kız arkada ı, kiracılarının askeri komutana gidebilece inden korkar ve bunun sonucunda bir plan yapar. Peçorin’in ondan ho landı ını hisseden, kendi deyi iyle “su perisi” onun odasına gelir, onu öper ve “yılan gibi kıvrılıp” oradan ayrılırken gece onu deniz kıyısına davet eder.

Kararsızlık gösteren Peçorin, tehlikeden kaçmayan yapısı nedeniyle gitmeye karar verir ve yolda ının kayı a binme önerisini de yüzme bilmemesine kar ın kabul eder. Kayık kıyıdan yeterince uzakla ır. Bunun üzerine kız, genç subayın dikkatini ona sarılarak da ıtır, arkasından el çabuklu uyla tabancasını denize atar. Kaçakçı kızın ondan kurtulmaya karar verdi ini anlayan Peçorin, onunla kayıkta zorlu bir mücadeleye ba lar. Önceki bölümlerde de açıklandı ı gibi anlamsız i lerde harcadı ı gücünü tekrar ortaya çıkardı ını u satırlardan okuruz:

“Ola anüstü kar ı koyunca birlikte bordaya yıkılarak belimize kadar kayıktan sarktık. Saçları suyu süpürüyordu. Var olmam veya olmamam o nazik dakikaya ba lıydı...”⁷²

Oldukça gerilimli dakikalardan sonra kız tekneden suya dü er, Peçorin de kırık bir kürek parçasıyla kıyıya varır. Kıyıya vardı ında kızın orada oldu unu görür ve bir süre sonra da Yanko kayıkla kıyıya yana ır.

Lermontov, Yanko’nun kayıktan ini inde ve dı görünü ünde duygusal bir anlatım ya da kaçakçılar için gizemli bir anlatım biçimi kullanmaz. Böylece kullandı ı betimlemelerden de Lermontov’un yansız oldu unu u sözlerden anlarız:

“ çinden, ba ında Tatar kalpa ıyla dünkü adam çıktı. Ancak saçlarını Kazak biçimi kestirmi , kemerinin arasına hatırı sayılır bir bıçak soku turmu tu.”⁷³

⁷² A. e., s. 87.

Kaçakçılıkla u ra an bir insanı tanımlarken abartılı bir anlatım yerine gerçekçi bir betimleme kullanan yazar, bunların yanında verdi i iki ayrıntı, betimlemeye romantik bir özellik ekleyerek bu insanın tehlikeli ya amına i aret eder. Lermontov, böylece gerçekçi ve romantik öğeleri birlikte kullanır.

Böylece, Lermontov'un bu öyküde sıkça gerçekçi ve romantik öğeleri sıkça birlikte kullandı nı görürüz.

Bir süre sonra kör çocu un onlarla buluşuklarını görür. Yanko, Peçorin'in onları ihbar edece ine inandıkları için Taman kasabasını bundan sonra terk edece ini, kızı da yanında götürece ini bildirir. Avunması için de çocu a birkaç demir para verir.

Bu sahneyi izleyen Peçorin, kaçakçılarını ine karı tı ı için duydu u pi manlı ı u sözlerle belirtir:

“Niçin, niçin kader beni namuslu kaçakçılarının kurulu düzenlerini bozdurup yerlerinden, yurtlarından etmeye aracı yapmı tı.

Bir derenin durgun düzeyine fırlatılan bir ta gibi, onların huzurunu kaçırmı tım. Ben de az kalsın denizin dibini boylayacaktım”.⁷⁴

“Taman” öyküsünde, Peçorin'in kendini içinde buldu u insanlar, toplumun koydu u kurallara kar ı koyarak ya amını sürdüren, toplumla açık sava sürdüren, kaçakçılıkla u ra an bir gruptur. Peçorin'in serüvene atılmasının nedeni, kaybetti i ya ama sevincini, u runda ya anacak amacını bu ortamda bulabilece ine olan inancıdır. Ancak gerçekte kar ıla tı ı olayın insanın ya amını güzelle tirecek bir amaçtan, bir iç anlamdan yoksun olması, çabalarının kar ılıksız kalmasına neden olur.

⁷³ A. e., s. 88.

⁷⁴ A. e., s. 89.

4.3.2. K NC BÖLÜM

PRENSES MER

Peçorin'in hatıra defterinin ikinci öyküsü olan "Prenses Meri", "Ça ımızın Kahramanı" romanında önemli bir ilevi yerine getirir. Daha önceki "Bella", "Maksim Maksimiç" öykülerinde, kahramanın, daha çok dı arıdan gözlenen özellikleri betimlenir. "Prenses Meri"de ise Peçorin'in dünyası, tuttu u hatıra defteri yardımıyla bütünüyle gözler önüne serilir. Kahraman, bu öyküde ilk kez kendisi, tüm açıklı ıyla, iç dünyasının bireysel, psikolojik ve toplumsal nedenlerini açıklar.

Öykünün anlatımından Peçorin'in Taman kasabasından sonra, Pyatigorsk kentine geldi i anla ılır. Pyatigorsk, kaplıcalarıyla ünlüdür. Mayıs ayı sezonun ba ıdır ve aralarında Manuylov'un da oldu u, edebiyat bilimcilerinin "kaplıca toplulu u" (vodyanoe ob çestvo) olarak adlandırdıkları insanlar, mayıs ayının sezon ba ı olmasından dolayı buraya toplanır.

Yerel ve Moskova – Petersburg gibi büyük kentlerde ya ayan soyluların temsilcilerinden olu an sözü edilen topluluk, ya am ve davranı larında, anlatılan dönemin tüm belirleyici özelliklerini ta ır. Öyküde, Kafkasya'da da larda ya ayan yerli halk çeteleriyle sava ların devam etmesi, dönemin tarihsel olayı olarak verilir. Hatıra defterinde yer alan "Kaplıcadaki bayanlar hala Çerkezlerin gündüz baskın yapabileceklerine inanırlar"⁷⁵ sözleri bize sava ın etkisini daha iyi hissettirir.

Peçorin, neredeyse her gün tuttu u hatıra defterinde olaylardan çok dü ünçe ve görü lerini yazar, kendinin ve kar ıla tı ı insanların iç dünyalarını dikkatle inceler ve gözlemler yapar. "Prenses Meri" öyküsünde Lermontov, ba kahramanının dünyasını geni olarak verir. Bunun yanında toplumu da "kaplıca toplulu u" imgesiyle inceler. Bu incelemeler sonucunda Peçorin'in dünya görü ü ile, "kaplıca toplulu u" insanların görü lerinin çeli kili oldu u sonucuna varır.

⁷⁵ A. e., s. 116.

Kaplıcalara gelenlerin çoğunun erkek olması nedeniyle kahramanın karlı sivil ve askerlerden oluşan bu toplulukla ilgili izlenimleri şöyledir:

“Bu baylar, ifalı suların kanatlarına sırtını özel topluluk kuran, insanlara tepeden bakan cinsten.

Sudan başka her şey içerler, az gezerler, bir pundunu bulunca kadınların çevresinde dolanmaktan da geri kalmazlar. Kâğıt partileri birbirini kovalar, can sıkıntısından yakını dururlar. Tabii bunlar zamanla edindiğim intibalar...”⁷⁶

Alıntıdan da anlaşıldığı gibi, dönemin soylularının günlük yaşamlarında boylu ince lencelerle zaman geçirirler. “Prens Meri” öyküsünde kahraman, ilk kez kalabalık bir ortam içinde gösterilir. Bu kalabalığın içinde, gezici birlikte görev yaparken tanıdığı 21 yaşındaki harbiyeli Grunitski ile karşılaşır. Peçorin’in ince gözlem yeteneğini, şu satırlarda daha net görürüz:

“Çabuk çabuk konuşurken edebiyat parçalama çabasında; kurulu makine gibi sıralıyor süslü ve bayat anlatımlı cümleleri.

Ne olur ne olmaz diye ani rastlantılara karşı parlak sözleri hazırda tutan, tabii güzellikleri anlamaktan yoksun, olağanüstü duygularla dolu havalara bürünen, yüksek tutkularla yanıp tutuşan, ender rastlanan ıstırapları çeker görünen tiplerden biri.”⁷⁷

Peçorin, hatıra defterinde devam eden gözlemlerinde Grunitski’nin, harbiyeli de il, rütbesinin ere indirilen bir asker olarak duyulmasını istediğini, bu nedenle de kalın bir er kaputu giydiğini ve erlerin taktığı Georgi haçıyla dolaştığını belirtir. O dönemde subayların rütbelerinin indirilme nedenlerinden biri de düelloya katılmaları olabilmekte ve bundan dolayı onlar kader kurbanı olarak gösterilmektedir. Peçorin, bu nedenle bu insanların duygusal ve romantik taraflı genç kızlar üzerinde etkili olduğunu yazar. Ayrıca, Peçorin, Grunitski gibi kimselerin gelecekteki durumlarını da şu biçimde tanımlar:

⁷⁶ A. e., s. 93.

⁷⁷ A. e., s. 94.

“Ya lanınca ya kendi halinde bir çiftlik sahibi olurlar, ya da i i ayya lı a vururlar. Bazen ikisini de idare edip giderler. Ruhları iyi duygularla dolu olmasına doluydu ya, güzellik kavramları on para etmez.”⁷⁸

Belinski'nin öne sürdü ü gibi bu ki iler, Marlinski'nin romantik eserlerini sevdikleri için, günlük ya amla ilgili olmayan bir konuda da adı geçen yapıtları alıntılanmaktadır.⁷⁹

Lermontov, Gru nitski'nin karakteriyle 1830'lu yılların Rus ya amından bir kesit verir. Mihaylova'ya göre o dönemde genel bir ümitsizlik ve yazar Bestujev-Marlinski'nin romantizmine öykünme vardır. Marlinski, yapıtlarında Kafkasya do asını, romantizme özgü süslü ögelerle över. Ayrıca, da köylerinde ya ayan yerli çetelerle sava an Rus askerlerini yüceltir. Çetecilere kar ı sava an Rus askerlerinin bu sava lar sonucunda yaralanmaları, onların “Kafkasya kahramanı” ünvanı elde etmelerini sa lar. Sava ın izi olarak görülen bu durum, Marlinski'nin yüceltti i Rus askerinin de eri arttırır. Yine ara tırmacıya göre Lermontov, bu imgeyle, öznel romantikli e kar ı nesnel gerçekçili i savunmak amacındadır.⁸⁰

Gru nitski, Peçorin'in onu tanıdı ını bildi i için ondan ho lanmaz. Peçorin de, Gru nitski'yi sevmez ve ileride aralarında bir çatı ma çıkması durumunda ikisinden birinin zarar görece ini duyumsar.

Öykünün ilerleyen satırlarında, Gru nitski ile kar ıla an Peçorin, kaplıcalara gelen ki ilerle ilgili yorumlar yapmaya devam eder. Tatilcilerin en ilginç olanlarından biri, sayısı az olan genç hanımlardan, Moskova'lı Prenses Ligovskaya'nın tek kızı Prenses Meri'dir. Prenses Ligovskaya ngiliz asıllı oldu u için kızı da iyi ngilizce bilir ve Byron'u aslından ngilizce okur. Prenses Meri e itimli, alımlı ve alçak gönüllü olarak betimlenir. Gru nitski ile Peçorin'in yanlarından anne ile kız Ligovskiler geçer ve Gru nitski'nin yüksek sesle söyledi i Fransızca cümle dikkatlerini çeker. Bu olayın üzerine, Peçorin, Prenses Meri ile ilgili

⁷⁸ A. y.

⁷⁹ Belinski, a. g. e., s. 98, 99.

⁸⁰ Mihaylova, a. g. e., s. 326, 327.

olarak, onun çok tatlı oldu undan, gözlerinin güzel oldu undan söz ederek öyle devam eder:

“Ho , gözlerinden ba ka yüzünde güzel yan yok ya! Di leri beyaz mı, bu çok önemli. Yazık... özlü sözlerine gülümsedi.”⁸¹

Gru nitski, Peçorin'in, Prenses Meri'yle ilgili sanki “ ngiliz atından” söz edecesine konu tu un ele tirel bir biçimde belirtir ve oradan ayrılırlar. ifalı su kayna nın yakınında yine Gru nitski'yi uzaktan görür. Askeri okullu genç, yaralı oldu undan dü ürdü ü barda ı yerden almak için e ilemez. Bunu gören genç prenses, barda ı kaldırır ve ona verir. Peçorin, böyle bir hareketi herkesin yapabilece ini söylese de Gru nitski Meri'den etkilenir. Arkada nı kıskandı nı fark eden Peçorin, bundan sonra Meri'nin kalbini kazanmaya çalı ır. Ancak, Meri'nin dikkatini çekmekten olu an planlı çabaları, genç kızdan ho landı ndan de il de kazanan ki i olma iste inden kaynaklanır.

Hatıra defterinde Peçorin'in, doktor Verner'i tanıtmasına da yer verilir. Ba kahraman, Verner'le Taman kentinden sonra kı ı geçirdi i S...’de, bir partide tanı ır. üpheci ve materyalist bir ki ili i olan doktor soylu de ildir ve Peçorin gibi bu toplumdan nefret eder. Verner'le kar ılıklı birbirlerini anlamaya dayalı iyi bir ili ki kuran Peçorin, onunla içsel sorunlarını da tartı abilmekte ve birlikte bulunmaktan mutluluk duymaktadır.

Kaplıca mevsimi gelince Verner de Pyatigorsk'a gelir. Peçorin'i kaplıca evinde ziyarete gelen doktor, dostunun sorusu üzerine kaplıcalara gelenlerle ilgili bilgiler verir. Doktor, dostunun dü üncelerini okurcasına onun aslında Prenses Meri'yle ilgilendi ini anlar, ancak genç kızın Gru nitski'yle ilgilendi ini, onu düello nedeniyle rütbesi ere indirilmi bir asker sandı nı anlatır. Doktorun prensesin bu dü üncesini düzeltmedi ini ö renen kahraman, bunun do ru bir davranı oldu unu onaylar. Ayrıca Prenses Ligovskaya da Peçorin'i Peterburg ortamından tanıdı nı belirtmi tir. Verner'e göre, annesinin sözlerini dikkatle dinleyen Prenses Meri,

⁸¹ Lermontov, **Ça ımızın Kahramanı**, Çev. Altan Araslı, stanbul, Öteki Yayınevi, stanbul, 2007, s. 98.

Peçorin'i kahraman olarak görmeye başlarlar. Verner, Peçorin'e onu Prenses Meri'yle tanıttırması önerir, ancak genç subay bunu kabul etmez ve kahramanların kurtarıcı oldukları zaman tanıtılmaları gerektiğini belirtir.

Araştırmacı Mihaylova'ya göre, Lermontov, Verner'in karakterini, Peçorin'in karakterine yakın bir şekilde olarak açıklar. Ayrıca benzer özellikleri olan insanlarla konuşmanın verdiği rahatlık, genç subayın kişisel özelliklerinin daha net ve belirgin bir biçimde ortaya çıkmasına neden olur.⁸² Örneğin doktorun Prenses Meri'yi etkileme çabalarında bulunup bulunmayacağı sorusuna Peçorin, şöyle yanıt verir:

“Tersine doktor, tam tersine. Başarıya böylelikle yaklaşıyorum. Anlamıyorsunuz, bu da beni üzüyor.”⁸³

Kahramanın bu sözlerinden, Prenses Meri'yi etkilemek için onun tepkisini çekecek hareketlerde bulunmayı düündürür. Prenses Meri'ye kur yapan birçok kişinin arasından böylece dikkat çekeceğini bilir.

Verner'den edindiği bilgilerin arasında Peçorin, bir zamanlar sevdiği ve halen de aynı duyguları duyduğu Vera'nın da yaşı kocasıyla kaplıcalara geldiğini öğrenir. Haberi öğrendikten sonra, bu kadının onun için önemli olduğunu anlar. Ertesi gün kaynağının yanında karışıklıklarında kahraman da, genç kadının onu sevmeye devam ettiğini öğrenir. Kocasının Ligovski'lerin akrabası olduğunu ve yalnızca onların evinde bulabileceğini öğrenir. Bunun üzerine Peçorin, Vera'ya, Prenses Meri'ye kur yapacağını, böylece dikkati genç kızın üzerine çekeceğini söyler.

Edebiyat bilimcisi Zamotin, Vera'nın karakteriyle ilgili olarak görüşlerini şu sözlerle açıklar:

“Vera bir ahlak kurbanıdır ve bu duygusu, onun hem iradesini, hem de aklını alır götürür. Ancak onun gözü kapalı, köle gibi ve bilinçsizce sevdiğini söylemek doğru değildir. Hayır o, Peçorin'i diğer soylu, dışarıdan kültürlü bir insan olarak

⁸² Mihaylova, a. g. e., s. 293.

⁸³ Lermontov, **Çağımızın Kahramanı**, Çev. Altan Araslı, İstanbul, Öteki Yayınevi, İstanbul, 2007, s. 105.

görünen erkeklerden ayırabilmekte, onun ince artistik do asını, ruhunun güçlü eytanca çekicili inin kendine özgü karakterini, onun ümitsizli ini, büyüleyicili ini anlayabilmekte ve de erlendirebilmektedir.⁸⁴

Yine Zamotin, Lermontov'un, Vera'nın betimlemesiyle soylu ortamının anlamsızlı mını ve baya ılı mını de il, soylu bir kadının a kının do asını anlattı mını öne sürer.⁸⁵

“Prenses Meri” öyküsünün konusu, sürekli olarak Peçorin'in ki ilik özelliklerini yansıtarak geli ir. Ba kahraman, genç Prensesin gönlünü kazanmak için tepki çekecek davranı lar yapmaya devam eder. Örne in bir ma azada prensesin be endi i halıyı, daha fazla para vererek kendisi alır. Peçorin, satın aldı ı Acem halısını atının üzerine atar ve Prenses Meri'nin evinin önünden geçer. Genç subay, ayrıca evinde misafir a ırlamayı sevmemesine ra men evinde konuk kabul eder. Böylece genç Prensesi hayranlık duyan genç subayları ve di er soyluları ondan uzak tutmaya çabalar. Peçorin, yaptı ı bu öfke uyandırıcı hareketlerle amacına ula ır ve Meri'ye hayranlık duyan kitlenin içinden sıyrılır. Prensesin onun hareketlerine kar ılık olarak kendine destekçiler toplamaya ba laması ise aralarında, olumsuz da olsa bir ileti imin ba lamasına neden olur.

Peçorin, romanda çevresindeki ortamı yadsıyan bir ki ilik olarak ortaya çıkar. Lermontov, genç subayı genel kabul gören davranı lara kar ı çıkan bir karakter olarak betimler. Soylu çevrede uyulması gereken kuralları bilen Peçorin, Ligovski'lerin evinde düzenlenen herkese açık baloda oradaki insanlardan daha farklı, kararlı ve akıllı davranı larında bulunur.

Küçük Prenses, sarho bir süvari yüzba ının kendisiyle dans etmek istemesiyle zor durumda kalır. Bunun üzerine Peçorin, bir kurtarıcı gibi yeti ir ve Prenses Meri'nin o dansı kendisine söz verdi ini söyler. Böylece ba kahraman, genç kızın annesiyle tanı ır ve evlerine gelmesi için onu davet eder. Danslardan sonra genç kızla konu an Peçorin, onu be endi ini sezdiren sözcükler kullanır. Bu

⁸⁴ Zamotin . ., **Motivi dealnogo Stroitelstva Jizni**, V., 1914, s. 139, 140.

⁸⁵ Zamotin . ., **a. y.**

konu ma, Peçorin'in sıkıntından ve yapacak i i olmaması nedeniyle ba lattı ı planlı bir oyundur. Gru nitski'nin aslında rütbesi indirilmi subay de il, askeri ö renci oldu unu da söyler. Bu bilgiyi bilinçli olarak, arkada nı Meri'nin gözünde küçük dü ürmek için yapar. Gru nitski ise küçük Prensesin a kını elde edece ine olan ümitlerini devam ettirir. Ancak askeri okullu gencin ki ili inin kendine özgü özelliklerinin olmaması, Prenses Meri için zamanla sıkıcı olmaya ba lar.

Peçorin ise gösterdi i yakla ımla, Meri'nin ona gittikçe daha fazla ilgi duymasına neden olur. Olayları izleyen Vera ise sevgilisinin Prenses Meri'ye olan davranı ları nedeniyle üzüntü duymaktadır, ancak Peçorin onu her seferinde yatı tırır. Genç kızı niçin ba tan çıkarmak istedi i sorusuna yanıt olarak, hatıra defterinde öyle yazar:

“Vera beni Prenses Meri'nin günün birinde sevebilece inden kat kat daha çok seviyor. E er elde edilmeyecek güzellikte olsaydı belki giri imin güçlü ü çekici gelebilirdi.

Ama hiç de öyle de il. Demek ki bu gençli imizin ilk yıllarında çetti imiz huzursuz bir a k gereksinmesinden çok, dayanılmaz güzellikte bir kadını buluncaya kadar bir kadından ötekine ko ma e ilimi.”⁸⁶

Genç subayın açıklamaları devam ettikçe ki ili i gittikçe daha net olarak ortaya çıkmaya devam eder. Onun a a ıdaki kendisiyle ilgili gözlemleri, romana psikolojik boyut katarak davranı larının nedenini daha iyi açıklar:

“Ben, yoluma ne çıktıysa kapan, suya doydukça daha çok susayan hırsın tutsa ıyım. Ba kalarının ıstırabı, ne esi yalnızca ki ili imi, ruhumu güçlendirecek besinmi gibi görünür gözüme.”⁸⁷

Lermontov, “Prenses Meri” öyküsünde ba kahramanını sürekli bir arayı içinde gösterir. Bu gereksinimini kar ılaması kar ılı nda ise suçsuz genç kız acı çekmek zorunda kalır. Peçorin, hatıra defterinde kendi kusurlarını ortaya çıkarır. Bu özelli iyle de Belinski'nin öne sürdü ü gibi gurur duymaz, tam tersine gizlemeden,

⁸⁶ Lermontov, **Ça ımızın Kahramanı**, Çev. Altan Araslı, İstanbul, Öteki Yayınevi, 2007, s. 130.

⁸⁷ A. y.

her eyi oldu u gibi gözler önüne serer. Bunun da çözüme do ru giden ilk adım oldu unu anlar. Belinski, ayrıca Peçorin için gerçe in kendisinin önemli oldu unu, gerçe in ise ya anan olaylarda bulundu unu belirtir. Ele tirmene göre dönemin sanatı, gerçe in bir yansıması olmalıdır. Böyle yapıtlar okuyucu üzerinde olumlu etkiler bırakır ve ula ılmak istenen ahlaksal amaca ula ılır.⁸⁸

Ba kahramanın psikolojik dünyasını açması romanın gerçekçi boyutunu güçlendirir. Peçorin'in karakterinin gerçekçi olarak ortaya serilmesi, di er kahramanlarla olan ili kisinde daha net ortaya çıkar. Örne in Gru nitski, soylu çevrede moda olan geleneklere uygun davranan, kolayca etki altında kalan bir ki iliktir. Genç askeri ö rencinin kendinden emin davranı ları ve insanları tanımaması, onu özele tiri yapmaktan yoksun kılar.

Gru nitski'nin subaylı a yükseldi i gün Peçorin ona, Prenses Meri'yle arasının nasıl oldu unu sorar. yi bir gözlemci oldu u, hatıra defterindeki u satırlardan daha iyi görülür:

“Yüzü de i ti, ne diyece ini kestirmeye çalı ıyordu. çinden yalan söyleyip övünmek geçiyordu ya, dili varmıyordu. Olanı söylemeye de çekiniyordu.”⁸⁹

Gru nitski'nin Meri'yle ilgili somut, övünece i bir durumunun olmamasına kar ın, yine de genç kızın a kımı kazanaca ına olan inancı devam eder. Prensesin kar ısına ancak subay üniforması hazırlandıktan sonra çıkmak ister. Böylelikle genç kızın onun aslında bir subay olmasından etkilenece ini dü ünür. Toplumda yer etmi olan bu tür görü ler ise Peçorin'in kabul edemeyece i bakı ağılarıdır. Bu nedenle ba kahraman, toplumda kabul görmeyen eylemlerde bulunmakla aslında toplumca kabul edilmi dü ünelere kar ı çıkar.

Genç subay, açık havada Ma uk da mın yamacına yapılan bir gezintide Prenses Meri'yle konu maya dalar. Peçorin'in ba ta e lenceli görünen insan yorumları, sert ele tirilerle birlikte genç kıızı korkutur. Subayın diline dü mektense

⁸⁸ Belinski, a. g. e., s. 109.

⁸⁹ Lermontov, **Ça ımızın Kahramanı**, Çev. Altan Araslı, İstanbul, Öteki Yayınevi, 2007, s. 132.

bir haydutun bıçağı altına yatmayı ye tütü unu söyler. Bu sözler üzerine, ba kahraman, üzülmü gibi görünerek, ki ili inin olu umunu etkileyen psikolojik nedenleri u satırlarla sıralamaya ba lar:

“Yazgım bu benim. Çocuklu uma de in uzanır bu yazgı... Herkes yüzümde kötülü ü belirleyen imgeleri okuyordu ta o günlerde. Yok olmasına yoktu ya, öyle sanılıyordu. Alçakgönüllüydüm, saman altından su yürütmekle suçlandım; ser verip sır vermez oldum. yili i de, kötülü ü de derinden duyuyordum. Kimseden efkat görmüyordum, tersine önüne gelen a a ılıyordu beni; kin güdücü oldum.”⁹⁰

Bu anlatımdan, dı dünyadaki düzenle çeli en genç subayın, iç dünyasının yara almasından toplumu suçladı ı görülür. Çocukluk ve ilk gençlik yıllarının geçti i topluma suçlamalarını yöneltirken, ba kahraman, aslında genç kızın kar ısında kendisini haklı çıkartmak ister. Toplumun üzerindeki yıkıcı etkisini, - “ nanç yönünden sakatlandım. Artık ruhumun yarısı ya amyordu”⁹¹, - sözleriyle dile getirmeye devam eder.

Peçorin’in sözlerindeki içtenli in genç Prensesin üzerindeki etkisini u satırlardan izleriz:

“Bana acıdı. Bütün kadınların kar ısında hemencecik yumu adıkları acıma duygusu onun toy kalbine tırna ını geçirmi ti.”⁹²

Görüldü ü gibi, ba kahraman, bu acıma duygusunu, ilgi çekme amacıyla kullanır. Peçorin, Prensesin gözlerinde gözya larını gördü ündeyse artık amacına çok yakın oldu unu anlar ve bunu bir ba arı olarak kaydeder.

Ertesi gün Gru nitski, subay üniformasıyla baloya gelir, ancak bunun Meri’nin üzerinde bir etki yaratmadı nı görür. Ayrıca, Peçorin’in Prensesle ilgilendi ini de duyan genç, tepkisini bir grup subaya yakınla arak gösterir. Genç Prensesle dansetmesini engelleyen süvari yüzba ı da bu ki iler in içinde bulunur.

⁹⁰ A. e., s. 134.

⁹¹ A. y.

⁹² A. y.

Ba kahraman, bu grubun kendisine kar ı bir tutum takınd ını görür, ancak buna üzülmez. Dü üncelerini u sözlerle dile getirir:

“Canıma minnet, dü manlara bayılırım. Her ne kadar Hıristiyan dü üncesine ters dü üyorsa da...

Beni e lendirir, kanımı hareketlendirir. Her an ku kulu olursun, her bak ın, her sözcü ün anlamını çözmek, amacını kestirmek istersin.”⁹³

Prensese Meri, sırlarını akrabası olan Vera’ya açar, Vera ise duyduklarını Peçorin’e iletir. Genç kadın, Meri’nin ona tutkun oldu unu söyler, o ise hiç etkilenmemi gibi yapar. Ancak Vera’nın kadınca tecrübesi, sevgilisinin Moskova’lı genç kıza ilgi duydu unu duyumsatmaktadır. Vera, kahramanın bu yak ı tırmaları kabul etmemesi üzerine kocasıyla Kislovodsk’a gideceklerini söyler. Kiralanan evin alt katında Ligovskiler, üst katında kendisi ve kocası kalmaktadır. Peçorin ise kom u evi kiralar. Kislovodsk’ta Peçorin Vera’yı daha sık görür, ancak tutarsız davran ı ları devam eder. Oniki Haziran günü Peçorin ve dostları, güne in batımını izlemeye gider. Prensese Meri de gidenlerin arasındadır. Dönerken bir çaydan geçerken Prensese Meri attan hafifçe kayar. Peçorin genç Prensese yardım ederken elini beline dolar ve yana ından öper. Ba kahramanın bu davran ı , Prensese Meri’nin ona kar ı sevgisini tiraf etmesine neden olur. Peçorin’in karakterinin çeli kileri verdi i u yanıtta anla ılır:

“So uk bir ifadeyle, “ te size bütün gerçek, dedim. “Ne kendimi haklı çıkarmaya çalı aca ım, ne de davran ı larımın nedenini açıklayaca ım. Sizi sevmiyorum.”⁹⁴

Peçorin, ertesi gün kaydetti i durumu anlatırken davran ı ların sert bir dille ele tirir ve yaptı ı özele tirilerle birlikte nedenini açıklar. Bu açıklamalardan ba kahramanın kaderci oldu u, evlilikten de bu nedenle korktu u ortaya çıkar.

Daha sonra Vera’nın kendi evinde bulu ma önersinde bulundu u anla ılır. Peçorin, kimsenin dikkatini çekmeden Vera’nın evine gider. Kıskançlı ı devam eden

⁹³ A. e., s. 142 , 143.

⁹⁴ A. e., s. 154.

genç kadın, genç subayın Meri'yle evlenmeyeceği ile ilgili sözleri üzerine rahatlar. Gru nitski ise arkadaşlarıyla birlikte ba kahramanı takip eder. Peçorin'in Ligovskilerin bahçesinde kaybolduğunu görünce, onun Prenses Meri'yle buluştuğunu zanneder. Ba kahramanı yakalayamazlar ve bir bir sonuca ulaşamazlar.

Gru nitski ve arkadaşları, Peçorin'in Meri'yle ilgili arkadaş ya adıklarına ilişkin söylentiler yayarlar. Bu durumda, ba kahraman, Gru nitski'yi düelloya çağırmak zorunda kalır. Düelloda kuraya göre önce Gru nitski ateş eder, ancak heyecanından ötürü Peçorin'i omuzundan yaralar. Ba kahraman, ateş etmeden barışmayı önerse de yeni subay olan genç u sözlerle bunu geri çevirir:

“Ateş etsene. Kendimden yararlanıyorum, senden de nefret ediyorum. Beni öldürmezsen bir gece vakti bir köşeye bende cehenneme yollarım seni. Bu dünya ikimize dar.”⁹⁵

Peçorin, bu sözler üzerine eski arkadaşına ateş eder. Uçurumun kenarında duran Gru nitski ölür.

Gru nitski'yle yapılan düelloyu duyan Vera, kendini kontrol edemez ve bunun üzerine gerçeği tahmin eden kocası acil olarak yola çıkarlar. Sevgilisinin veda notunu okuyan Peçorin, ondan daha değerli bir şey olmadığını anlar ve atına binip ona yeti meyi umar. Ancak atı hıza dayanamayıp düşer ve ölür. Kislovodsk'a döndüğünde sürgüne gönderildiğini öğrenir. Genç subay, gitmeden önce Ligovski'lerin evine vedala mayaya gider. Burada, Prenses Ligovskaya, tüm görgü kurallarını yıkarak kızıyla evlenmesini önerir. Ancak Vera'ya verdiği söz üzerine, ba kahraman, Prenses Meri'yle yalnız konuşmak için izin ister. Bu konumada, genç kıza, onun peşinden sadece can sıkıntısından dolayı koştuğunu ve evlenmek için kur yaptı nını söyler. Bu konumayı yaparken kahramanın yaşadığı çelişkileri u dü üncelerinden anlatılır:

⁹⁵A. e., s. 175.

“Sahne dayanılmaz bir dokunaklı a bürünüyordu. Henüz ilk dakika, ayaklarına kapanabilirdim de.”⁹⁶

Lermontov, kahramanını, bir yanda kesin kararlı bir ki i, di er yanda ise söylediklerinin tam tersini yapmaya çalı an biri olarak betimler.

Peçorin Kislovodsk’tan ayrılır ve böylece öykü sona erer. Bu bölümden de anlaşıldığı gibi ba kahramanın önceki öykülerde gizemli kalan yönleri tüm açıklığıyla ortaya çıkar, davranışlarının nedenleri tamamen anlaşılır olur.

4. 3. 2. 2. KADERE NANAN ADAM

“Kadere nanan Adam” öyküsü, Peçorin’in hatıra defterinin ve aynı zamanda “Ça ımızın Kahramanı” romanını oluşturan öykülerin de sonuncusudur. Lermontov, bu öyküde ba kahramanının karakterini felsefi bakı açısıyla betimler. 1830’lu yıllarda Dekabrist hareket sonrasında güncel olan kadercilikle ilgili tartışmalar, öykünün ana konusunu oluşturur.

“Kadere nanan Adam” adlı öykünün temelinde üç olay yatar ve her üçü de birbirleriyle bağlantılıdır. Olayların her biri, bir sonraki bölümün olumuna katkıda bulunur.

Bu öyküde ba kahraman, bir Kazak köyünde konaklar. Burada katıldığı bir subay toplantısında ise alın yazısı ve kadercilikle ilgili bir tartışma çıkar. Toplantıda bulunan subaylardan bazıları alınyazısına inandıklarını, bazıları ise tersini dile getirir. Genç bir üstmen olan Vuliç ise kadere ve alınyazısına inananların tarafını tutar. Peçorin, kaderciliğin bir Müslüman inancı olduğunu, Hıristiyanlar arasında da gittikçe yaygınlaştığını yazar.

Ba kahraman, hatıra defterinde Vuliç’i, “esmer yüzü, siyah saçları, etkileyici kara gözleri”⁹⁷ gibi özellikleriyle betimler. Böyle bir görünüşü, edebiyat bilimcisi Yu.

⁹⁶ A. e., s. 183.

M. Lotman'ın da öne sürdü ü gibi do uyla ba lantılı ki ilere özgüdür. Lotman, aynı biçimde, do uya ait bir inanç olan kadere inanmasını ise bir Sırp olmasına ba lar. Aynı ekilde Sırp topraklarının Osmanlı egemenli i altında bulunması nedeniyle genç üste menin, Türklerin alınyazısına olan inançlarından etkilendi ini açıklar.⁹⁸

Vuliç'in savundu u dü ünçeye göre, insan kaderinden kaçamaz. Alınyazısının olup olmadığını anlamak için, orada bulunanlardan biri üzerinde bir deneme yapmayı önerse de kimse buna yana maz. Peçorin, alınyazısının olmadığını öne sürerek bahis girmeyi önerir. Vuliç bir kumarbaz oldu u için bahis ona çekici gelir ve kendi üzerinde bir deneme yapacağını söyler. Aldı ı tabancayı kendine yönelterek ate eder, ancak tabanca ate almaz. Bunun üzerine silahın içinde kur un bulunup bulunmadı nı kontrol etmek için bir kaskete ni an alır. Kasketin delinmesi üzerine herkes a kınlık geçirir.

Peçorin, alınyazısının olmadığını savunsa da Vuliç'in tabancayı kendisine yönlendirdi i anda içinden onun ölümüne yakın oldu una inandı nı u sözlerle dile getirir:.

“Birkaç saat sonra ölecek insanın yüzü ço unlukla kaçınılmaz kaderin tuhaf izlerini ta ır ve bu anlatım alı kın gözden kolay- kolay kaçmaz.”⁹⁹

Bahis olumlu sonuçlandı nda ise ba kahraman, önyargısından vazgeçmeye hazırdır. Ancak geli en olaylar onun haklı çıkarır.

Öykünün ikinci olayında ise insanın bir alınyazısının oldu una ili kin inanç kuvvetlenir. Ölme olasılı nın yüksek oldu u ilk olayda kurtulan Vuliç, ikinci olayda rastlantı sonucu sarho bir Kazakla kar ıla ır. Beklenmedik bir biçimde, sadece Kazak'ın dikkatini çekti i için, sarho adamın kılıç darbesi sonucu ölür. Vuliç, ölmeden önce söyledi i “o haklı” sözleri, insanın alınyazısının önceden yazıldı na ili kin sonucu güçlendirir.

⁹⁷ Lermontov, **Ça ımızın Kahramanı**, Çev. Altan Araslı, Öteki Yayınevi stanbul, 2007, s. 186.

⁹⁸ Voljina, **a. g. e.**, s. 310.

⁹⁹ Lermontov, **Ça ımızın Kahramanı**, Çev. Altan Araslı, stanbul, Öteki Yayınevi stanbul, 2007, s. 188.

Bu iki olaydan çıkan sonuca göre, alınyazısı vardır. Ancak Lermontov öyküyü kurgulamaya devam eder. İnsan iradesinin önemli olmadığına ilişkin tüm kanıtlara karşın, gelişen üçüncü olayda, Peçorin kendini cesurca tehlikeye atar.

Vuliç'in katili kendini bir kulübeye kapatır. Kazak yüzbaşının ve binbaşının, dışarı çıkması için yaptıkları çağrılara yanıt vermemektedir. Bunun üzerine Peçorin, Vuliç'in yaptığı gibi, alınyazısının olup olmadığını denemeye karar verir. Böylece, katili canlı yakalamak için, korkusuzca pencereden atlar. Katil silahlıdır, elinde de kılıcı vardır. Bunları bilmesine karşın çekinmeden katili yakalar.

Bu olaydan sonra alınyazısının olduğunu örneklerle kanıtlayan başkahraman, tam olarak neye inanması gerektiğine karar veremez. Bu durumu şu sözlerle dile getirir:

“Bundan sonra gel de kadere inanma, ama onun da (kadere inanan adamın, N. E.) da bir şeye inanıp inanmadığını kim bilir? Bizim asıl sık-sık düşüncelerin yanı sıra veya aklın tutarsızlığına inanmayı kabullendiğimiz gibi”.¹⁰⁰

Bu sözlerle, Peçorin olanları genel olarak değerlendirir. Sözlerinden anlaşıldığı gibi alınyazısının olup olmadığını sorusunun yanıtını açık bırakır. Gelişen olaylar, her ne kadar kaderin varlığını kanıtlasa da, başkahraman, bunların birer “düşünce yanılması” veya “akıl tutarsızlığı” olup olmadığını konusunda karar veremez.

Bu sözlerden sonra devam eden Peçorin'in açıklamaları ise, kendisiyle ilgili olarak, “Ben her şeyden kuşlanmayı seviyorum”¹⁰¹ biçiminde devam eder. Lotman'ın öne sürdüğü gibi, başkahramanın bu cümlesi ise doğrudan Descartes'in¹⁰² sözlerinden alınmıştır. Fransız düşünürüne göre “Felsefenin İlkeleri” adlı yapıtında, gerçeği bulmak için yarı yarıya bir kez, olabildiince her şeyden kuşlanmak gereklidir.¹⁰³ Peçorin, Vuliç'le tartışmaya girerek alınyazısı konusunu sorgular.

¹⁰⁰ Lermontov, **Çağımızın Kahramanı**, Çev. Altan Araslı, İstanbul, Öteki Yayınevi İstanbul, 2007, s. 196.

¹⁰¹ A. e., s. 197.

¹⁰² Fransız düşünür René Descartes (1596-1650).

¹⁰³ M. Yu. Lermontov, **Soçineniya**, T. 2, M., izdatelstvo 'Pravda', 1990, s. 312.

Lottman'a göre, ba kahramanın katili yakalamak için tehlikeye atılması, özgür iradesini alınyazısına karşı denemesi anlamına gelmektedir.¹⁰⁴

Peçorin, görevli olduğu kaleye geri döner. Bu görev yerinde, “Bella” ve “Maksim Maksimiç” adlı öykülerin kahramanlarından Maksim Maksimiç’e olanları anlatır. Peçorin, Maksim Maksimiç’e alınyazısıyla ilgili ne düşündüğünü sorar. Maksim Maksimiç, sorulan soruya mantıklı bir yanıt verir. Ona göre bu tür Asya iktidatları sık-sık tutukluluk yaparlar. Böyle bir yanıt, ele tikel bir bakış açısıyla verildiği için kaderciler için uzakta. Diğer yanda ise, Vuliç’in ölümüyle ilgili olarak, “Ne yaparsın, alınyazısında böyle yazılmış”¹⁰⁵ sözleri, alınyazısına olan inancını destekler. Sonuç olarak, Maksim Maksimiç de olaylara iki bakış açısıyla yaklaşır, Peçorin gibi, her iki görüşün doğru olabileceğini kabul eder.

Mihaylova’nın da belirttiği gibi, Lermontov, kimsenin kesin olarak alınyazısının olup olmadığını söyleyemeyeceğini vurgular. Her zaman rastlantı ve düşünce yanlışları olabilir. Alınyazısının olduğu kanıtlanan olaylarda bile eylemde bulunmak gerektiğini savunur. Yazara göre alınyazısı sorunu, karşı eyleme geçerek ve mücadelede bulunarak çözümlenebilir.¹⁰⁶

¹⁰⁴ A. y.

¹⁰⁵ A. e., s. 197.

¹⁰⁶ Mihaylova, a. g. e., s. 339.

SONUÇ

“Lermontov’un Roman Sanatı” başlıklı çalışmamızda yazarın roman türüne yaptığı katkıları incelemeyi amaçladık. Bu incelemeyi yaparken, yazarın en önemli yapıtlarından biri olan “Çağımızın Kahramanı” adlı romanının yanında diğer iki bitmemiş romanlarını “Vadim” ile “Prinses Ligovskaya”yı da esas aldık.

Araştırmanın başında roman türlerinin tarihsel gelişimi sunulmuştur. Önce, genel bir anlatım biçiminden romana dönüşün yazın türünün geçirdiği aşamalar üzerinde durulmuştur. XIX. yüzyıla gelindiğinde ise romanın türünü belirleyen etkenler incelenmiştir. Gerçekçilik ögesinin romanın gelişmesi üzerinde önemli bir etken olduğu vurgulanmıştır. “Açık tip roman” olarak adlandırılan Lermontov’un “Çağımızın Kahramanı” adlı romanının bu türe önemli bir örnek olduğu ortaya çıkarılmıştır. Ayrıca, bu yapıtın, Tolstoy’un “Savaş ve Barış” adlı romanına doğru giden yolu açtığına ilişkin görüşe yer verilmiştir.

Avrupa roman yazınında kahramansız bir roman yazılırken Lermontov, “Çağımızın Kahramanı” adlı romanında, önsözünde de belirttiği gibi bir kahraman tipi ortaya çıkarır. Bu kahramanın karakteriyle Rus edebiyatında “li niye lyudi” (gereksiz insan) tipi kavramı yerleşir. Bu kavrama ilk kez Puşkin’in “Yevgeni Onegin” adlı eser biçiminde yazılmış romanında rastlanır. Yazar, Puşkin’in ortaya çıkardığı bu kavrama yeni anlamlar katar. Dekabrist hareket sonrası Rusya’da aydın insanlar arasında ümitsizlik duygusu yayılmıştır. Bu soylu aydınlar, aynı zamanda tükenmez güçlerini kullanacak bir alan arayışına girmişlerdir. Rus dönür Herzen bu durumu şöyle özetler:

“Bizler, içimizi kaplayan kocaman boşluğu doldurmak için müzikle, felsefeyle, ahlakla, asker sanatıyla, gizemcilikle uğraşmaktayız.”¹ (Çev. N. E.)

Çevreyi anlamak, yaşamın anlamını bulmak, çelişkileri çözmek, ortak bir dünya görüşü oluşturmak, akıl ve insanın iç dünyasını ilgilendiren taleplere çözüm

¹A. A. Zerçaninov v.d., **Russkaya Literatura**, Gosudarstvennoe Uçebno-Pedagogičeskoe zdatelstvo Narkomprosa RSFSR, M., 1940, s. 11, 12.

üretmek, tarihin götürdü ü yolu ve Rus halkının gidece i yönü ortaya çıkarmak, 1840'lı yılların aydın insanların akıl ve güçlerini ortaya koydukları sorunlar olmu tur.

dealist ve hayalperest, içten romantik ve sanatlarında gerçekçi, anssız ve arayı içinde, büyük bo luk duygusunun içlerinde yarattı ı üzüntünün etkisinde olan bu insanlar, toplumda “gereksiz insanlar” adıyla tanımlanmı tr.

Bu insanların duygularını ifade eden Lermontov, “Dü ünçe” (Duma, 1938) adlı iirinde döneminin insanlarına acı bir serzeni te bulunur:

“Acıyla bakıyorum bizim ku a a,
.....
Eylemsizlik içinde hızla ya lanmada.
.....
yıl e ve kötülü e kayıtsızlı ımız utanç verici.
Sava ımsız yitiyoruz i in ba ında daha
Rezil korkaklarınız gördü mü tehlikeyi
Ve yılan a a ılık kölelerimiz güç kar ısında.”²

Yazarın bu iirinde belirtti i dü üncelerine kar ılık olarak, “gereksiz insanlar” adına air Ogarev u sözlerle yanıt verir:

“Neler istiyorum? Her eyi, eksiksiz!
Bilgiye açım, kahramanlıklar istiyorum,
Delice bir hüznle sevmek istiyorum,
Ya amın tüm dalgalanmalarını duyumsamak istiyorum,
çimden, tüm dileklerin bo una oldu unu duyabiliyorum,
Ya am da cimri, gücüm de yok,
Amaçlarım yanıtsız kalacak,
Geri kalan gücümü de denemelerle harcayaca ım.”³ (Çev. N. E.)

² Kayhan Yükseler, **Lermontov, Profil**, YKY, stanbul, 2002., s. 182.

³ A. A. Zerçaninov v.d., **a. g. e.**, s. 12.

Lermontov'un yaratıcılığına yön veren yazarlar ve düşünce akımları arasında öncelikle Puşkin yer almaktadır. Roman sanatında da Puşkin'in başlatmış olduğu geleneği devam ettiren yazar, özgün bir yapıt olan "Çağımızın Kahramanı" romanını yazar. "Gereksiz insan" tipini devam ettirmenin yanında gerçekçilik, psikolojik öğelerin kullanımı da romanın özelliklerini oluşturur.

Ayrıca Rusya'da yaygın olan dergiciliğin de yazar üzerine önemli bir etkisi vardır. Rus okuru, Avrupa edebiyatında olan gelişmeleri bu dergiler aracılığıyla izleyebilmektedir. Lermontov, aldığı edebiyatın etkisiyle dergilerden tanıdığı yazarların yapıtlarını kaynak dilde okuyabildiğinden döneminin Avrupa yazarlarını iyi tanımaktadır. Bu yazarlardan Benjamin Constant'ın "Adolphe" adlı romanında kullanılan psikolojik öğeler, yazar için romanlarına bir esin kaynağı olur.

Çağımızın "XVIII. yüzyılın sonuyla XIX. yüzyılın ilk yarısında Rus yazınına kısa bir bakış" adlı bir sonraki bölümünde ise dönemin öncü akımlarından olan klasisizm ve romantizmin Rus edebiyatı üzerinde yarattığı etkiye değinilmiştir, bu akımların etkisiyle yapıtlar veren yazarlar incelenmiştir. Ayrıca, değişen toplumsal koşullarla birlikte Avrupa'da başlayan Aydınlanma hareketinin edebiyat üzerindeki etkisi ve Rusya'ya yansımalarının neden olduğu gelişmeler konu edilmiştir.

Lermontov'un içinde yaşadığı toplumsal ve kültürel ortamın en büyük olaylarından biri Dekabrist hareketidir. Bu olguyu hazırlayan etkenlerin üzerinde durmakla dönemin insanı ve düşünce biçimi kaleme alınmıştır. Yazar, yaşadığı ortamı yapıtlarına özgün bir biçimde, yarattığı karakterler ve yaşadıkları çevre aracılığıyla yansıtmıştır, bu nedenle de adı geçen hareket, üzerinde yadsınmaz bir etki bırakmıştır.

Lermontov'un edebiyata karşı ilgisi, 1820'li yılların sonlarında başlamıştır. Bu dönemde Rus yazınında şiir türü egemendir. Edebiyat yaşamına şiir olarak başlayan Lermontov'un roman türünde yapıtlar vermesi daha geç dönemde gerçekleşmiştir.

Roman yazarı olarak Lermontov'un, "Vadim" adlı bitmemi romanını 1832 yılında, çok genç bir ya da yazmaya başlamıştır. Pugaçev ayaklanması gibi somut bir olay üzerine kurgulanan bu romanda tarihsellik ve iirsellikte birlikte özneli in de kullanıldı ı görülmektedir.

Lermontov'un di er bitmemi romanı olan "Prenses Ligovskaya", kendi ya amını kapsayan çok ayrıntı içerdi i için otobiyografik bir yapıt olarak tanımlanmasının yanısıra toplumsal ya amı sanatsal ba lamda yansıtmı tır.

Ba ta Mihaylova olmak üzere edebiyat bilimcilerine göre Lermontov bu yapıtında romantik özneli i kısmen a mı , onun yerine sosyal ve psikolojik gerçekçilik öğelerini kullanmı tır.⁴ Romanın ba kahramanı olan Peçorin, çevresindeki insanlardan daha farklıdır ve daha iyi bir e itimin yanında olayları irdeleyebilen bir yapıya sahiptir. Toplumun genel yapısı, kahramanı olumsuz etkiler. Ya amın anlamını olu turacak etkenlerin ve eylemde bulunacak bir alanın olmayı ı, Peçorin'i ümitsizli e sürüklemi tir. "Prenses Ligovskaya" romanında ana hatlarıyla verilmi olan bu özellikler, "Ça ımızın Kahramanı" adlı romanın ba kahramanı olan Peçorin'in ilk çizgilerini anımsatır.

Lermontov'un, "Ça ımızın Kahramanı" adlı romanı, özgün bir yapıttır. Yazar, romanı olu turan öykülerin dizili ini, bir bütünün ö eleri biçiminde ve amacına uygun olarak gerçekle mi tir. Amacı ise dönemin insanını simgeleyen ba kahramanının karakterini verebilmektir. Edebiyat bilimcisi Vadim Vatsuro'ya göre öykülerin bu biçimde düzenlenmesine Rus ve Avrupa edebiyatında daha önce rastlanmı olsa da sadece Lermontov bu yöntemi bir roman biçimini olu turmak amacıyla kullanmı tır.⁵

Yazar, romanın önsözünde, amacının döneminin insan imgesini yaratmak oldu unu belirterek romana bir giri yapmı tır. Romanın ilk öyküsü "Bella"da Lermontov, Peçorin'in ya adı ı toplumun de erleriyle kendi görü leri arasında çeli kilerin olu tu unu göstermi tir. Kahramanın, ya amına anlamını

⁴ E. N. Mihaylova, **Proza Lermontova**, M., Gosudarstvennoe zdatelstvo "Hudojestvennaya Literatura", 1957, s. 134.

⁵ Vadim Vatsuro, **O Lermontove: Raboti raznih let.** – M.: Novoe zdatelstvo, 2008, s. 423.

özümleyebilmek için için do al yapısı bozulmamı bir toplum arayışı ba arılı olamamı tır. Lermontov, bu olumsuz sonucun nedenlerini bulmak için kahramanının iç dünyasını sorgular. Yazar, Peçorin'in tatminsizlik nedeninin eylem alanı olmayan toplum oldu u sonucuna varmı tır.

“Maksim Maksimiç” adlı öyküde ise Lermontov, Peçorin'i anlatıcının bakı açısıyla, dı portresi aracılı ıyla tanıtmı tır. Bu anlatım biçimini, kahramanın iç özelliklerini açıklamak için kullanır. Yazar, öyküdeki olayların geli iminden, Peçorin'in asker kökenli insanların görü leriyle bir uyum sa layamadı ını anlamı tır.

Lermontov, Maksim Maksimiç karakteriyle Rus düzyazınında ilk kez asker kökenli olan sıradan bir insan tipini ortaya çıkarmı tır. Abartma kullanmadan gerçekçi bir anlayı la çizilen karakterde herhangi bir kahramanlık ya da yüceltme görülmez.

Lermontov, “Taman” öyküsünde ya amın anlamını arayan Peçorin'i, toplum kurallarına uymayan kaçakçıların dünyasında betimler. Böylelikle toplumla çeli kiler ya ayan, toplum kurallarına uymayan kahramanının, düzene açıkça tavır koyan kaçakçıların dünyasında kendine bir çıkı bulup bulamayaca ını sorgulamı tır. Yazar, öyküde ba kahramanın hızlı hareket etme, karar verme gibi güçlü özelliklerinin oldu unu, ancak bu özelliklerini kullanabilecek tatmin edici bir alan bulamadı ı sonucuna varmı tır.

“Prenses Meri” öyküsünde, Peçorin'in karakteri bütün yönleriyle irdelenmi tir. Hatıra defterine olayları ve nedenlerini yazan kahraman, dönemin “hastalı ı” olarak kabul edilen durumun nedenlerini açıklamı tır. “Prenses Ligovskaya” romanında genel çizgileriyle verilen ümitsizlik teması çaresizli e dönü mü tür. Bunun nedeni bireysel ba arısızlıklar de il, eylem gereksiniminin uygulanamamasıdır. Bu açıklamalarla birlikte toplumu acımasızca ele tirmi tir. Yazar, toplum yapısının ba kahramanın ya ama anlam katma eylemlerini engelledi i sonucuna varmı tır.

“Kadere nanan Adam” öyküsünde, dü ünsel bir konu olan alinyazısının olup olmadığı tartışılmaktadır. Lotman’a göre Lermontov’un kendi görüşlerini yansıtan bu durum, dönemin aydın insanları arasında sıkça dile getirilen bir konudur. Bu tartışmaya bir çözüm bulmaya çalışan Lermontov, Peçorin’in karakterini çözümleyebilmek amacıyla alinyazısı konusunu irdelemiştir.⁶

Sonuç olarak Lermontov, kimsenin kesin olarak alinyazısının olup olmadığını söyleyemeyeceğini vurgulamı ve alinyazısının olduğunu kanıtlayan olaylarda da etkinlikte bulunmak gerektiğini görüşünü savunmuştur. Yazara göre alinyazısı sorunu, karakteri eyleme geçerek ve mücadelede bulunarak çözümlenebilmektedir.

Öykülerin birleşmesinden oluşan “Çağımızın Kahramanı” adlı romandan da anlaşıldığı gibi, Peçorin’in amacı, bize bireyseldir, insan doğasına, onun duygularının doğal akışına ters düşmesini göstermektedir. Aslında gerçek mutluluk, bir bireyin kendi düşünceleri doğultusunda yaşamının yönlendirilmesi, ayrıca diğer bireylerle ilişkilerini iyilik, erdem ve adalet ilkelerine dayandırarak kurması durumunda olasıdır.

Belinski’ye göre Peçorin, kusurlu davranışlarıyla bile muhteşem ve bizzat irade yüceliği ve ruhun gücü ile çevresindekileri etkilemektedir. Tek başına eylemde bulunma çabaları ona yeterli mutluluğu vermez, elde ettiği özgürlük arayışlarını bu denli yanlı kullanmaktadır.⁷

Ancak bununla birlikte Kafkasya’ya giderek, Bella’ya âşk olarak, kaçakçılar arasına girerek, “Prens Meri” öyküsünde evli bir kadınla arkadaşlık yapmak, bir genç kızın duygularıyla alay ederek, elde ettiğini sandığı özgürlük, onun davranışlarına bir özgürlük katmaktadır. Ya adını tüm olumsuzluklara karşı okuyucunun saygısını yitirmemiştir. Bunun nedeni de, ya adını tüm olumsuz olaylarda kendisini aklayacak nedenler aramamasıdır. Aslında uyum sağlayamamasının ve toplum içinde yer bulamamasının nedeni olarak da toplumun sunduğu koşullar gösterilmiştir.

⁶ E. D. Voljina, M. Yu. Lermontov, *Geroy Na ego Vremeni (Podrobnyy Kommentariy, Uçebnyy material, nterpretatsii)*, M., Ayris-Press, 2006, s. 310.

⁷ V. D. Svirskiy, E. K. Frantsman, *Russkaya Literatura*, Leningrad, 1974, zdatelstvo “Prosveteniye”, s. 436.

“Ça ımızın Kahramanı” romanı, Dekabrist Ayaklanmasından sonraki dönemin insanların durumunun yanında Rus ordusunun Kafkasya’da yaptığı hareketleri anlatır. Bir yazın türü olan romanın ba lıca ilkelerinden olan tarihselli i yerine getirmi olur. Di er yönden, Lermontov’un hem romantizmden etkilenmi olması hem de tarihselli in önko ulu olan gerçekçili in özgür bir kurguyla romanda birlr tirilmi olması, adı geçen yapıtın özgünlü ünü ortaya koyar. Rus edebiyatında ilk kez bir düzyazı yapıtında tarihsel, psikolojik ve dü ünsel ö eler birlikte kullanılmı tır. Bu bilgiler 11’inde “Ça ımızın Kahramanı” adlı romanı Rus edebiyatında romantik, gerçekçi ve dü ünsel bir roman olarak yer edinmi tir.

KAYNAKÇA

- Afanasyev, Viktor : **Lermontov**, Molodaya Gvardiya, Moskva, 1991.
- Akta , Dr. erif : **Edebiyatta Üslup ve Problemleri**, Akça Yay. 3. Baskı, Ankara, 1998.
- Alkan, Erdo an. : **Romantizm**, Varlık Yayınları, stanbul, 2006.
- Bandet, Jean-Bandet : **Alman Edebiyatı**, Dost Kitabevi Yay., Ankara, 2006.
- Bandet, Jean-Bandet : **Rus Edebiyatı**, Dost Kitabevi Yay., Ankara, 2006.
- Bayrav, Süheyla : **Dilbilimsel Edebiyat Ele tirisini**, Multilingual, stanbul, 1999.
- Behramo lu, Ataol : **Rus Edebiyatı Yazıları (XIX. ve XX. Yüzyıllar)**, Üniversite Yayın No 4294, Edebiyat Fak. Yayın No 3427, ISBN 975-404-621-2. stanbul, 2001.
- Behramo lu, Ataol : **Rus Edebiyatında Pu kin Gerçekli i**, T. Bankası Yayınları, stanbul, 2001
- Belinskiy, V. G : **Kritičeskie stat’i o M. Yu. Lermontove**, Knigoizdatelstvo M. S. Kozmana v Odesse, t. y.
- Bonamour, Jean : **Rus Edebiyatı**, Dost Kitabevi Yay., Ankara, 2006.
- Boynukara, Dr. Hasan : **Roman’ da Bakı Açısı Ve Anlatılı**, Bo aziçi Yay. stanbul, 1997.

- Dietrich, Ay e Pamir : **XVIII. Yüzyıl Rus Edebiyatı**, Multilingual, stanbul, 2005.
- Eyhenbaum, B. M. : **‘Stat’i o Lermontove. Geroy na ego vremeni’**, zdatelstvo Akademii Nauk SSSR, M.-L., 1961.
- Eyhenbaum, Boris : **‘O Proze’**, Sbornik statey, zdatelstvo ‘Hudojes Tvennaya Literatura’, Leningradskoe otdelenie, L., 1969.
- Herzen, A. . : **Soçineniya v 9 t. T.3.** Moskva, 1958.
- Huch, Ricarda : **Romantizm**, Çev. Halit Yavuz, M. E. B. stanbul, 1950.
- nanır, Emine : **I.Petro ve II. Katerina’nın Kanatları Altında XVIII. Yüzyıl Rus Edebiyatı**, 1. basım, skenderiye Yayınları, stanbul, 2008.
- Kojeknikova, V. M. : **Literaturniy entsiklopedičeskiy slovar**, Sovetskaya v. d. entsiklopediya, Moskva, 1987.
- Kojinov, Vadim : **‘Proishojdenie romana’**, 1963, y.y., <http://svr-lit.niv.ru/svr-lit/kozhinov-proishojdenie-romana/roman-i-skazka.htm>, (Çevrimiçi) 20.02.2010.
- Kule ov, V. : **Pu kin, Ya amı ve Sanatı**, Çev. Birsen Karaca, vanoviç, Prof. Dr. Multilingual, stanbul, 2000.
- Kundera, Milan : **Roman Sanatı**, Can Yayınları, 2. Basım, stanbul, 2005.
- Kotlyarevskiy, Nestor : **M. Yu. Lermontov, Liçnost poeta i ego proizvedeniya**, Knijny Mir, Sankt-Peterburg, 2009.

- Kurat, Akdes Nimet : **Rusya Tarihi Ba langıçtan 1917'ye Kadar**, 2. baskı,
Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1987.
- Lermontov M. Yu. : **Prenses Ligovskaya / Kafkasyalı - Musikili Toplantı**,
Çev. Servet Lunel, M. E. B. Ankara, 1945.
- Lermontov M. Yu. : **Ça ımızın Kahramanı**, Çev. Altan Araslı, Öteki Yayınevi,
stanbul, 2007.
- Lermontov M. Yu. : **Vadim / Â ık Garip**, Çev. Servet Lunel, M. E. B. Ankara,
1945.
- Lermontov, M. Yu. : **Soçineniya**, Tom 2, M.- zdatelstvo 'Pravda', 1990.
- Lominadze, S. : **Poetiçeskiy Mir Lermontova**, "Sovremennik", Moskva,
1985.
- Lukács, George : **Metis Ele tiri, 'Roman Kuramı'**, Çev. Emin
Soydemir, stambul, 2007.
- Manuylov, V. A. : **Roman M. Yu. Lermontova "Geroy Na ego Vremeni"**,
Kommentariy, M-L, 1966.
- Mihaylova, E. N. : **Proza Lermontova**, Gosudarstvennoe zdatelstvo
"Hudojestvennaya Literatura", M., 1957.
- Moran, Berna : **Edebiyat Kuramları Ele tirisi**, 18. baskı, leti im
yayınları, stambul, 2008.
- Moran, Berna : **Edebiyat Kuramları ve Ele tiri**, 3. basım, Cem
Yayınları, stambul, 1978.

- Nabokov, V. V. : **Predisloviye k Geroyu Na ego Vremeni**,
http://russianway.rchgi.spb.ru/lermontov.htm/54_nabok.pdf,
(Çevrimiçi), 21.11.2009.
- Oktay, Ahmet : **Romanımıza Ne Oldu**, Dünya Kitapları, stanbul, 2003.
- Olçay, Türkan : **Rus Edebiyatında Do alıcı Okul**, stanbul Üniversitesi
Yayınları, stanbul, 2003.
- Özdemir, Emin : **Yazınsal Türler**, Ümit yayıncılık, 2. baskı, Ankara, 1994.
- Özkaya, T. : **Rus Edebiyatı üzerine yazılar**, Ankara, 1977.
- Parla, Jale : **Don Ki ot' tan Bugüne Roman**, İletişim Yay. , 8. Baskı,
stanbul, 2008.
- Plehanov, G. V. : **Sanat ve Toplumsal Hayat**, Çev. Selim Mımo lu, 3. basım,
Sosyal Yayınlar, stanbul, 1987.
- Pospelov, Gennadiy : **Edebiyat Bilimi**, Evrensel Basım Yayın, 2. basım, stanbul,
2005.
- Pu kin, A. S. : **Dünya Edeiyatıntan Seçmeler. Dubrovski**, Çev. Hasan Ali
Ediz, M. E. B. Yay. 3. Baskı, stanbul, 1990.
- Revyakin, A. . : **storiya Russkoy Literaturi XIX Veka, Pervaya
Polovina**, M., Prosve çenie, 1981.
- Rodzeviç, S. . : **Lermontov Kak Romanist**, Kre çatık, No 33, zdanie
Knigoprodavtsa N. Ya. Ogloblina, Kiev, y. t.

- Seyido lu, Prof. Dr. Halil : **Bilimsel Ara tırma ve Yazma El Kitabı**, Güzem Yay. 6. Baskı, stanbul, 1995.
- Stanzel, Franz K. : **Roman Biçimleri**, Çev. Fatih Tepeba ılı, Çizgi Kitabevi Yay. Konya, 1997
- Süer, Ö. Aydın : **XIX. Yüzyıl Rus Edebiyatı Üzerine Yazılar**, Evrensel Basım Yayın, stanbul, 1994.
- Tekin, Mehmet : **Roman Sanatı 1 (Romanın unsurları)**, Ötüken Yay. 3. Basım, stanbul, 2008.
- Tobias, Ronald B. : **Roman Yazma Sanatı**, Çev. Mehmet Harmancı, Say Yay. stanbul,1996.
- Urgan, Mina : **ngiliz Edebiyatı Tarihi**, 5. basım, Y.K.Y. stanbul, 2008.
- Vatsuro,Vadim : **O Lermontove: Rabotı raznih let. – M. .**, Novoe zdatelstvo, 2008.
- Viskovatı, P. A. : **Jizn i Tvorçestvo M. Yu. Lermontova**, M., ‘GeliosARV’, 2004.
- Volpert, L. I. : **Lermontov i Literatura Frantsii**, Aleteya, Sankt-Peterburg, 2008.
- Yükseler, Kayhan : **Lermontov. Profil**, Yapı Kredi Yay. stanbul, 2002.
- Walicki, Andrzej : **Rus Dü ünçe Tarihi Aydınlanmadan Marksizme**, leti im Yayınları, 2009.

- Zaharov : **Lermontov v Vospominaniyah Sovremennikov** – M.: 2005.
- Zerçaninov, A. A. : **Russkaya Literatura**, Gosudarstvennoe Uçebno – v.d. Pedagogičeskoe zdatelstvo Narkomprosa PSFSR, M., 1940.
- Voljina, E. D. : **Lermontov M. Yu., Geroy Na ego Vremeni**, M., Ayris-Press, Podrobnyy Kommentariy, uçebnyy material, interpretatsii, M., 2006